

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DIŞ POLİTİKA KRİZLERİNE BAKIŞIN
KARAR ALICILARIN MEDYA YÖNETİMİ VE
ANKETLER ÜZERİNDEN ANALİZİ

Zeliha Begüm Memiş

195030214

Tez Danışmanı

Doktor Öğretim Üyesi Hanefi Yazıcı

Bandırma 2021

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DIŞ POLİTİKA KRİZLERİNE BAKIŞIN
KARAR ALICILARIN MEDYA YÖNETİMİ VE
ANKETLER ÜZERİNDEN ANALİZİ

Zeliha Begüm Memiş
195030214

Tez Danışmanı
Doktor Öğretim Üyesi Hanefi Yazıcı

Bandırma 2021

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programında Yüksek Lisans öğrencisi Zeliha Begüm Memiş tarafından Doktor Öğretim Üyesi Hanefi Yazıcı'nın danışmanlığında hazırlanan 'Türk Dış Politika Krizlerine Bakışın Karar Alıcıların Medya Yönetimi ve Anketler Üzerinden Analizi' başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 30/12/2021 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında oybirliği ile başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri - Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hanefi YAZICI

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Zeynep YÜCEL

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat ARSLAN

ETİK BEYAN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (30/12/2021)

Zeliha Begüm Memiş

ÖZET

TÜRK DIŞ POLİTİKA KRİZLERİNE BAKIŞIN KARAR ALICILARIN MEDYA YÖNETİMİ VE ANKETLER ÜZERİNDEN ANALİZİ

Z.Begüm MEMİŞ

Türk dış politikasında 2010-2020 yılları arasındaki krizlerde karar alıcıların medya yönetimini ve anketleri analiz etmek bu çalışmanın temel amacıdır. Türkiye'nin kriz yönetimini ve basının tutumunu gözlemleyerek, dış politikada izlenen yolu açığa çıkarabiliriz. Sosyal medyanın etkin oluşunun siyasette yarattığı etkileri Suriye Krizi, Mavi Marmara krizi gibi olaylar üzerinden inceleyebiliriz. Bu çalışmada, anketler aracılığıyla krizlere karşı toplumun algısını ortaya çıkarabiliriz. Ayrıca, uluslararası ilişkilerde karar verme yaklaşımlarından hangilerinin Türk dış politikasında uygulandığı incelenecektir. Diğer yandan, dış politika sürecinde karar alıcıların medya söylemlerinin olumlu ve olumsuz etkilerini de değerlendireceğiz. Özellikle, kriz yönetiminde ulusal çıkarların gözetilmesi üzerine neler yapıldığını medya aracılığıyla açığa çıkaracağız. Bu minvalde, Son on yılda Türk dış politikada önem taşıyan sorunlar ile ilintili haberler hem ulusal hem uluslararası basını gözlemleyeceğiz. Karar alıcıların sosyal medya kullanımına önem vermesinin altında yatan sebeplerin neler olduğunu tartışacağız. Bunun yanısıra, sorunların çözümünde kullanılan dil ve iletişim yönteminin uluslararası ilişkilere etkilerini de irdeleyeceğiz. Türkiye dış politikasında karar alıcıların olaylara yaklaşımındaki farklılıkların neler olduğu ve bu süreçte alınan kararlarda kimin ne derece etkin olduğu hususunda da değerlendirmeler yapılacaktır. Bu çalışmayla birlikte, Türk dış politikasındaki krizler karar alıcıların medya yönetimi ve toplumdaki bireylerin algısı üzerinden analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: Karar alıcılar, Kriz, Medya Yönetimi, 2010-2020 Türk dış politikası, Sosyal medya

ABSTRACT

ANALYSIS ON DECISION MAKERS' MEDIA MANAGEMENT AND SURVEYS ABOUT TURKISH FOREIGN POLICY CRISES

Z.Begüm MEMİŞ

The main aim of this research is to analyze decision makers' media management and incidents which realize in last ten years. We can reveal the strategy in foreign policy by observing Turkey's crisis Management and the attitude of press. We can analyze the effect of social media on politics by incidents which are Syrian Crisis, Mavi Marmara crisis. In this research, We can evaluate public perception through surveys. Moreover, It can be analysis on decision making approaches which are applied in foreign policy. On the other hand, we evaluate the positive and the negative effects on media management strategies in foreign policy. We reveal strategies which are conducted to protect national interests in crisis management. In this phase, we will observe the reflections of international problems by analyzing both national press and international press which contain news related problems in Turkish foreign policy in recent ten years. We will discuss about reasons why decision makers use social media significantly. We analyze the effect of language and communication strategies which solve problems in international relations. In foreign policy, we will show differences on strategy which is conducted decision makers and analyze the roles of decision makers and their effectiveness. It can be analysis on both public perception and decision makers' media management in related to Turkish foreign policy crisis.

Key Words: Decision makers, Crisis, Media Management, 2010-2020 Turkish Foreign Policy, Social Media

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanması sürecinde emek gösteren tez danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Hanefi Yazıcı'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez çalışmamda, anket uygulama aşamasında yardımları esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkür ederim. Son olarak değerli eşim ve aileme de özverileri için şükranlarımı sunarım.

Zeliha Begüm Memiş

30/12/2021

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	vix
GİRİŞ .	1

BİRİNCİ BÖLÜM

2010-2020 YILLARI ARASI TÜRK DIŞ POLİTİKA KRİZLERİNDE KARAR ALICILARIN MEDYA YÖNETİMİ

1. Teorik Arka Plan	5
1.1. Medya Teorileri ve Türk Dış Politika Krizleri	6
1.2. 2010-2020 yılları arası Türk Dış Politika Krizlerinde Medya Yönetimi	12
1.3. Türk Dış Politika Krizlerinde Karar Alma Süreci ve Teorile	15
1.4. 2010-2020 yılları arası Türk dış politikası krizlerinde karar alıcıların rolü.	19
1.5. Karar alıcıların medya söylemleri	22
2. 2010-2015 yılları Türk dış politikasındaki krizler ve medya yönetimi.....	24
2.1. Arap Baharının ortaya çıkışı ve medyada yer alan haberler	27
2.2. 2011 Suriye krizi ile Rusya su24 krizinin basına yansımaları.....	29
2.3. 2010 yılı Mavi Marmara krizi ve medyada İsrail ilişkileri.....	33
2.4. DAESH ile Kobani arasındaki çatışma sürecine sosyal medyanın etkileri ...	35
3. 2016- 2020 yılları arasında dış politikayı etkileyen krizler ve medya yönetimi.....	38
3.1. Türkiye ile AB ilişkilerinin sekteye uğraması.	42
3.2. AB ile Türkiye ilişkilerinin haberler üzerinden değerlendirilmesi.....	45
3.3. Türkiye ile Libya ilişkileri ve basında yer alan haberler.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

2010-2020 YILLARI ARASI TÜRK DIŞ POLİTİKA KRİZLERİNDE KARAR ALICILARIN SİYASAL İLETİŞİMİ

1. Türk Dış Politikası Krizlerinde Karar Alıcıların Siyasal İletişimi ve Medya.....	51
1.1. Karar alıcıların iletişim dilinin sosyal medyaya yansımaları.....	53
1.2. Karar alıcılar ve Uluslararası iletişim üzerine incelemeler.....	56
1.3. Karar alıcıların siyasal iletişimi ve kamuoyu.....	58
2. Lider olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın siyasal iletişimi.....	60
2.1. Davutoğlu dönemi dış politika krizlerinde siyasal söylem.....	66
2.2. Çavuşoğlu dönemi dış politika krizlerinde siyasal söylem	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2010-2020 YILLARI ARASI TÜRK DIŞ POLİTİKA KRİZLERİNE YÖNELİK TOPLUM ALGISI: ANKETLERİN ANALİZİ

1. Toplumun dış politikaya genel tutumunun anketlerle incelenmesi	70
2. AB Türkiye ilişkilerine yönelik toplum algısının anketlerle incelenmesi...	72
3. 2010-2020 yılları arası Türkiye ile İsrail ilişkilerinde toplum algısı ile ilintili anketlerin analizi	77
4. Arap Baharı sonucu oluşan mülteci krizi Suriye ile Türkiye ilişkileri üzerine anket çalışmalarının irdelenmesi.....	79

SONUÇ.....84

KAYNAKLAR.....87

ÖZGEÇMİŞ.101

KISALTMALAR

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

AIHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AB: Avrupa Birliği

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

HDP: Halkların Demokratik Partisi

AFP: Fransız Basın Ajansı (Agence France Press)

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

BBC: Britanya Yayın kuruluşu (British Broadcasting Corporation)

CİMER: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

SPSS: Sosyal Bilimler için İstatistik Programı

İHA: İnsansız Hava Aracı

SİHA: Silahlı İnsansız Hava Aracı

OHAL: Olağanüstü Hal

ABD: Amerika Birleşik Devletler (United States of America)

VOA: Amerika'nın Sesi (Voice of America)

RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

EASTMED: Doğu Akdeniz

GİRİŞ

2010-2020 yılları arası Türk dış politikası krizlerine bakışı ortaya çıkarmak için karar alıcıların medya yönetimini ve araştırma alanındaki anketleri analiz etmek çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Birinci bölümde, on yıllık süreçte karar alıcıların medya yönetimi söylemler üzerinden değerlendirilecektir. Teorik arka planda medya teorileri ile siyasi sorunlar ilişkilendirilmiştir. Karar alıcıların karar alma sürecinde dikkate aldığı Türk dış politika modelleride ikili ilişkilerdeki krizlere karşı yaklaşımları göstermektedir. Bu çerçevede, Türk dış politikası krizlerinde, karar alıcıların söylemlerinin hem ulusal hem uluslararası basında nasıl yer bulduğu incelenecektir. Bu haberler aracılığıyla dış politikada kullanılan dil ve üslubun ikili ilişkileri nasıl etkilediği ortaya konacaktır.

Ayrıca, medya yönetiminin daha işlevsel olması için CİMER'in kurulmasının katkıları sunulacaktır. Ayrıca medya yönetiminde RTÜK ve BTK denetiminin önemi görülecektir ve toplumda infial yaratacak her tür söylemin engellenerek dış politika krizlerini başlatacak ya da sürdürecektir her bir söylemin önüne geçilecektir. İkinci bölümde, karar alıcıların siyasal iletişiminde medya ve sosyal medyanın rolünü ve liderlik ile ilgili tutum anketleri paylaşılacaktır. Karar alıcılardan olan dış işleri bakanının olaylara karşı tutumu krizlere nasıl müdahale edildiğini gösterecektir. Dış politika stratejilerinin değişimini iki farklı dış işleri bakanı döneminde yaşanan olayları ortaya koyarak inceleyeceğiz. Türk dış politika krizlerinde alınan kararlar komşu ülkeleri ve dolaylı yönden birçok ülkeyi etkilemektedir. Karar alıcıların yürüttüğü dış politika stratejileri gelişen teknoloji ve medya aracılığıyla değişimlere uğramıştır. Dış politikada, karar alma sürecinde stratejik analizlerin yapılması kararların etkinliğini arttırmaktadır. Türkiye'nin ulusal çıkarlarını gözeterek aldığı kararlar uluslararası ilişkilerin seyrine yön vermektedir. İkili ilişkilerde ülkenin lehine karar alabilmek için, problemin doğru tanımlanması ve çözüm yollarının hangisinin ülkenin geleceğine olumlu etkisi olacağı incelenmelidir.

Üçüncü bölümde, Türk dış politika krizlerine yönelik toplumun tutumu anketler aracılığıyla incelenecektir. Olaylara karşı bakış açısının halk nezdinde nasıl olduğu çalışmanın bilimselliğine katkı sunacaktır. Ayrıca bu bölümde toplumun dış politikaya karşı tutumu ve beklentileri ön plana çıkacaktır. Toplumun krizlere bakış açısının karar alıcıların dış politika stratejileri üzerinde etkisi olduğu anket çıktılarıyla görülmektedir.

Türk dış politikasında dış politikada Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Genelkurmay Başkanı söz sahibi olurken, alınacak kararlarda kamuoyunun beklentilerine cevap vermekte önem taşımaktadır. Kamuoyu beklentilerine cevap vermek için, halkın tepkisine yol açacak dış politika kararları alınmamalıdır. Lider son söz sahibi olarak kişisel özelliklerini karar alma sürecine yansıtmayarak objektif bir tutum sergilemelidir. Dış politikada karar alma ile ilgili, Snyder'ın süreç tablosu ile karar alma aşamalarına değinmiştir. Karar alma aşamalarını süreç yaklaşımı modeliyle inceleyen Snyder, karar alıcıların aldığı kararları hem dünya hem de kamuoyu ile paylaşması gerektiğini vurgular. Bu çalışmada, medya yönetim stratejileri, Türkiye'de karar alıcıların kriz yönetimi ve olaylara müdahalede gösterilen tutumları ele alınacaktır. Ayrıca, dış politika krizlerinin etkileri ve medyaya yansımaları hususunda karar alıcıların siyasal iletişim dili incelenecektir.

Diğer yandan, Türkiye'de sosyolojik çıktıları olan dış politika krizlerinin değerlendirilmesinde, anket verileri kullanılacaktır. Anket verilerinin analiz sonuçları, olaylara karşı bakış açılarını ve sosyal medya algısını ortaya çıkaracaktır. Kamuoyunun dış politika krizlerine karşı algısını değerlendiren anketler, karar alıcıların krizlere karşı ne yaptığı hakkında veriler sunacaktır.

Ayrıca, Türk dış politikasının karar alma süreci yaklaşımları teorilerle ayrıntılı değerlendirilecektir. Özellikle, son on yılda gerçekleşen siyasi olaylar ve krizlerde hangi aşamalardan geçildiği ve bu krizlerin ülkenin geleceğini nasıl etkilediği analiz edilecektir. Karar alma süreci işleyişinde, bilgi akışı ve bu bilgilerin medyaya aktarılması hususunda nelere dikkat edildiği incelenecektir. Bununla birlikte, olaylara karşı tutumların değerlendirilmesinde, basında yer alan haberler değerlendirilecektir. Öncelikle, dış politika krizlerini yansıtan haberlerin ulusal ve uluslararası basında içerik yönünden farklılıkları ele alınacaktır. Basında yer alan haberlerin sosyal medyada nasıl tartışma konusu olduğu çalışmada yer alacaktır. Dış politikada yaşanan krizlerde, karar alıcıların dil ve üslubu, kriz yönetiminin nasıl yönetildiğine dair verileri ortaya çıkaracaktır.

Küreselleşen ve dijitalleşen dünyada haberlere hızlı ulaşılabilirlik karar alıcıların medya yönetim sürecinde değişikliklere gitmelerine sebep olmuştur. Medya, kamuoyunu bilgilendirme işleviyle karar alıcılar tarafından stratejik olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, sosyal medya ile karar alıcılar birçok bildirim daha hızlı ve aynı anda tüm dünyaya sunabilmektedir.

Diğer yandan, sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ve son 10 yıldır insanların günlük yaşamında belli bir zamanını sosyal medyaya ayırması, siyasilerin propoganda aracı olarak bu mecraayı kullanmasında önemli rol oynamıştır. Sosyal medyanın avantajlarını kullanmak isteyen siyasiler, stratejilerini içeren mesajları sosyal medyada paylaşarak, kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal medya ile ilgili TÜİK (2019) verilerine göre; 18-25 yaş arasında sosyal medyanın yaygın kullanılması, karar alıcıların dikkatini çekmiştir. Bu sebeple, sosyal medya, karar alıcılar ile gençler arasında siyasal iletişim aracı olarak kullanılmaktadır.

Dışışleri Bakanlığı, yönetim sürecinde kullanılan iletişim dilini etkileyen en önemli faktörlerden biri yürütölen dış politika siyasetidir. Türkiye'nin son 10 yılını ele aldığımızda; 2009-2013 yılları Davutoğlu döneminde, Yumuşak Güç siyasetiyle komşularla sıfır sorun yaşanması amaçlanırken, Çavuşoğlu'nun 2014-2020 yıllarında yürüttüğü dış politikada, askeri gücün temele alındığı stratejiler planlanmıştır. Her iki dönemde de dış politika krizleri, uluslararası ilişkilerde etkin stratejiler yürütölmeli gerekliliğini ortaya koymuştur. Türkiye'nin bu süreçte mülteci sorunu ve sınır güvenliği tehdidi ile karşı karşıya kalması dış politika stratejilerini ve kamu diplomasisini etkilemiştir. Türkiye'nin bu değişim sürecini, medyada yer alan haber aracılığıyla gözlemleyebiliriz.

Bu çalışmayla birlikte, dış politika krizlerinin yönetilme sürecinde, karar alıcıların iletişim dili, haberler aracılığıyla gözlemlenecektir. Ayrıca, yeni medya olarak adlandırılan sosyal medyanın etkinliği elde edilen veriler işığında değerlendirmeler yapılacaktır. Hem ulusal hem de uluslararası basında yer alan haberler incelenerek dış politika krizlerinin medyada nasıl yankı bulduğu açığa çıkarılacaktır. Bu süreçte, krizlerin oluşturduğu tehditler ve uluslararası sorunların analizi yapılırken, diğer yandan teknolojik gelişmelerin ölkelerin dış politikadaki stratejik yaklaşımlarını nasıl değerliğime uğrattığı ele alınacaktır. Sonuç olarak, dış politika krizlerinin yönetim sürecinde, uluslararası diplomasi trafiği ve siyasal iletişimin uluslararası ilişkilere etkisi analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

2010-2020 YILLARI ARASI TÜRK DİŐ POLİTİKA KRİZLERİNDE KARAR ALICILARIN MEDYA YÖNETİMİ

1. Teorik Arka plan

Karar alıcıların medya yönetim stratejisi incelenirken karar alıcıların rollerini iletişim dilini gözlemleyeceğiz. Türk dış politikasında karar alıcıların aldıkları kararlarda nasıl bir üslup ve dil kullandığını medyaya yansıyan haberler ile ortaya çıkaracağız. Diğer yandan medya teorileri ile Türk dış politikası krizlerine karar alıcıların yaklaşımlarını ilişkilendireceğiz.

Bu çalışma, karar alıcıların birbiriyle etkileşim sürecinde alınan dış politika kararlarının medyaya yansımalarını ve toplum algısını anketler aracılığıyla ortaya çıkaracaktır. Aynı zamanda toplumun beklentilerinin karar alıcılar tarafından ne ölçüde karşılandığı gözlemlenecektir. Türk dış politikasında 2010-2020 arasında yeni medya olarak adlandırılan sosyal medyanın kamuoyu ile iletişim işlevi örneklerle tartışılacaktır. Ayrıca, Türk dış politikasında son 10 yılda gerçekleşen diplomatik krizler, iletişim teorisiyle ve dış politika modelleriyle ilişkilendirilecektir. Diplomatik krizlerde iletişim dilinin irdelenmesi ikili ilişkilerde sorunların sebeplerini ortaya koyacaktır.

Bu çalışmada, birçok siyaset bilimci, sosyolog, psikolog ve teoristin analizlerini ve değerlendirmelerini ortaya koyarak dış politika olayları incelenecektir. Geliştirilen bu teoriler ve yaklaşımlar aracılığıyla diplomatik krizlerde karar alıcıların tutumu gözlemlenecektir. Dış politikada yaşanan krizlerin sosyal medyada tartışılmasıyla ilgili analizler yapılarak, medya yönetiminde televizyonunun mu sosyal medyanın mı daha işlevsel olduğu tartışılacaktır. Bununla birlikte, dış politika krizlerine yönelik kamuoyu algısı araştırma alanındaki anketler aracılığıyla ele alınacaktır.

1.1. Medya Teorileri ve Türk Dış politika Krizleri

Karar alıcılar medya yönetiminde birçok strateji ve teoriyi dikkate almaktadır. 20. Yüzyılda başlayan teknolojik gelişmeler ile kitle iletişim araçları toplum ve siyasiler arasında köprü oluşturmuştur. Toplumdaki sorunlar ile medya arasındaki ilişkiyi irdeleyen ilk akademik merkez Şikago Okuludur. Amerika'nın başka ülkelerden göç alarak oluşması birçok farklı ulusun bir arada bulunmasında kaynaklı toplumsal sorunları beraberinde getirmiştir. Göçmen sorunun bireyler arası etkileşime etkisi, toplumsal etkileşim gibi konular iletişim araçları üzerinden değerlendirilmiştir. Deneysel araştırmalarda bazı sorulara cevap aranmıştır: 'İzleyici televizyondan nasıl etkilenmektedir? Farklı izleyici grupları televizyondan nasıl etkilenir? Televizyonda yer alan siyasi görüşler seçmen davranışını etkiler mi? Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye'de önemli bir sorun haline gelen Suriye göçmen krizini yönetme aşamasında anketler aracılığıyla durum tespiti yaparak kurumsal reformlara gitmiştir. Erdoğan, Türkler ve Suriyelilerin ortak yaşam alanları paylaşmasından kaynaklı sorunlara dair toplumu uzlaştırıcı demeçleri medyayla paylaşmıştır.

Suriye iç savaşı sonucu oluşan göç hareketlerini, Şikago Okulu perspektifinden değerlendirdiğimizde, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yaşadığı sorunların sosyolojik açıdan incelenmesi gerekmektedir. Dış politika stratejilerinde medya yönetimini dikkate alan karar alıcılar, televizyonun vatandaşlar üzerinde etkisini dikkate almaktadır. Dış politika haberlerini televizyondan izleyenler kişilerin doğru bilgilendirilmesi gerekmektedir. Karar alıcıların televizyon haberleri takip etme sürecinde, televizyondan etkilenme durumu araştırıldığında, karar alıcıların demeçlerinin medyanın yönlendirilmesiyle kişilerin fikirleri oluşabilmektedir. İstatistiki sonuçlara göre, Türkiye'de en çok kullanılan haber kaynaklarından biri televizyondur ve Erdoğan 'Ulusa Sesleniş' konuşmalarını bu kanalla yaparken uluslararası sorunlara değinen mesajlar vermektedir.

Ülkelerdeki medya organlarının ülke yönetimince baskı altına alınmaması ve yönlendirilmemesi için objektif basın anlayışının yürütülmesi gerekmektedir. Toplumda ayrışmaların yaşanmaması için medyanın evrensel ilkelere değer vermesi gerekmektedir. Televizyonun bireyler üzerinde etkisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, karar alıcıların söylemlerinde halkı endişelendirici söylemlerden ziyade, geleceğe umutlu ifadelerle yer verdiği görülmektedir. Toplumda göç haberleri izlendiğinde kaygı hisseden gruplara yönelik Cumhurbaşkanı'nın sükuneti koruyucu söylemleri dikkat çekmektedir. Medyada objektifliğinin sağlanması gerekirken, medyada muhalif yanlısı ve iktidar yanlısı medya ayrımı ile basın yayın organları sınıflandırılmıştır. Türkiye'de bu süreçte sansür uygulanmasa da 'toplumu kışkırtıcı ifeler' kullanıldığı ileri sürülen medyalar RTÜK tarafından cezalandırılmaktadır.

Amerikan siyaset bilimcisi ve iletişim teorisi Laswell'in geliştirdiği doğrusal iletişim sürecinde; Kim, Ne söyledi, Hangi kanal ile, Kime, hangi etkiyle, şeması oluşturulmuştur. Günümüzde 5N 1K (ne, nerede, neden, ne zaman, nasıl, kim) oluşumunda bu teoriden faydalanılmıştır. Lasswell (1948:40)'e göre siyasiler kitle iletişim araçları propoganda ve ikna süreci için kullanmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan düzenli olarak kamuoyu ile yapılan ya da yapılacak faaliyetleri medya yoluyla paylaşmaktadır. Erdoğan'ın Suriye ile krizi aşma noktasında, 'ortak etnik kimlik ve din' üzerinden demeçlerde bulunması ikna sürecinde medyanın rolünü gösterir. Laswell'in teorisini dış politika perspektifinde değerlendirildiğinde, karar alıcıların medyayı ikna etme amaçlı kullandığını görmekteyiz. Dış politikada alınan kararlarının halkın tepkisine yol açmaması için karar alıcılar ikna süreci yürütmektedir. Rusya ile yaşanan Su24 füze krizinde ikili ilişkilerin olumsuz yönde seyretmesi spekülasyonlu açıklamaları beraberinde getirmiştir. İki ülke arasında savaş olabileceği ve ekonominin kötüye gideceğine dair söylemlerin bertaraf edilmesi için karar alıcılar ikna edici söylemlerde bulunmaktadır.

Ayrıca Lasswell (1948:43), ‘hipodermik şırınga’ kavramı ile kamuoyuna verilen mesajın gücünü ortaya koyarak alıcıda yarattığı etki üzerine incelemeler yapmıştır. CİMER’in kurulması ile birlikte karar alıcıların kamuoyu mesajları sonrası oluşan algı ortaya çıkmıştır. Erdoğan toplum algısının ne yönde olduğunun tespitini CİMER kurumu ile kolaylaştırmıştır. Hükümet toplumun nabzını tutmak için anketler uygulamalarını analiz etmektedir.

Buna karşın, Lazarsfeld (1951:5), 1940 yılında Amerikan seçim kampanyasıyla ilgili yürüttüğü çalışmada kitle iletişim araçlarının kişiler üzerindeki etkisine yönelik farklı bulgulara ulaşmıştır. Kitle iletişim araçlarında en etkili olan televizyon görülse de günümüzde sosyal medya etkili bir iletişim aracıdır. Lazarsfeld (1951:11)’e göre; bireyler iletişim sürecinde pasif değil, etkindir ve bireyler iletilen mesajlarda kendi sosyal grubundan etkilenirler. Aile, okul, çevre, değerler kişilerin algısını etkilemektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan iletişim sürecine önem vererek karar alma mekanizmasında grup iletişimini bakan ve danışmanlar ile görüşmelerle sağlamaktadır. Karar alımı sürecinde; karar alıcılar toplumun beklentilerini göz önünde bulundurmalıdır.

Ayrıca Lazarsfeld’in iletişim sürecinde toplumdaki bireylerin etkin olduğunu dile getirmesi sosyal medyada açığa çıkmaktadır. Sosyal medyada bireylerin özgürce kendini ifade etmesiyle etkin olarak iletişim sürecine dahil edildiğinin göstergesidir. Sosyal medyada bireylerin Twitter üzerinden dış politika konularına yönelik değerlendirmeleri karar alıcılar tarafından dikkate alınmaktadır. Kobani’deki çatışmalar ile ilgili sosyal medya kanalı twitter üzerinden hem etnik hem ideolojik kutuplaşma yaratılması karar alıcıların dikkatini çekmiştir. Medyada yer alan söylemlerle toplumda ayrıştırıcılığın olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Sosyal medyada dış politika kararlarına ilişkin söylemlerin kontrol edilmesi gerekliliği anlaşılmıştır.

Türk medyası gözlemlendiğinde, liberal medya yaklaşımı bugünkü medyanın çeşitliliğini ve özgürlüğünü ifade etmektedir. Dijitalleşme ve modernleşme ile kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması kamuoyuna ulaşmada etkili olmuştur. Liberal yaklaşım ile karar alıcılar ile kamuoyunun etkileşimi hızlanmıştır. Toplumı etkileyen önemli haberlerin topluma aktarılması hususunda medya etkin bir araçtır. Liberal medya ile farklı görüşlerde basın organlarının oluşması hükümet yanlısı basın, muhalif basın gibi adlandırmalara yol açmıştır. Görüş ayrılıklarının oluşması, basında yer alan haberlerin analizini zorlaştırmıştır.

Diğer yandan, aynı haberin farklı ele alınması ya da bazı haberlerin ön planda tutularak ‘priming etkisi’ yapılması liberal medya yaklaşım örneğidir. Medyanın dördüncü güç olarak adlandırılması da karar alıcılar ile kamuoyu arasındaki iletişimin gücünün olumlu etkilerinin göstergesidir. Medya kanallarının çeşitliliği ve her kanalın kendine özgü yayın anlayışı olduğu görülmektedir. RTÜK tarafından belirlenen ortak yayın etiği ve değerler dikkate alınsa da, aynı haberlerin farklı yönden ele alındığı görülmektedir. Dış politikada Suriye ile ilgili haberlere çokça yer verilmesi ve halkın dikkatini çekmesi ‘priming etkisi’ ile ön planda tutulan haberlerden olmasında etkindir.

Cohen (1963:10)’e göre medya siyaset ilişkisini gösteren ‘gündem hazırlama yaklaşımı’ halkın gündemini, medyanın gündemini, siyasetin gündemini kapsamaktadır. Halkın gündeminde olan konu, medyada yer almadığında toplumun algısının yönetilmeye çalışıldığı ortaya çıkabilir. Halkın gündemi ile medya gündemi arasında çelişki olmadığında, gündemin gerçekliğinden söz edebiliriz. Karar alıcılar toplumun gündemini analiz ederek stratejilerine yön verdiğinde kamuoyunun siyasal iletişim sürecine dahil etmiş olur. Cumhurbaşkanı Erdoğan ifadelerinde, muhalif basının medyada yer alan gündemi eleştirdiği ve olayların çarpıtıldığını dile getirmektedir. Farklı medya kuruluşlarının olaylara farklı açıdan yaklaşması gündemin seyrini değiştirmektedir.

Yenişafak, Milli Gazete, Akit gazetesi dini değerlere ters düşmeyen yayın politikasıyla Mavi Marmara krizini gündeminde ön planda tutmuştur. Diğer yandan, Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri Suriye iç savaşı sonucu oluşan toplumsal sorunları gündemin üst sıralarına yerleştirerek muhalif tutumunu ortaya koymaktadır.

Karar alıcıların dış politikada medya yönetim stratejilerinde, teknolojik gelişmelerin etkisi oldukça fazladır. Innis ve McLuhan tarafından geliştirilen teknolojik determinizm ile ilgili incelemelerde, iletişim ağının toplumsal örgütlenmeye etkisi üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Chicago okulu üyelerinden etkilenen McLuhan (1964:12)'e göre teknoloji ve internetin sınırları ortadan kalkmasıyla 'evrensel köy' kavramı bireyleri zamana ve mekana bağlı kalmadan özgürleştirdiğini vurgulamıştır. Karar alıcılar, dış politikada liderler arası iletişimde hızlı iletişim sağlamlasında teknolojinin rolü büyüktür. Rusya lideri Putin ile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Obama aracılığında telefon görüşmesiyle füze kriziyle bozulan ilişkileri düzeltilmesi teknolojinin zaman ve mekan sınırlılığını ortadan kaldırdığını göstermektedir.

İletişim ile modernizm ilişkisini vurgulayan Innis (2008:20)'e göre teknolojik gelişmeleri takip eden devletlerin iletişim ağıda genişleyecektir. Teknolojiye ayak uyduran karar alıcılar, özellikle sosyal medyayı sıklıkla kullanarak genç kitlelere de ulaşabilmektedir. Erdoğan, gençlerin beklentilerini tespit etmek için onlarla canlı internet ortamında etkileşimde bulunması uluslararası siyasetteki hamleleri sonucu oluşacak algıyı da görmesini sağlayacaktır.

Marcuse (1964:45)'e göre, teknoloji toplumu denetim altına alarak, tek boyutlu birey yaratmaktadır. Teknolojinin hayatımıza girmesi hayatı kolaylaştırırsa da, farklı düşünce ortamını engelleyerek tek tip düşünme etkisi yaratmaktadır. Liderler, teknolojinin olumsuz etkilerini göz önünde bulundurarak toplumun tekdüzelikten uzaklaşmasını sağlamalıdır. Karar alıcılar açıklamaları ile tüm topluma aynı anda mesaj vererek topyekün bilgilendirme yaparken, toplumdaki bireylerin görüşlerini ifade edebileceği ortam sağlamalıdır.

Habermas (1984:7)'e göre, kamusal alan kavramını ortaya koymuş, bireylerin bir araya gelerek uzlaşmasının siyasal sorunların çözümü için gerekli olduğu ifade etmiştir ve karar alıcıların medya yönetimini dikkate alması gerekliliğini ortaya koyar. Karar alıcılar bu sebeple siyasal sorunlara çözüm bulmak için farklı yaş grubundan, eğitim düzeyinden ve farklı meslek gruplarından olan bireylerin görüşlerini anketler ya da araştırma sonuçlarıyla tespit etmelidir. Teknoloji gelişmelerin etkisiyle, bireysel etkileşim yerine kitle iletişim araçlarının aktif olduğu bir düzende, karar alıcılar toplum dinamiklerine ayak uydurmalıdır.

Hovland, Janis ve Kelley (1953:10)'e göre medyanın kitleler üzerinde değişime etkisi olduğunu ileri sürerek, ikna etme ve grup dinamikleri üzerine çalışmalar yürüterek medya aracılığıyla bireylerin düşüncelerinin değişebileceğini ve önyargıları yıkabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Medyanın denetimde olarak yanlış algı yönetimine izin verilmemesi dış politikada çıkarları korumaya yönelik önemli bir husustur. Karar alıcılar medya yönetiminde toplumsal algıyı yönetirken birleştirici unsurlara iletişim dilinde sıklıkla değinmektedir. Suriye iç savaşının Türkiye üzerinde olumsuz etkileri olduğu görüşünü yıkmak için Cumhurbaşkanı Erdoğan, Osmanlı'dan gelen aynı topraklarda yaşadığımız söylemini ileri sürerek ortak etnik, milli değerlerin olduğunu dile getirmiştir.

1.2. 2010-2020 yılları arası Türk dış politikası krizlerinde medya yönetimi

2010-2020 yılları arası Türk dış politikası krizlerinde medya yönetiminin nasıl olduğunu ulusal ve ulusal arası haber kaynakları aracılığıyla incelenecektir. Basında yer alan karar alıcıların söylemlerinin topluma aktarılmasında medya iletişim kanalı olarak işlevsel kullanılmaktadır. Toplumda infial yaratmamak ve ayrıştırıcılığı önlemek için siyasal iletişimin doğru yansıtılması gerekmektedir. Karar alıcıların medya yönetiminde başvurduğu yöntemleri ele alan Yüksel (2001:4) , basın toplantıları, basın açıklamaları, doğrudan kontrol, dolaylı kontrol gibi yaklaşımları öne sürmüştür.

Karar alıcılar dış politika krizlerinde ikili ilişkileri yürütürken, liderler arasında, dışişleri bakanları arasında, genelkurmay başkanları arasında, görüşmeleri yüz yüze, telefon ile ya da internet ortamında yapılmaktadır. Türkiye'ye ziyarete gelen liderler, dışişleri bakanları askeri törenle karşılandıktan sonra ikili temaslar basına kapalı olarak yapılmaktadır. Toplantı sonrası basın mensuplarına, iki ülkenin liderleri ya da dışişleri bakanları açıklamalarda bulunmaktadır. Medya yönetimde basın toplantıları önemiyetine uygun olarak gerçekleştirilmesi ikili ilişkilerin ve yapılan planlamaların gizliliğinin ulusal çıkarları koruma adına önemli olduğunu göstermektedir.

Karar alıcıların basın açıklamaları ile toplumu bilgilendirme, şeffaflığı sağlama, ulusa güven verme ve kaygıları yok etme gibi amaçları vardır. Basın açıklamaları doğrultusunda, toplumun bilgilendirilmesi, medyanın kitlesel iletişim aracı olduğunun kanıtıdır. Medya yönetimi ile topluma aynı anda ulaşmak, iletişimin evrensellik boyutunu ortaya çıkarır.

Diğer yandan, doğrudan kontrol ile medya yayınları RTÜK gibi kuruluşlar aracılığıyla kontrol edilmektedir. Karar alıcıların basına yansıyan demeçleriyle ilgili tartışma programlarında yer alan eleştiriler, devletin temel ilkelerine, ulusal bütünlüğüne aykırı olduğunda cezalandırılmaktadır. Bu kararlar doğrultusunda televizyon ve radyo kanallarının kapatılması gibi kurumsal cezaların yanında şahsi cezalarda verilmektedir. Türkiye’de doğrudan kontrol yoluyla verilen RTÜK cezaları caydırıcı yönüyle önemlidir. Muhalif kanalların cezai yaptırımlara uğradığı görülmektedir. Euronews (2020) haberine göre, Ebubekir Şahin başkanlığındaki RTÜK 2019-2020 yılları arasında Tele 1 kanalına 7, Fox kanalına 6 , Habertürk’e 4, Ulusal Kanal’a 3 idari para cezası uygularken, Tele 1,Halk TV ve Ulusal Kanal ayrıca yayın durdurma cezası almıştır.

Diğer bir mekanizma olan dolaylı kontrol hükümet ve medya arasında çekişme olduğunda kullanılan denetimler olur ve açığa çıkarılması güçtür. Karar alıcılardan Cumhurbaşkanı Erdoğan 2017 referandumunda ‘Evet’ oyu alarak, anayasa değişikliğe uğramış ve 2018 yılında başkanlık sistemine geçilmiştir. Karar alıcılardan Cumhurbaşkanının seçimle gelmesi ve başkanlık sistemiyle parti lideri oluşu, hükümet kurarak dışişleri bakanını atamada yetkili olması, yeni sistemde güçlü liderliğin göstergesidir. Erdoğan’ın lehine ve aleyhine yayıncılık yaptığı öne sürülen kanallar varken TRT ve AA yayıncılığı devleti temsil etmesiyle öne çıkmaktadır. Dolaylı kontrol ile muhalefete yakın yayınların psikolojik baskı altında olduğu öne sürülmektedir. Bu durumun ispatı olmadığından dolaylı kontrolün işlevselliği kanıtlanamamaktadır.

Medyaya bilgi sunulurken ‘priming etkisi’ ile haberler arasında öne çıkanların öncelikli olarak kamuoyuna sunulması bu haberlerin daha dikkat çekmesini sağlamaktadır (Weaver, 2007:9). Gazetede manşette verilen, haber kanallarında ilk sırada yer alan haberlerin işlenişi kamuoyunu etkilediğinden, toplumsal algıyı da kolayca yönlendirebilir. Medyada yer alan haberlerin karar alıcılar tarafından değerlendirilmesi toplumun nabzını tutmada etkili olacaktır.

Entaman ve Robert (1991:15)'e göre 'framing' (çerçeveleme) bir haberin topluma aktarılması sırasında, medya politikasına göre topluma yansıtılma biçimini ifade eder. Medya kanallarında bir haberin farklı görsel malzemelerle ve farklı açıdan yansıtılması birer 'framing' örneğidir. Bu sebeple dış politika olaylarının basın tarafından aktarımında ulusal çıkarlara ters düşmeyen içerikle kamuoyuna sunulması önemlidir.

Bu hususta medya yönetiminin takibi CİMER ve RTÜK aracılığıyla yapılmaktadır. Medyada farklı görsel kullanımı olaylara karşı bakış açısının şekillenmesinde etkilidir. Uluslararası görüşme sırasında, Tel Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol'un İsrail Dışişleri Bakanı Danny Ayalon'a göre alçak koltukta oturulup masada sadece İsrail bayrağının olduğu görsel İsrail basınına 'aşağılanmanın boyutu' şeklinde sunulması ikili ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. 2010 yılında Türkiye ile İsrail arasında diplomatik krize yol açan fotoğrafın uluslararası basına servis edilmesi medyanın haberin ele alınış şeklinin uluslararası ilişkilere nasıl etki ettiğini gösterir.

Dış politika krizlerinde Suriye ile Türkiye ilişkileri değerlendirildiğinde; basında Türkiye'nin dış politika stratejileri eleştirilirken, devletin ve milletin bütünlüğünü göz ardı etmeyen ifadelerde bulunulması gerekmektedir. Bu diplomatik krizleri tetikleyici toplumu kışkırtıcı söylemlerde bulunanlar karar alıcılar tarafından dikkate alınmaktadır. Özellikle sansür uygulamaları ile hassas konularda fikirlerin öne sürülmesi engellenmektedir. Özellikle, geleneksel medyanın daha sınırlı olması ve kurumsal olması denetlenmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak sosyal medyada sınırsız ve anlık haber akışı herkesin fikirlerini ifade edebileceği bir ortam sunmaktadır. Bu durum demokratik yönüyle ön plana çıksa da uluslararası ilişkilerde kriz yönetimi için sosyal medyanın denetlenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Bu hususta, BTK'nın görevi daha çok ehemmiyet kazanmıştır. BTK özellikle sosyal medyada Türkiye'nin ulusal çıkarları zedeleyen ve toplumu kışkırtıcı her türlü görsel sesli yazılı iletilerin kaldırılması ve bu kişilerin IP adresi üzerinden tespitini sağlamaktadır. Özellikle sosyal medyanın toplulukları örgütlemeyi anlık biçimde yapabilmesi ulusal güvenliği tehdit etmesi denetleme mekanizmalarının gerekliliğini göstermektedir.

1.3. Türk Dış Politika Krizlerinde Karar Alma Süreci ve Teoriler

2010-2020 yılları arası, Türk dış politikasında karar alma süreci teorilerini ve bu sürece etki eden unsurları ele alabiliriz. Diğer yandan, karar alıcılardan cumhurbaşkanının rolünü liderlik analizi ile açıklayabiliriz. Diplomatik krizlerde ikili ilişkileri seviyeler arası iletişim sistemi analiziyle inceleyebiliriz. Ayrıca, karar alıcıların karar alma sürecini, kamuoyu ile iletişimini, yanlış algıları ve kriz yönetimini teoriler üzerinden analiz edeceğiz.

Uluslararası ilişkiler incelendiğinde, birey seviyesinde, devlet seviyesinde ve sistem seviyesinde analiz türleriyle analiz seviyesi yaklaşımını geliştiren siyaset bilimci J.David Singer, dış politika olaylarını çözümlmek için önemli katkılar sunar. Birey seviyesinde liderin kişisel özellikleri dış politika kararlarının alımında etkilidir. Sistem seviyesinde, bütün devletlerin ortak amacı, ulusal çıkarları her türlü iç ve dış faktörlere rağmen koruyarak kurumsal çerçeve ortaya koymaktır (Singer, D. 1961:25). Dış politikada kurumların niteliği ve stratejilerinde karar alma sürecinin işlevi olduğu görülmektedir. Ulusların tümü küresel sorunlardan etkilendiğinde sistem seviyesinde analiz dikkate alınmalıdır.

Singer'in analiz seviyesi yaklaşımına göre, Türk dış politikasında Suriye ile ilişkilerin bozulması sonucu, karar alıcıların terörizmin ve sınır güvenliği gibi küresel sorunlara karşı önlem olarak güvenlik modelini oluşturmalıdır. Türkiye'nin hem iç hem dış etkenlerle, terör örgütleri tarafından sınır güvenliğinin tehdit edilmesi dış politikada krizine sebep olmuştur.

Dış politika stratejilerinin analizine katkı sunan Robert Jervis Uluslararası Politikada Algılama ve Yanlış Algılama çalışmasıyla, liderlerin psikolojik durumu ve karakterlerinin uluslararası ilişkilere yansımalarını analiz etmiştir. Devletler güvenliğini arttırmaya çalışırken başkalarının güvenliğini tehdit etmesi güvenlik hususundaki ikilemdir (Jervis, 1976:20). Rusya Su24 uçağının düşürülmesi ve akabinde ilişkilerin bozulması sınır güvenliğini sağlamaya çalışırken, diplomatik krize dönüşen bir süreçte sebep olmuştur. Türkiye'nin İHA ve SİHA ile askeri teknolojisini geliştirerek silahlanmayı arttırması sonucu bu durumu tehdit olarak adlandıran sınır ülkeler silahlanmaya giderek tehditlerin daha çok arttığı görülmüştür. Suriye sınırında birçok terör örgütünün kurulması güvenlik politikalarında dikkate alınan tartışılan bir konudur.

Uluslararası ilişkilerde sadece devletler arası iletişim değil lider davranışları da incelenmelidir. Lider davranışlarını incelediğimizde Erdoğan'ın Suriye ile ilişkilerde sert konuşmalar yapılması basında otokratik lider söylemlerinin artmasına sebep olmuştur. Karar alıcıların medya söylemlerinin toplum nezdinde nasıl algılandığını anketler aracılığıyla analiz etmek gerekmektedir. Böyle toplumun lidere karşı tutumu ortaya çıkacaktır.

Yanlış algılar ile savaşa sürüklenme ile ilgili teoriler incelendiğinde Levy (1983:26), karar alıcıların ve özellikle liderin krizlerde önemli etkisine değinmiştir ve yanlış algılama ile ilgili savaşa gidilen süreçte üçüncü devletlerin algıları ve desteğinin ikili ilişkilerde ayrışmanın sebebi olduğunu göstermiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın lider olarak krizlerde söylemlerine bakıldığında, Suriye ile ilişkilerde Esad'a karşı tarafta olurken Rusya Suriye'yi askeri bakımdan desteklemektedir. Diplomatik krizlerde liderin tutumu ikili ilişkileri önemli ölçüde etkilemiştir. Lider, devleti savaşa sürükleyebileceğinden doğru medya yönetimiyle söylemlerini gözden geçirmelidir.

Yanlış algılar üzerine analizler yapan Stoessinger (1974:53)'a göre, savaşların nedenleri toplumdaki karışıklıkları ya da askeri ve ekonomik çatışmalar gibi gösterilmeye çalışılsa da gerçekleşen savaşlarda karar alma süreci incelendiğinde, liderlerin savaş kararı verdiği ve toplum algısını yönettiği ortaya çıkmıştır. Liderler savaşa katılarak uluslararası alandaki çatışmayı yaratmış olup yanlış algı yoluyla kendilerini gerçek kazanan olarak göstermişlerdir. Liderin kendi algısı, korkuları, umutları gibi kişisel özellikleri savaş oluşmasında rolü olduğunu görülmektedir. Liderlerin söylemlerine dikkat etmesinin ehemmiyeti anlaşıldığının bir örneği de Cumhurbaşkanlığı İletişim Danışmanlığının oluşturulması ve basına yansıyan haberlerin Cumhurbaşkanlığı İletişim Danışmanı Fahrettin Altun tarafından gözden geçirilmesidir.

Diplomatik krize karşı yaklaşımlar incelendiğinde, Operasyonel Kod Analizi ile liderlerin ve karar alıcıların kişilikleri düşünce yapıları incelenerek karar alma süreci çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşımın temeli, Nathan Leites tarafından, Rus liderlerin siyasi tavrını ve Bolşevik akımını incelemek için oluşturulmuştur. Karar alma sürecinde, karar alıcıların stratejilerinde, dünya görüşünün etkisinin olduğunun somut delili lider söylemleridir (Leites,1951:4). Operasyonel kod analizi doğrultusunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın İsrail ile ilişkilerin sekteye uğradığı Mavi Marmara krizindeki söylemleri ideolojik düşüncesini yansıttığını göstermektedir ve ideolojik yaklaşımların dış politikaya nasıl etki ettiği açıkça görülmektedir.

Siyaset bilimci George (1969:10), siyasi dünyanın temel sorunları ile ilgili felsefi sorular, araçlar ve amaçlar arasındaki ilişkiye dahil edilen politik sorunlar olduğunu dile getirmiştir. Buna göre, Türk dış politikasında son 10 yılda temel problemlerden olan göç konusu ile ilgili ele alınan soruları gözden geçirebiliriz: Göçün yarattığı sosyo politik problemler nelerdir? Göç sebebiyle toplumda ayrışma artmakta mıdır? Göçün neden olduğu sorunlar nelerdir? Bu sorulara yanıt arayarak, göçün toplumda yarattığı etkilerin neler olduğu açığa çıkacaktır. Türkiye'nin Suriye'den en çok göç alan devlet olması, bu hususta çalışmalar yapılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Grup içi dinamiği göz önünde bulundurduğumuzda, karar alma süreçlerinde rasyonel aktör model, örgütsel süreç, bürokratik model karşımıza çıkar. Rasyonel aktör modeli ile ulusal çıkarlara en yakın ve riski en düşük karar almak amaçlanır. Bu modelin uygulanabilirliği diplomatik kriz süreçlerinde pek mümkün görünmemektedir.

Örgütsel süreç modelinde her kurumun kendi normları içerisinde karar süreçlerini yönetilmesini önerirken rasyonel aktör modelinden karşıt bir modeldir. Bürokratik siyaset modelinde, güçlerin bürokrasiye eşit dağıtılması ve her bireyin farklı görev sorumlulukları olduğu hiyerarşik bir düzen ortaya koyar.

Türkiye'de karar alıcıların rolleri Cumhurbaşkanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı olarak dağılması her kurumun işlevsel olarak karar alma sürecine katkı sunmasını sağlamıştır. Medyada dış politika kararları öncelikle lider Erdoğan tarafından açıklanırken, Dışişleri Bakanı'nın söylemleriyle stratejilerin genel çerçevesi öğrenilmektedir. Ayrıca askeri çatışmalar ile ilgili haberler Genelkurmay Başkanlığı sayfasından ya da direkt olarak Genelkurmay Başkanı'nın açıklamalarıyla öğrenilmektedir.

Sosyal psikolog Janis (1972:30) çalışmasında; grup tarafından alınan kararlarda en kötü kararları 'fiyasko' olarak nitelendirilmiştir ve bir konunun grupça tartışılması sırasında gruptaki bireylerin farklı düşüncelerini açıklamaktan çekinebildiğini ifade etmiştir. Türk dış politikasında, cumhurbaşkanı ve danışmanlar, dışişleri bakanı danışmanlar, genelkurmay başkanı ile gerçekleştirilen toplantılarda uluslararası stratejiler detaylı değerlendirilerek kararlar alınmaktadır. Türk dış politikasında alınan kararlarda, herkesin görüşünün özgürce ifade etmesi sonucu oluşması en kötü kararın alınmaması için gereklidir.

Türk dış politikasında, MGK toplantıları ve bire bir görüşmelerle bürokrasinin işbirliğiyle çalıştığı görülmektedir. Kararlar Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından medya aracılığıyla duyurulmaktadır. Libya ile ilişkilerde Serrac'a askeri yardım gönderilmesi hususunda Genelkurmay Başkanlığı'nın öngörülleri de oldukça önemlidir. Türkiye'nin Libya siyasetinde, ulusal çıkarları gözetmesi ve kararların dezavantaj yaratacağı durumları işbirliği ile gözden geçirmesi ekonomik işbirliklerinin gelişmesinde etkili olmuştur.

1.4. 2010-2020 yılları arası Türk dış politikası krizlerinde karar alıcıların rolü

Türk dış politikasının son 10 yıllık zaman dilimini ele aldığımız bu çalışmada, karar alıcıların rolünü inceleyeceğiz. Karar alıcıların eylemlerinin, devleti temsil etme yönüyle önemli görev ve sorumluluklar taşıdığını söyleyebiliriz. Türk dış politikasında önemli görevleri yöneten, dış ilişkilerde süreci takip eden karar alıcılar; Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Genel Kurmay Başkanıdır. Stratejik olarak kabul edilen diplomatik süreçleri yöneten karar alıcılar, uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde kilit noktadadır.

2010-2020 yılları arası Türk dış politika krizlerini elen bu çalışmada, karar alıcıların medya yönetimi üzerinden krizlere karşı yaklaşımlar hem ulusal hem uluslararası basın yoluyla incelenecektir. Karar alıcılar bölgede yalnızlaşmamak adına stratejik ortaklıklara girmektedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Libya ile ortaklığı ekonomik çıkar doğrultusunda oluşan müttefikliğin bir örneğidir. Diğer yandan, Türkiye'nin bölgesel sorunlarının büyümesinde Türkiye'nin Suriye ile yaşadığı krizin küresel krize dönüşmesinde rol oynayan mülteci sorunu birçok ülkeyi tehdit etmesi . Karar alıcıların rollerini incelerken, stratejik planlamalar, devleti temsil etme ve diplomatik dil üzerine değerlendirilmelerde bulunabiliriz.

Karar alıcıların uluslararası ilişkilerde yürütmüş olduğu stratejik planlamaların oluşturulmasında birçok dış politika modelinden faydalanılır ve dış politika bir disiplin olarak, bir devletin uluslararası ilişkilerde temsil stratejileridir. Diğer yandan, karar alıcıların uyguladığı stratejiler geniş bir zaman dilimini etkileyen çalışmalar olduğundan, dış politika analizi sonucu oluşturulan stratejiler uluslararası ilişkilere yön verir. Bu çalışmayla, olayların kamuoyu ile paylaşılmasında öncelikli olarak dikkat edilen kriterlerin neler olduğu ve karar alma mekanizmasının nasıl çalıştığı sorgulanması gerekmektedir. Ayrıca, siyasi olayların bildirilmesi sürecinde karar alıcıların işbirliği ile ilintili değerlendirmeler yapılacaktır.

Snyder (1962:201)'e göre karar alma sürecinde; dış ortam devlet ve hükümet eylemleri iken iç ortam toplumdur. Toplumun sosyal yapısı ve davranışını ise ortak değerler ve kurumsal dokular belirlemektedir. Ayrıca bu ortak değerlerin 3 özelliği arasında algı, seçim ve beklenti yer almaktadır. Karar alıcıların karar alma sürecini doğru yönetmek için toplumdaki algının ne olduğunu dikkate alması gerekmektedir. Ayrıca ülkenin geleceğini doğrudan ya da dolaylı etkileyecek kararlarda, karar alıcıların yapacakları seçimin önemini görmekteyiz. Diğer yandan; yapılan seçimlerin sonucunda, olayların seyredeceği yön, toplumun beklentisini doğrudan göstermektedir.

Dış politikada karar alma sürecine etkisi olan diğer bir olguda toplumun değer yargıları ve kimliğidir. Mavi Marmara Krizinin Türkiye ile İsrail arasında çatışmalara sebep olması birçok siyasi yorumu beraberinde getirmiştir. Örnek verecek olursak; ortak din aidiyetiyle Filistin'e yardım sürecinin Türkiye'deki sivil toplum örgütü tarafından yürütülmesine İsrail tarafından izin verilmemesi kutuplaşma yaratmıştır. Mavi Marmara gemisinin deniz sahanlığını ihlal ettiği iddaa edilerek, geminin İsraili askerler tarafından silahlı saldırıya uğraması, günümüze kadar Filistin haklarını gözeten bir Türk Dış Politika stratejisini uygulanmasında etken olmuştur. Türk halkının Filistin'i kardeş ülke olarak görmesi dış politika stratejilerini etkilemiştir. Türkiye'nin, Batı ve Ortadoğu ile ilişkilerinde dengeli siyaset izlemesi gerektiği görülürken bunun mümkün olmayacağı ve taraflı politika izlemek zorunda kaldığı görülmektedir. (Güntay, 2016:252)

Diğer yandan, ülkelerin coğrafi konumunu dikkate alarak karar alıcıların strateji yönetmesi kaçınılmazdır. Kültürel ve etnik bağlılığımız olan devletler ile etkileşimi arttırmak dış politik stratejilerden biridir. Türkiye, anayasada sosyal demokratik hukuk devleti olarak tanımlanan kimliğini dikkate alarak, dış politikasına yön vermektedir.

Ülkelerle yapılan ticari sözleşmeler, ulaşım yollarıyla ilgili işbirlikleri ve sınır güvenliği dış politikada söz sahibi olan karar alıcılar tarafından yönetilmektedir. Ülkenin refahı ve güvenliğini olumlu yönde etkileyen uluslararası ilişkiler stratejilerine; Cumhurbaşkanı Erdoğan ülkemizi söylemleriyle temsil ederek, Genelkurmay başkanı Türk ordusunun başarılarıyla ülkede teröristlerin barınmaması ve sınır güvenliğinin sağlanması ile, Dışişleri Bakanı devletin dış politikadaki başarılarıyla katkı sunar. Sorumluluk boyutları gözden geçirildiğinde kriz yönetim sürecinde cumhurbaşkanı dış işleri bakanına kıyasla daha baskın rol üstlenmektedir. (Aksu, 2012:450).

Karar alma sürecinde birbirleriyle fikir alışverişi yapan karar alıcılar yaptıkları eylemlere hem halk üzerinden hem de dış siyasetten aldıkları tepkiler sonucu devletlerarası etkileşim sürecini yönetirler. Başarılı bir dış siyaset için toplumun algısı ve iç siyasetten gelen tepkilerin analizinin yapılması gerekmektedir. Dış politikada karar alıcıların izlediği siyaset, toplumu ekonomik, sosyal, politik bakımdan etkilemektedir.

1.5. Karar alıcıların medya söylemleri

Karar alıcıların dış politikada yürüttüğü stratejiler, karar yapımı sürecinde değerlendirme aşamalarından geçmektedir. Türk dış politikasında yürütülen stratejiler ikili ilişkilere yön vermektedir. Stratejik yaklaşımlarla oluşan kararların kamuoyuna duyurulması sürecinde, medya tüm yönleriyle işlevsel olarak kullanılmaktadır. Karar alıcıların doğru medya yönetimi dış politikada başarı sağlanması için önem taşımaktadır. Diğer yandan, medya yoluyla verilen demeçler toplumu bilgilendirmenin yanı sıra toplumda güvenilirliği artırıcı rol üstlenmektedir.

Dış politika yapım sürecinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan danışmanlarından bürokratlardan bilgi alarak ortak karar alınmaktadır. Bu süreçte, alınan kararlar ülkeyi temsil etmesi yönüyle önemlidir. Bu kararlar ve bunun sonucu yapılacak söylemler Cumhurbaşkanı İletişim Merkezi (CİMER) tarafından yayımlanarak kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Ayrıca, karar alıcıların gittiği konferanslar, forumlar, kongreler, görüşmeler sırasında yaptığı konuşmalar uluslararası basında yer bulduğundan tüm dünyada yankı uyandırmaktadır.

Diğer yandan, karar alırken hedef kitle olan kamuoyunun beklentilerini karşılamak önem taşımaktadır. Medyaya yansıyan haberler ve verilen demeçlerin halkı kışkırtıcı yönde olmaması ve toplumun olumsuz tepkisini almaması gerekmektedir. Karar alıcıların olaylar üzerinde içerik analizi yaparak araştırma yapması anlamlı verilere ulaşmak için gereklidir. İçerik analiziyle olayların derinlemesine irdelenmesi ve somut çıktılar elde edilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, karar alma sürecinde olayın tarihsel süreçten süregelen etkileri iyi incelenmelidir. Aksu ve Ertem (2018:8)'e göre, karar alıcıların kararlarının, kriz durumunda ortak ulusal değerler üzerine kurulduğu savı tartışılabilir. Uzun yıllar ilişkiler yürüttüğümüz komşu ülkelerle, her lider döneminde farklı iç siyaset ve stratejik yaklaşımlar olduğundan, Türk dış politikasında ikili ilişkilerde ortak değerlerden etkilenmektedir. Örneğin, Türkiye ile İsrail ilişkilerinde Türkiye'nin Filistin'in yanında olduğunu belirttiği mesajları ideolojik ortak değerlerin bir örneğidir.

Karar alıcıların medya yönetim stratejileri ile ilgili toplum algısını anket aracılığıyla ölçerek karar alma sürecinin işlevselliğine yönelik saptamalar yapabiliriz. Bayram (2011:73)'a göre, liberal demokrasilerde dış politika yapım sürecinde kamuoyu ve politik seçkinlerin etkileşimi gereklidir. Anket ile sosyal medya kullanımı eğilimlerini, diplomatik krizlere karşı kamuoyunun görüşlerini ve uluslararası ilişkilere bakış açılarını inceleyebiliriz.

Diğer yandan, karar alıcıların karar alma sürecinde uyguladığı stratejilerde, doğru kararın alınması için ulusu temsil etme yönü dikkate alınmalıdır. Fişne (2016:161)'ye göre; değerlere ve normlara bağlı etik dış politika yürütmek için alınacak karar hem karar alıcıların kişiliğine uyumlu olmalı, hem de sosyal kültürün parçası olmalıdır. Uluslararası ilişkilerde alınan kararların uzun zaman dilimini etkileyeceği göz önünde bulundurulmalı ve en doğru kararı almak için stratejik çalışmalar yürütülmelidir.

Dış politikada ikili ilişkilerin yürütülmesinde, iki ülke arasında süregelen olumlu ilişkileri durdurma kararları medyaya verilen demeçlerle bildirilmektedir. Bunun sonucunda diğer ülkeler müttefiklerini belirlemekte ve iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar diğer ülkelerin stratejilerine de yön verebilmektedir. Örnek verecek olursak, Türkiye ile Suriye arasında, 2011 yılında başlayan kriz iki ülkenin ilişkilerin durmasına sebep olmuştur. Rusya, bu süreçte Suriye'ye destek vererek uluslararası stratejisinde müttefikini tüm dünyaya duyurmuştur. Türkiye tarafından Rusya uçağının Suriye uçağı zannedilerek düşürülmesi, Türkiye ile Rusya ilişkilerini olumsuz etkilerken, Rusya ile Suriye arasında müttefikliğin oluşmasına katkı sunmuştur.

2. 2010-2015 yılları Türk dış politikasındaki krizler ve medya yönetimi

Dış politika krizleri, ülkelerin siyasi stratejilerini değişime uğratan ve yeni anlayışlar çizen gelişmelerdir. 2010-2015 yılları arasında dış politika krizlerinin analizi medyaya yansıyan haberler aracılığıyla yapılabilmektedir. Liderlerin doğru medya yönetim stratejileri, ikili ilişkilerde ulusal çıkarların gözetilmesi bakımından önem taşımaktadır. Christopoulou (2011:36)'e göre; medyanın gücü, toplumun göstereceği ilgi, görüş ve fikirlerin yayınlar aracılığıyla desteklenmesiyle ortaya çıkar. Bununla birlikte, dış politikada karar alıcıların medya yönetimini inceleyerek olayların yansımaları görülmektedir. Bu bağlamda, karar alıcılar tarafından basına yansıyan demeçler, krizin derinleşmesine sebep olabileceğinden medya yönetiminin doğru biçimde yapılandırılması gerekmektedir. Doğru bir medya yönetimi için karar alıcılar, görüşlerini basın yayın organlarıyla paylaşmadan önce vereceği demeçleri kontrol etmelidir.

2010-2015 yılları arasında Türk dış politikasında yaşanan krizler küreselleşme ile birlikte birçok ülkeyi etkilemiştir. Arap Baharı'nın etkisiyle oluşan, Ortadoğu'daki siyasi rejim değişiklikleri, Türk dış politikasını etkilemiştir. Diğer yandan, dış politika yapım sürecinde oluşturulan stratejilerde, yaşanan siyasi gelişmeler ikili ilişkileri etkilemiştir. Bu süreçte, Türkiye'nin yaşadığı siyasi gerilimler dış politika krizine dönüşmüştür. 2010 ile 2015 yılları arasında Suriye, Rusya ve İsrail ile ilişkilerde yaşanan gerilimler ve medyaya yansımaların incelenmesi gerekmektedir. Bu kutuplaşmaların nedenleri analiz edildiğinde, karar alıcıların yaklaşımlarının etkisi olduğunu görmekteyiz.

Güleç (2018:83)'e göre; karar alıcılar, dünyadaki sorunları ortak ele almalı ve seçenekler üzerinde değerlendirmeler yapmalıdır. Bununla birlikte, Liderlerin kişisel özelliklerinin etkisinin olduğu dış politika söylemlerinde ulusal çıkarların dikkate alınması gereklidir. Bu sebeple, kontrollü biçimde dış politika krizlerinin yönetilmesi için, dış politika söylemi karar alıcıların stratejik değerlendirmelerinden geçmelidir.

Medya aracılığıyla, ülkenin gelecek yıllardaki kaderini etkileyecek her bir söylem hem ulusal basında hem uluslararası basında yer almaktadır. Diğer yandan, söylemlerin yaratabileceği her bir diplomatik kriz dış politika stratejilerine yön vermektedir. Türk dış politikasında 2010-2015 yılları arasında etkili olan diplomatik krizlere neden olan dış etken Ortadoğu'daki Arap Baharı olarak adlandırılan ayaklanmalardır.

Türkiye'nin komşu ülkeleriyle yaşadığı krizler, dış politikada gündem maddesi olmuştur. Türkiye, Ortadoğu'yu şekillendiren ve siyasal rejimlerin değişime uğradığı bu süreçte yumuşak güç yerine askeri gücü ön plana alan stratejiler geliştirmiştir. Özellikle, Suriye'de yaşanan Arap Baharı, Türkiye'nin hem iç hem dış politikasını etkilemiştir. Bu minvalde, dış politika yapıcılar medya ayağının iyi yönetilmesini sağlayarak uluslararası basında Türkiye algısını doğru yansıtmaya çalışmışlardır.

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında, Türkiye'nin izlediği diplomatik dil dış politikada değişimler olduğunu göstermektedir. Suriye ile Türkiye ilişkilerini etkileyen iç savaş, mülteci krizi gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. 2011 yılı Arap Baharı sonrası Suriye ile Türkiye ilişkileri kopma noktasına gelmiştir. Şahin (2020)'e göre, Suriye ile ilişkilerin bozulması medyanın etkisiyle ülkeler arasında siyasi kutuplaşmalar oluşmasına sebep olmuştur. Suriye ile yaşanan kriz Rusya ile ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Rusya savaş uçağının, Suriye'ye ait olduğu düşünülerek, Türk jetleri tarafından düşürülmesi sonucunda Türkiye ile Rusya ilişkileri olumsuz etkilenmiştir.

BBC (2015)'de yer alan haberde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 'Rus uçağının düşürülmesi olayından sonra, Rusya Devlet Başkanı Putin'i aradım, telefona cevap vermedi. Bu bir Rus uçağı olduğu belli olmuş olsaydı belki uyarıların türü farklı olabilirdi' ifadesini kullanmıştır. Rusya Su24 savaş uçağının düşürülmesi sonucu, Rusya ile Türkiye arasında füze krizinin yaşanması, askeri ve teknolojik gelişmelerin önem taşıdığına göstergesidir. Türkiye'nin askeri alanda teknolojik imkanlarının iyileştirilmesi ihtiyacının saptanması, İHA ve SİHA'ların oluşum sürecini etkilemiştir.

Diğer yandan Suriye iç savaşı, Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit eden faktör haline gelmiştir. Bölgede oluşan örgütlenmelerden DAESH ile Kobani arasındaki çatışmaya HDP'nin sosyal medya aracılığıyla Türk vatandaşlarını sürece dahil etmesi konusunda kışkırtması gündem olmuştur. Çavuşoğlu, 'Herkes bu bayrak altında, birlik beraberlik içinde yaşayacak, her türlü hakları da olacak. Herkes birinci sınıf insan olacak, bizim anlayışımız bu.' ifadeleriyle dış politika krizlerinin olumlu yönde çözümü için uzlaştırıcı üslup kullanmıştır. Toplumunu ayırıştırılmamak yaşanacak olası bir sınır krizinin önüne geçmek Türkiye'nin dış politika stratejisidir.

Ayrıca 2011’de başlayan ve dış politikada diplomatik krizlerden biri olan Mavi Marmara krizi, Türkiye ile İsrail ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. 1956 yılı İsrail’in kuruluşundan bu yana süregelen Filistin ile çatışma durumu Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının bölgedeki halka yardım etme isteğini doğurmuştur. 2011’deki saldırılar sonucu yardım için İsrail’e deniz yoluyla ulaşan Mavi Marmara’ya ateş edilmesi sonucu gemide ölen Türk vatandaşları, İsrail ile Türkiye arasında gerilimi arttıran en önemli diplomatik krizlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu krizlerin karar alıcılar tarafından yönetilmesi ve basına bu olayların yansımalarının etkileri üzerine incelemeler yapılacaktır.

Özellikle Türkiye ile İsrail ilişkilerini olumsuz etkileyen olaylar silsilesine, liderlerin söylemlerine etkisi büyük yankı uyandırmıştır. Davos konferansında ‘One Minute’ ile Erdoğan’ın Perez’e çıkışı ideolojik bir sembol haline gelmiştir. Türkiye’nin İslam dinini benimsemesi ve Filistin’e sahip çıkması Ortadoğu ile ilişkilerin ideolojik bağ aracılığıyla yürütüldüğünün göstergesidir. Erdoğan’ın ‘Rabia’ selamı da Türk İslam birliğini birleştirme yönünde sembol haline gelmiştir. Karar alıcıların medya yönetiminde kullandığı politik dilin uluslararası ilişkilere yön verdiği görülmektedir. Erdoğan’ın Ortadoğu’da lider rolünde olmasını destekleyen ulusal ve uluslararası düzeyde birçok kişi vardır.

2.1. Arap Baharının ortaya çıkışı ve medyada yer alan haberler

Arap Baharı’nın 2011 yılıyla ortaya çıkması, Ortadoğu’nun yeniden şekillenme sürecine girmesine sebep olmuştur. Arap Baharı olarak adlandırılan hareket Mısır ve Tunus’tan tüm dünyaya yayılmış ve adaletsizliğe karşı bir başkaldırı olarak kabul edilmiştir. CNNTurk (2011)’de yer alan haberde, ‘17 Aralık 2010 tarihinde sebze tezgahı elinden alınan Tunuslu Muhammed Buazizi protesto için kendini yakarak intihar etmiştir. Tunusluların devrim şehidi olarak kabul ettiği Buazizi’nin ölümü sonucu ortaya çıkan Tunus ayaklanması 23 yıldır ülkeyi yöneten Zeynel Abidin Bin Ali’nin ülkeden kaçması ile sonuçlanmıştır.’

Uluslararası basında çok yer alan Arap Baharı ile ilintili haberler birçok farklı görüşlerin oluşmasına da zemin hazırlamıştır. Ortadoğu bölgesine dahil olan Suriye, Irak, Tunus, Libya, Mısır gibi ülkelerde siyasi rejimin diktatörlük olarak adlandırılması ve halkın demokrasiden uzak bir ortamda yaşadığına dair eleştiriler olmuştur. Buna karşın Avrupa devletlerinin ve Amerika'nın demokratik rejim ve sosyal devlet anlayışıyla vatandaşlarına birçok imkan sağladığı vurgulanmaktadır.

Arap Baharı'nın ortaya çıkmasıyla Ortadoğu'da yeni bir düzen kurulmaya çalışıldığı ve Batılı devletlerin bu ülkelerde isyanların artmasına destek olduğu görüşleri ortaya çıkmıştır. Aljazeera Turk (2014)'deki haberde Davutoğlu Arap Baharı ile ilgili değerlendirmelerinde 'Arap Baharı kendi serüvenini yaşayacak. Bu nehir, bu dere yatağını bulmak zorunda, önemli olan en az kayıpla olması.' ifadesinde bulunmuştur. Davutoğlu bu ifadesiyle Arap Baharı sonrası yaşanacak siyasi kargaşalar, ayaklanmalar, rejim değişiklikleri, düzensiz göç, sınır güvenliği tehditi gibi birçok sorun için öngöründe bulunmuş ve en az hasarla bu sürecin yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bununla birlikte Arap Baharı'nı yaşayan devletlerin ayaklanmalardan kaynaklı içinde bulunduğu siyasi kargaşa, domino etkisi yaratarak birçok ülkenin sorunu haline gelmiştir. Demokratik bir siyasi düzen talep eden vatandaşların isteklerinin karşılanmaması ve ülkelerindeki kaos onları yeni hayat arayışına sokmuştur. Bu sebeple Avrupa ve Amerika'ya göç etmek isteyen insanlar mülteci krizine neden olmuştur. Uzun süre hükümette kalan liderlerin zamanla diktatör olarak adlandırıldığı görülse de siyasi istikrarın sağlanması bakımından olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir. İsyan ve kargaşalarla devletin toparlanması güç hale gelmiş ve bu durum dış politika krizlerini tetiklemiştir. Ortadoğuda siyasi liderlerin ve rejimin değişmesi sadece o ülkeleri değil, aynı zamanda komşu ülkeleri de etkilemiş ve reform çalışmalarının tüm bölgeyi etkisi altına almasına sebep olmuştur. (Güder ve Mercan, 2012:78)

Diğer yandan, Arap Baharı'nın Suriye'de gerçekleşmesi Türk dış politikasını etkilemiş ve göç krizi, sınır güvenliği gibi birçok sorunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Arap Baharı'nın yaşandığı Tunus, Libya ve Mısır'a 'Arap Bahar gezisi' adı altında yolculuk yapmıştır. Hürriyet (2011)'e göre, Cumhurbaşkanı Erdoğan:

"Güvenlik ve özgürlük arasında denge kurmanın ana siyasi hedef olması gerektiğini düşünüyorum. Şiddetten her ne pahasına olursa olsun kaçınılmalı, bölgedeki her ülkenin toprak bütünlüğü korunmalı ve bu ilkeye saygı duyulmalıdır. Bizler, bu sürecin mezhepsel, etnik ya da ideolojik eğilimler tarafından yönlendirilmesine izin vermemeliyiz. Küreselleşen dünyada bölgesel işbirliklerinin önemi göz önüne alındığında, Kuzey Afrika'dan Güneybatı Asya'ya kadar geniş ve farklı coğrafyalarda yer alan 22 ülkeden oluşan Arap Birliği ile her alanda yapılacak işbirliğinin hem Türkiye hem de birlik üyesi ülkeler açısından fırsatlar doğuracağı aşikardır"

ifadelerini kullanmıştır. Erdoğan bu konuşmasıyla sınır güvenliği tehditine karşı her önlemin alınacağını ifade ederken tüm dünya üzerinde işbirliklerine açık olduğu mesajını vermiştir. Ortadoğu ile ilişkilerde başarıların ivme kazanacağını vurgulayarak yönünü doğuya çevirmiştir.

2.2. 2011 Suriye krizi ile Rusya su24 krizinin basına yansımaları

2011'de yaşanan Suriye iç Savaşı Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit ettiği ve mülteci problemine neden olduğu görülmektedir. Bu iç savaşa neden olan etmenlerden birinin 'küreselleşme' olduğu görülmektedir. Küreselleşmenin siyasal sonuçları Orta Doğu'da karışıklıklara, savaflara sebep olmuştur. Birçok ülkenin rejimleri ve sınırları değişmiştir ve mülteci sorunu ortaya çıkmıştır. Türkiye ile Suriye ilişkilerinin olumsuz yönde seyretmesi siyasi ve ekonomik işbirliklerini sekteye uğratmıştır.

Suriye'deki savaşın beklenenden uzun sürmesi, IşİD gibi örgütlerin bölgedeki varlığı, Türkiye'nin Suriye politikasında önemli stratejiler geliştirmesini gerektirmiştir. Türk dış politikasında, Suriye ile ilgili Davutoğlu dönemi stratejileri kamuoyu gündeminde eleştirilmiştir (Akcan, 2016:4).

Türkiye ile Suriye ilişkilerinde, karar alıcıların izlediği stratejileri basında yer alan haberler aracılığıyla gözlemleyebiliriz. VOA (2011) internet portalında yer alana habere göre, Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriye ile ilintili;

"Artık sabrın son anlarına geldik ve bunun için de bu süreç içinde Salı günü Dışışleri Bakanı'nu Suriye'ye gönderiyorum. Kendileriyle orada gerekli olan görüşmeleri yapacaklar. Bu görüşmelerde mesajlarımız artık kendilerine kararlı bir şekilde iletilecektir. Bundan sonraki süreç verilecek cevaba ve uygulamaya göre şekillenecektir. Biz Suriye konusunu bir dış mesele olarak, bir dış sorun olarak görmüyoruz. Suriye meselesi bizim bir iç meselemizdir. Çünkü bizim Suriye ile 850 kilometre sınırimız var, akrabalık, tarih, kültür bağlarımız var. Dolayısıyla burada olanlar bitenler, bizim asla seyirci kalmamıza fırsat vermez. Tam aksine oradaki sesleri duymak zorundayız, duyuyoruz ve tabii ki gereğini de yapmak durumundayız."

söyleminde bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriye ile ortak etnik kimlik ve kültürümüz olduğunu vurgularken olayın çözümünde demokratik uzlaşmacı tavır yerine hükümet kararlarının kabul görmesini isteyen bir tutum sergilemiştir. Dışışleri Bakanı'nu Suriye göndererek oradaki halkın sorunlarına çözüm arayışına gireceği mesajını vermiştir. Dalacoura (2017:4)'e göre, AKP hükümeti için Suriye'de konuşlanmış PKK ve YPG terör örgütü problemi ulusal bir sorundur.

Diğer yandan; Rusya ile ilişkiler değerlendirildiğinde, Türkiye ile Suriye arasında yaşanan gerilimlerin, yalnız iki ülkenin değil aynı zamanda diğer ülkelerinde stratejilerini etkilediği görülmektedir. Öyle ki, Rusya Federasyonu'nun dış politikasında yürüttüğü ilişkilerin yansımalarını göstermek krizin sebeplerini ortaya koyacaktır. Rusya Federasyonu askeri gücünü yeni teknolojik ekipmanlarla destekleyerek geliştirmeye çalışmıştır. Dünya üzerinde en güçlü askeri güce sahip olmak için yarış halinde olan devletlerden olan Rusya nükleer füzeleriyle küresel sistemde söz sahibidir. Diğer yandan hava savunma sistemleri ve nükleer silahlanma gücüyle tehdit oluşturan Rusya Federasyonu, dış politikasında Doğu Akdeniz'e hakim olarak Ortadoğu ile ticari ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Orta Asya ülkeleriyle yakın ilişkiler kuran Rusya Federasyonu, en önemli ekonomik gelir kaynağı olan doğalgaz ile hem ekonomik güç hem de siyasi bir gücü elinde bulundurmaktadır. Ayrıca; askeri ve teknolojik bakımından Amerika ile rekabet içerisinde olması çok kutuplu dünya siyasetindeki etkin rolünü göstermektedir. Rusya Federasyonu, dünya üzerinde yalnız bölgesel değil evrensel bir güç olmak için çabalamaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye ile Rusya ilişkileri değerlendirildiğinde yaşanan krizde askeri teknoloji ve ekonomik gücün ikili ilişkilere etkilerini görebiliriz. Güçlü devletlerin küreselleşmenin etkisiyle dünya düzenine ve işbirliklerine etkisi olduğu açıktır. Türkiye'nin güney komşusu Suriye'de yaşanan iç çatışma sürecine Rusya'nın dahil olması diplomatik krizin derinleşmesine sebep olmuştur.

Türkiye-Suriye sınırında hava ihlali yapan Su24 uçağı angajman kuralları gereği F16 Türk uçağı tarafından düşürülmüştür. Habertürk (2015) basında çıkan haberine göre; Cumhurbaşkanı;

"Bir Rus uçağı olduğu belli olmuş olsaydı belki uyarıların türü farklı olabilirdi ve hava ihlalinin önüne geçilebilirdi. Rusya ile Suriye konusunda anlaşmamız başka bir şeydir, angajman kurallarını istemek başka bir şeydir. Tabii ki tokalaşmamız lazım, tabii ki yolumuza yine beraber devam etmemiz lazım. Burada birçok tahrik unsuru var. Örneğin, büyükelçiliğimizi gelip taşıyanlar, yumurta atanlar, domates atanlar falan. Benzer şeyler benim ülkemde de olabilir, ama ben, benim ülkemde buna asla müsaade etmem. Çünkü büyükelçilikler vesaire, bunların hepsi bizim güvencemiz altındadır. Eğer onları korumuyorsakta bu uluslararası bir diplomasi hatasıdır. Böyle bir olayın olduğu dönemde biz soğukkanlılığımızı korumakla mükellefiz ve bu soğukkanlılığımızı da devam ettireceğiz."

açıklamalarında bulunmuştur. Cumhurbaşkanı, hava ihlali ile ilgili gerekli uyarıların yapıldığını vurgulamıştır ve bu olay akabinde Türk büyükelçiliklerin taşlanması yanlılığını dile getirmiştir. Erdoğan, soğukkanlılığımızı koruyacağız diyerek, Rusya ile ilişkilerin olumlu yönde seyretmesi ve her türlü olumsuz reaksiyonlardan uzak durulacağı mesajını vermiştir.

BBC (2015) internet haber kanalında yer alan haberde, Türkiye ile Rusya ilişkilerini zedeleyen olaya ilişkin, Putin 'Türk yönetiminin İslamlaştırma politikası yüzünden Atatürk herhalde mezarında ters dönmüştür. Suriye'deki teröristler Türkiye'de ağırlandı, hastanelerde tedavi gördü. Mevcut Türk liderlerle bir uzlaşmaya varmamız imkansız değilse bile çok zor.' ifadelerini kullanmıştır. Putin, Erdoğan'ı islamlaştırma politikaları yönünde eleştirirken uzlaşmanın zor olacağını ifade etmiştir. Putin'in Erdoğan'ın siyasal stratejilerini eleştirdiği 'İslamcılık' düşüncesi Türkiye'nin Ortadoğu ile yakın ilişkilerinin göstergesidir.

2015 yılına damgasını vuran diplomatik kriz, Erdoğan'ın Kremlin'e gönderdiği 27 Haziran 2016 tarihli özür mektubuyla sona ermiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın mektup göndermesi iki ülke arasında uzlaşma sağlamasında etkili olurken bölgedeki uluslararası dengelerin değişiminde rol oynamıştır (Kurban&Cabbarlı, 2019:114).

2.3. 2010 yılı Mavi Marmara krizi ve medyada İsrail ilişkileri

AA (2021) haberine göre, İsrail'in Gazze'ye 22 gün süren saldırısı sonucu bin yedi yüz civarında Filistinli ölmüştür ve Gazze'ye yardım etmek için yola çıkan filolara Türkiye'den katılan İHH İnsani Yardım Vakfı, 27 Mayıs 2010 gecesi Antalya limanından yola çıkmıştır. Abluka altındaki Gazze'ye gıda, yiyecek, giyim, tıbbi malzemeler götürülmüştür. Gazze'ye varan Mavi Marmara gemisine uluslararası sularda iken İsrail donanmasına ait gemiler tarafından silahlı saldırıda bulunulmuştur.

Türkiye, bu olayın ardından büyükelçisini geri çekmiş ve İsrail ile diplomatik ilişkileri ikinci katip seviyesine düşürmüştür. İsrail saldırısına dünyadan da tepkiler gelmiş ve Birleşmiş Milletler ve birçok ülke olayı kınamıştır. Buna karşın İsrail, elçisini Türkiye'de tutmaya devam etmiştir.

Hürriyet (2011)'de yer alan habere göre, BM İnsan Hakları Komisyonu baskınla ilgili raporunda: 'İsrail kuvvetleri, Mavi Marmara saldırısında keyfi bir biçimde öldürücü güç kullanmıştır ve çok sayıda insanın gereksiz ölümüne ya da ağır yaralanmasına sebep olmuştur. İsrail'in 9 Türk'ün ölümü ile sonuçlanan Mavi Marmara olayı ve Filistin toprağına deniz ablukası uygulaması yasa dışıdır.' ifadeleri yer almıştır. BM'nin Türkiye'yi haklı bulması İsrail'in orantısız ve yasa dışı güç kullanması ile ilgili uluslararası düzeyde Türkiye'nin haklılığını göstermiştir.

VOA (2010)'da yer alan habere göre, Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Mavi Marmara olayıyla ilgili olarak "İsrail, özür dilemek ve tazminat ödemek durumundadır. Bunları yerine getirmediği Ortadoğu'da yalnız kalmaya mahkumdur" açıklamasını yapmıştır. Dinç ve Yetim (2012:14)' e göre, Bu olaydan sonra Davutoğlu tazminat ve özür olmadıkça, Türkiye'nin İsrail'i her uluslararası platformda yalnız bırakacağını açıklamıştır. Erdoğan'ın İsrail'den tazminat ve özür beklentisi yerine gelmemesi durumunda Ortadoğu'da yalnız kalacağı ifadesini kullanmıştır. Türk dış politikasında Ortadoğu ile iyi ilişkiler geliştirilmesi ve Erdoğan'ın bazı kesimler tarafında bölgede güç sahibi lider olarak görülmesi İsrail'e karşı otokratik tavrında rolü vardır.

BBC (2013)'de yer alan habere göre, ABD Başkanı Obama İsrail'e ziyareti sırasında iki ülkeyi telefon hattıyla uzlaştırması sonucu Netanyahu, "can kaybına yol açan her hata nedeniyle Türk halkından özür dilediğini, tazminat anlaşmasını tamamlamakta uzlaşıldığını" söylemiştir. İsrail'in özür dilemesi ve tazminat ödemesi ilişkileri normalleştirme sürecinde atılan adımlar olmuştur. Amerika'nın ikili ilişkileri düzeltmeye yönelik sağladığı telefon görüşmesi ikili ilişkilere olumlu adım olurken, iki ülke arasındaki işbirlikleri ve ortaklıkların normalleşmesini sağlamıştır.

2010 yılında İsrail ile ilişkileri bozan Mavi Marmara krizi, 2013 yılına kadar Türkiye ile İsrail ilişkilerinde yüksek tansiyon yaratmıştır. 2013 yılına gelindiğinde, ABD Başkanı Barack Obama, Tel Aviv'de ikili ilişkide normalleşme sağlanması için adımlar atmıştır. Netanyahu'nun can kaybına yol açan her hata nedeniyle Türk halkından özür dilediğini belirtmesi ikili ilişkilere olumlu katkı sağlamıştır.

İkili ilişkiler düzeldikten sonra Hürriyet (2016)' deki haberde, Recep Tayyip Erdoğan, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile yaptığı görüşmeden sonra Mavi Marmara krizi ile ilgili, İHH derneğini eleştirdi ve 'Türkiye'den böyle bir insani yardımı götürmek için günün başbakanına mı sordunuz? Biz zaten yardımı yaptık, yapıyoruz. Bunları da yaparken, gövde gösterisi olsun diye mi yapıyoruz? Edebi adabı içinde yaptık yapıyoruz' ifadelerini kullanmıştır. Erdoğan'ın Mavi Marmara'ya yardım gönderen İHH'ya yönelik sert eleştirileri olmuştur ve bu yardımın resmi izin çerçevesinde yapılmadığını vurgulamıştır. Putin ile görüşmeden hemen sonra gerçekleşen demeç, Rusya ile soruna yol açan Mavi Marmara Krizindeki haksız noktaları dile getirmiştir.

2.4. DAEŞ ile Kobani arasındaki çatışma sürecine sosyal medyanın etkileri

Türk dış politikasını etkileyen ve iç siyaset örneği olan Kobane tweetleri Türkiye ile Suriye sınırında çatışmalara neden olmuştur. Kobani krizi hem iç hem de dış politikayı etkileyen bir olaydır (Hatipoğlu ve diğerleri, 2016:183). Sosyal medyanın anında kitlelere ulaşabilirliğinin sonucu güvenlik tehdidi olarak açığa çıkmıştır. Toplumdaki bireylerin anlık olarak bilgi paylaşımı yapıp milyonlarca insana ulaşabilmeleri, karar alıcıların medya yönetimini dikkate alması gerektiğini göstermiştir.

Diğer yandan küreselleşen dünyada sınırların önemini yitirmesi ve askeri teknolojik alandaki gelişmeler sınır güvenliği tehdidini arttırmıştır. Suriye'deki muhalifler ile rejimi destekleyen gruplar arasındaki iç çatışmalar, Türkiye sınırında güvenlik tehdidi oluşturmaktadır (Üzüm, 2019:102). Türkiye'nin askeri teknolojisini geliştirmesi sınır güvenliği tehdidine karşı aldığı önlemlerdir.

Diğer yandan Türk dış politikasında etkin rol üstlenen karar alıcılar, siyasal iletişim dilinde toplumda ayrışmaya sebep olabilecek ifadeleri kullanmamaya özen göstermesi gerekmektedir. Ülkelerin dış politika stratejilerinin bir parçası olarak medya yönetimine önem vermesi gerekmektedir.

Öncelikli olarak, televizyon ve sosyal medya kitlelere anında ulaşabilmek için önemli medya kanalları olarak kabul edilmektedir. İpek (2018:155)'e göre, ulusal gücü sağlayan maddi ve beşeri kaynaklar ile dış politika arasındaki dengeyi sağlamak ve halkın desteğini kazanmak gerekmektedir. Sosyal medya kavramının özellikle 2010-2020 yılların arasında etkin biçimde kullanılması dış politika stratejilerine yeni boyut kazandırmıştır. Sosyal medyanın gençler arasında yaygınlaşması ve her bireyin kolaylıkla ulaşabilirliği karar alıcıların da dikkatini çekmiştir. Aktif biçimde Twitter kullanan karar alıcılar bilgilendirme ve duyurularını halkla paylaşmaktadır.

Sosyal medyanın bir diğer yönü de, herkesin görüşlerini özgürce paylaşarak olaylara karşı bakış açısını hızlı biçimde anlık sunabilmeleridir. Buna karşın, televizyonun RTÜK kuralları kapsamında denetlenmesi, objektif haberciliği sağlama yönünde atılan bir adımdır. Basın yayın organları tarafından paylaşılan haberlerle, karar alıcıların etkin izleyicilerin pasif olduğu bir iletişim ortamı oluşmaktadır. Sosyal medyada ise, bireylerin anlık yorumlarla karar alıcıların tweetlerine karşılık verdiği görülmektedir.

Kobani olayına değinecek olursak; Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Suriye'nin Halep eyaletine bağlı olan Kobani, Türkiye ile Suriye sınırına en yakın bölgedir. Çatışma sürecine sebep olan ve 2014 yılında gündemde olan Kobani tweetleri, sosyal medya kanalı Twitter aracılığıyla HDP partisi kullanıcı tarafından atılmıştır. Bu tweetlerin halkı kışkırtmaya yönelik olduğu kabul edilmektedir. Cumhurbaşkanı'nın da açıklamalarda bulunarak eleştirdiği tweetler ayrıştırıcı bir dil ile yazılmıştır. Dış politika krizine yol açan tweetler, sosyal medyanın anlık tweet aracılığıyla toplumda infial yaratabileceğini göstermiştir. Bunun yanısıra, sınır güvenliği tehditi sorunu yaşayan Türkiye bir tweet aracılığıyla krizle karşı karşıya kalmıştır.

HDP partisi Twitter (2014) üzerinden 'Kobani'de yaşanan katliam girişimine karşı 7'den 70'e bütün halklarımızı sokağa, alan tutmaya ve harekete geçmeye davet ediyoruz.' ifadeleriyle toplumu kışkırtmaya çalışmıştır. Bu olay göstermiştir ki, sosyal medya kanalı olan Twitter aracılığıyla bir tweetle aynı anda milyonlarca insana ulaşmak, art niyetli olarak kullanıldığında siyasi krizlere sebep olabilmektedir.

Kobani'de çıkan çatışma Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmektedir. Bu tehditin bir sebebi de, İşid olarak adlandırılan Suriye ile Irak bölgesinde etkin olan terör örgütünün Kobani'ye yaptığı saldırılardır. Suriye sınırında yapılan çatışmada İşid'in Kobani'deki halkın zarar görmesine sebep olması, dış siyasette tartışılan bir konu olmuştur.

Karar alıcıların bu diplomatik süreci yönetirken devleti temsil etme yönüyle ortak bir dil kullanmaları kaçınılmazdır. Twitter (2015) sosyal medya kanalı aracılığıyla Cumhurbaşkanı Kobani için 'Türkiye'nin Kobani başta olmak üzere Suriye ve Irak'ta yaşanan hadiseler karşısında koyduğu tavrı başka ülke gösterememiştir. Amacımız orada yaşayan mağdur ve mazlum kardeşlerimizin yaralarına merhem olmaktır.' tweetiyle kucaklayıcı bir dil kullanmıştır. Hem Suriye hem de Irak ile ilişkileri etkileyen Kobani krizi sosyal medyada çokça tartışılmış ve iç siyaseti etkileyen bir dış politika krizine dönüşmüştür.

CNN Turk (2014)'de yer alan habere göre, dönemin ABD Genelkurmay Başkanı, 'Korkarım ki Kobani düşecek' açıklaması yaparken dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu ise 'Kobani'ye buradan selam ediyorum. Kobani'deki her kardeşimin alınından öpüyorum. Kobani bize tarihin emanetidir.' açıklamasında bulunmuştur. Bu açıklama ile Kürt toplumuna verilen değer gösterilmiştir ve ayrıştırıcı dil kullananların amaçlarına ulaşamayacakları görülmektedir.

3. 2016- 2020 yılları arasında dış politikayı etkileyen krizler ve medya yönetimi

Türkiye'nin dış politikasının 2016-2020 yılları arası Avrupa Birliği sürecinin askıya alınmasıyla eksen değiştirdiğini dış politikada izlenen stratejilerle görmekteyiz. Avrupa Birliği'ne üye olma sürecinde Türkiye'nin verdiği mücadelelerin sekteye uğramasının iç politikada yaşanan krizler olduğu öne sürülmektedir. 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrası birçok kurumda tasviyeler olmuştur. Tasviyelerin sonucunda birçok devlet görevlisi cezaevine girmiş ve örgüt üyeliğinden ceza almışlardır. Adalet sisteminin yanlış ilerlediğini savunarak haklılıklarını ispatlamaya çalışmaktadırlar.

Bu kişiler, Türkiye'de temel hak ve özgürlüklere saldırı olduğunu ileri sürüp bu fikirlerini sosyal medya aracılığıyla kitlelerle paylaşmaktadırlar. Avrupa İnsan Haklar Mahkemesine başvuru yapan kişiler kendi haklılıklarını göstermeye çalışmışlardır. AİHM'e yapılan başvuruların bazılarının olumlu sonuçlanmasına rağmen, Türk mahkemelerince bu kararların tanınmaması sebebiyle hukukun evrenselliğine ters düşmüştür. Erdoğan, EuroNews (2020)'de yer alan haberde 'Esasen AİHM bizim mahkemelerimizin yerine geçecek şekilde karar veremez' açıklamasını yapmıştır. AİHM'in kararlarını kabul etmeyerek uluslararası hukuk ihlal edilmiştir ve Erdoğan türk yargısının kararlarını önemseyemediğini dile getirerek otokratik lider algısı oluşturmuştur.

AİHM ve AB'nin kararlarının Türk dış politikasına şekillendirici etkisi olmuştur. Öncelikli olarak, Türkiye'de yaşanan darbe girişimi sonrası bir yılı aşkın olan OHAL süreci Avrupa ülkeleri tarafından antidemokratik anlayış olarak tanımlanması AB ilişkilerini sekteye uğratmıştır. Deutche Welle (2020)'de yer alan habere göre, 'Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) Türkiye'yi yeniden siyasi ve hukuki denetim mekanizmasına dahil etme kararı almış buna gerekçe olarak Türkiye'deki 16 Nisan referandumunu ve ülkede devam eden olağanüstü hal durumunu göstermiştir.' 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası OHAL süreci AB üyelik çalışmalarını sekteye uğratmıştır ve Türkiye ile stratejik ortaklık yapılmasıyla ilgili söylemlerde bulunulmuştur (Oran, 2018:439). Türkiye'de yaşanan OHAL durumuna tepkinin Avrupa Konseyi tarafından verilmesi Türkiye'nin uluslararası alandaki siyasi güç imajını zedelemiştir.

AB ile yaşanan kriz hem ulusal hem uluslararası basında yer alarak büyük yankı uyandırmıştır. Türkiye'de OHAL ile insan haklarının ihlal edildiği yönünde uluslararası basına demeçler verilmesi bunun bir örneğidir.

2016 yılında darbe girişim sonrası AB ile Türkiye ilişkileri durdurulmuş ve 2017 ile 2020 yılları arasında üye olma süreci askıya alınmıştır. AB ülkelerine yerleşen ve dava süreçleri devam eden kişiler hakkında görüşmeler ve bu husustaki diplomasi trafiği devam etmektedir.

2016-2020 yılları arasındaki diğer diplomatik süreç olan Libya ile Türkiye ilişkilerini değerlendirdiğimizde, krizlerin medyaya yansıyan haberler aracılığıyla takip edilebildiği görülmektedir. Bu krizi yaratan etmenlerden biri, Arap Baharının etkisiyle Libya yönetiminde yaşanan ikiliktir. Libyada 2011'de Kaddafi'nin devrilmesinden sonra başlayan Libya iç savaşı ülkede yönetimde ikilik ve bölgede siyasi istikrarsızlığa neden olmuştur.

Serrac ve Hafter yönetimi olarak iki başlı yönetilen devletin uluslararası müttefiklerinde de ayrılıkları beraberinde getirmesi hem iç siyasette hem dış siyasette kutuplaşma yaratmıştır. Serrac hükümeti ile yürütülen Libya ile Türkiye ilişkilerin Akdeniz ticaretine dayalı olduğu 2016-2020 arası dış politikasında görülmektedir. Hafter hükümetine karşı Serrac hükümetini destekleyen Türkiye, bir takım ekonomik ve siyasi işbirliklerinin oluşması için adımlarda bulunmuştur.

Özellikle, Avrupa Birliği ile ilişkilerinin sekteye uğratılması Türkiyenin dış politika stratejilerinde bir takım değişikliklere yol açmıştır. Bu değişikliklerinin sonucunda yönünü Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya çeviren Türkiye, işbirlikleri ve ticari faaliyetlerle ekonomik gelişme sağlamıştır. Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'de hakimiyet kurmak isteyen ve EASTMED'e dahil edilmeyen Türkiye, Libya'nın desteğini alarak bölgede etkinliğini sağlamaya çalışmıştır.

Doğu Akdeniz'de müttefik arayışında olan Türkiye 2019 yılında Libya ile 'Deniz Yetki Alanları Anlaşması'nı imzalamış ve önemli bir ticaret ağının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin yer edinme projeleri diplomatik krizleri de beraberinde getirmiştir. AA (2019) haberine göre;

"Yunanistan ile Mısır arasında imzalananan anlaşma ile Türkiye ile Libya arasındaki anlaşmanın geçersiz kılınması hedeflenmiştir. Doğu Akdeniz'de dengelerin değişmesi, ülkelerin müttefiklerini ulusal çıkarlara göre şekillendirmesinde faktör olmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hedefi hem uluslararası müttefik kazanmak hem de enerji kaynakları olan bölgede ekonomik çıkarlar elde etmektir."

açıklamasında bulunarak, Doğu Akdeniz'de oluşan ortaklıkların ekonomik çıkarlar çerçevesinde olduğunun altı çizilmiştir. Türkiye'nin enerji kaynakları elde ederek güç kazanmaya çalışması bölgedeki gücünü arttıracaktır.

Euronews (2019) haber kanalında yer alan habere göre, Çavuşoğlu,

"Şu anda bazı ülkelerle bilinen sebeplerden dolayı şimdi yapılması mümkün gözükmesine de ileride bunlar da mümkün olabilir. Biz Doğu Akdeniz'de olsun Ege'de olsun her zaman kendi uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarımızı korurken buraların zenginliklerinin de hakça paylaşılması taraftarıyız. Bu Kıbrıs etrafındaki rezervler için de geçerli. Bizim kıta sahanlığımızın dışındaki alanlarda da Kıbrıs'ta Rum tarafı ile Türk tarafı arasında buradaki zenginliklerin hakça paylaşılmasının garanti altına alınmasını her zaman savunuyoruz. Bizim pozisyonumuz Doğu Akdeniz'deki bu tür zenginliklerin ve yetki alanlarının sınırlandırılmasıyla ilgili herkesle çalışarak hakça paylaşımdan yanayız. Buna yanaşmayan ülkeler olursa onların kendi bileceği iş. Bundan sonra diğer ülkelerle zemin uygun oldukça bu tür görüşmeler yapmaya devam edeceğiz."

açıklamasında bulundu. Çavuşoğlu bu demeciyle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarında deniz sahanlığına ve uluslararası hukuka göre hak sahibi olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin her türlü uluslararası anlaşmaya hazır olacağını ifade ederek demokratik ve uzlaşmacı bir dil kullanılmıştır. Türkiye'nin stratejik ortaklıklarının ve hedeflerinin hem ulusal hem uluslararası basında yer aldığı görülmüştür. Türkiye'nin ekonomik güç sağlamasının hem bölgesel hem uluslararası sonuçları olacaktır. Türkiye enerji rezervini sağlayarak dışa bağımlılığını azaltacak ve uluslararası arenada söz sahibi olacaktır.

Libya'nın iç siyasetinde oluşan karışıklıklar ve bunun sonucunda Türkiye'nin Serrac hükümetine verebileceği askeri destek basına yansıyan haberlerdendir. TRT Haber (2020) internet haber kaynağında, Cumhurbaşkanı Erdoğan:

"Kimsenin ne bizim ne de özellikle Libyalı kardeşlerimizin haklarını gasp etmesine ve tek taraflı adımlar atmasına da Türkiye olarak izin vermeyeceğiz. Bu konuda kararlılığımız var. Benim burada teşekkür borcum var. Parlamentomuza bunu getirdiğimizde ve bu tezkereyle alakalı olarak Cumhur İttifakı bu noktada Sayın Bahçeli ve heyetine istisnasız ortaya koydukları tavır sebebiyle çok çok teşekkür ediyorum. Çünkü o duruş çok çok önemliydi."

açıklamasında bulundu. Libya'ya verilecek her türlü desteğe hazır olduğunu dile getiren Erdoğan bu açıklamasıyla iç siyasette muhalif kesimin tepkisiyle karşılaşmıştır. Libya'nın iç işlerini karışmanın yanlış olduğunu savunan muhalefetin görüşlerine karşın, Erdoğan'ın Libyalı kardeşlerimizin yanındayız mesajı Erdoğan'ın ortak din temeli siyasi yakınlaşma stratejisinin bir göstergesidir.

3.1. Türkiye ile AB ilişkilerinin sekteye uğraması

Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin bozulduğu 2016 yılı öncesindeki gelişmelere bakıldığında, Avrupa Birliği'ne üye olma sürecine aday ülke olarak dahil olmaya çalışan Türkiye, 1999 Helsinki Avrupa Konseyinde hedefine ulaşmıştır. Bu süreçte her yıl yayınlanan 'İlerleme Raporu' uyum sürecinin etkinliğini ve işlevselliğininide ortaya çıkarmıştır. Her yıl yayınlanan 'İlerleme Raporları' ile Türkiye'nin uyum süreci gözden geçirilirken, 2010 yılında Avrupa Konseyi tarafından İstanbul Avrupa Kültür Başkenti seçilmiştir. 2011 yılında Avrupa Birliği Bakanlığı kurulmuştur. 2018 yılında Başkanlık Sistemine geçen Türkiye Avrupa Birliği Bakanlığı'nı aynı yıl içinde kaldırmış ve Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bir birim haline getirilmiştir.

İlişkilerin sekteye uğraması üzerine Türkiye ile AB ilişkilerine olumsuz etkileri analiz edebiliriz. Bu doğrultuda, Türkiye'nin iç ve dış politikasındaki sorunların Türkiye ile AB ilişkilerine yansımaları sürecin çıktılarını ortaya çıkaracaktır.

Türkiye ile AB ilişkilerini olumsuz etkileyen etkenlerden biri, Arap Baharı'nın etkisiyle Ortadoğu'daki iç savaştan kaçan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya yerleşmek isteyen mültecilerin yarattığı düzensiz göçlerdir. 2016 yılında yapılan 'Türkiye Avrupa Birliği Zirvesi' ile Suriye'deki sivil iç savaştan dolayı başlayan Avrupa'ya doğru hem kara hem deniz yoluyla düzensiz göçün önüne geçme konusunda mutabakata varılmıştır.

Bu süreçte Türkiye sınır güvenliğini koruyarak göçmen ilerleyişini durdurma görevini üstlenmiştir. AB gerek Türkiye'nin mültecilere karşı tutumunu överek gerekse Türkiye'yi güvenli bölge ilan ederek içine girdiği bu krizden Türkiye desteği ile çıkmayı planlamıştır (Kılıç, 2019:91). Özellikle, Suriye iç savaşından kaçan mültecilerin korunma ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması için maddi kaynağa ihtiyaç olduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avrupa'yı bu konuda desteğe çağırmıştır. Söylemlerinde sınırları açmak ile ilintili ifadeler kullanan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avrupa Birliği ile ilişkilerin seyrini değiştirmiştir.

AB ile Türkiye ilişkilerini zedeleyen olay Türkiye'de yaşanan 15 Temmuz 2016 tarihli askeri darbe girişimidir. Bu girişimin başarısız olması ve Türkiye'de bu süreci yönetirken hükümet tarafından OHAL ilan edilmesi AB tarafından eleştirilmiştir. 2017 yılındaki 'İlerleme Raporu'nda ise; Türkiye'nin iç siyasetinde yaşadığı '15 Temmuz Darbe Girişimi' sonucu uyguladığı OHAL sürecinin, hukukun üstünlüğü ve temel haklar konusunda, Türkiye'yi AB'den büyük adımlarla uzaklaştırdığı vurgulanmıştır. 2018 yılında ise, OHAL sürecinde darbeden sorumlu tutulan kamu çalışanların ihracı AB İlerleme Raporu'nda 'yargı sürecinin iyi yürütülmediği' olarak değerlendirilmiştir. 2019 yılı raporunda, yargı ile ilgili eleştirilerin yanında ülkedeki enflasyon ve cari açıkla ilgili sorunlar analiz edilmiştir ve ekonomide istikrarsızlık olduğu ileri sürülmüştür.

Diğer yandan, 16 Temmuz 2019'da Türkiye'nin Kıbrıs açıklarında doğalgaz araması, AB tarafından uluslararası hukuka aykırı bulunmuştur ve dört başlıkta uygulanacak cezai yaptırımlar açıklanmıştır. Birincil olarak, Türkiye'nin AB'den 2020'de alacağı katılım öncesi mali yardımda kesinti yapılacaktır. Ayrıca üst düzey siyasi diyalogun, Havacılık Anlaşması müzakerelerinin askıya alınması ve Avrupa Yatırım Bankası'nın Türkiye'ye vereceği kredi desteğinin gözden geçirilmesi Avrupa Birliği'nin Türkiye üzerindeki diğer yaptırımlarındandır.

Mülteci sorununu kontrol almak adına Türkiye ile anlaşmalar yürüten AB, düzensiz yasadışı göçlerin önüne geçmeyi hedeflemiştir. Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası yaşanan göç dalgası ile birlikte en çok göç alan ülke Türkiye olmuştur. Avrupa'ya doğru göçün engellemesi amacıyla Türkiye ile işbirliği yapılması AB'nin stratejisidir (Şen ve Özkorul, 2016:105). Bu minvalde; uluslararası örgüt Birleşmiş Milletler ve AB tarafından Suriyeli mülteciler için Türkiye'ye maddi yardım yapılmıştır. Ortadoğu ülkelerinden çalışmak için Türkiye'ye göç eden mülteciler daha iyi yaşam koşulları olduğunu düşündüğü Avrupa'ya, kaçak yollarla geçmeye çalışmaktadır.

Türkiye sınır güvenliğini sağlama rolü üstlenerek, mülteci sorununda kilit görev görmektedir. Türkiye'nin her yıl yayınlanan 'İlerleme Raporları' ile hukuk, ekonomi, siyasi alanlarda eleştirildiği açıkça görülmektedir. Avrupa Birliğine girme sürecinde siyasi ilişkilerin iç ve dış politikaya yön verdiğini de söylemek mümkündür. Öyle ki; Suriye'deki iç savaş kaynaklı mülteci sorununa karşın Türkiye'nin kaçak göçmen faaliyetlerini engelleyici görevi bu durumun bir göstergesidir. Bununla birlikte, Türkiye'nin siyasi rejim değişikliğinin ve 15 Temmuz Darbe Girişimi sebebiyle yapılan ihraçların Avrupa açısından temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması olarak açıklanması iç politikanın dış politikaya etkisini açığa çıkarmaktadır.

3.2. AB ile Türkiye ilişkilerinin haberler üzerinden değerlendirilmesi

İki ülke arasında oluşan anlaşmazlıkları ifade eden diplomatik kriz ülkelerin hem iç politikasını hemde dış politikasını etkiler. AB ile Türkiye ilişkilerinin 2016 yılından itibaren olumsuz yönde seyretmesi, ticari ve siyasi birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma sürecinin sekteye uğramasının etkenlerinden biri Türkiye'deki OHAL süreci iken, diğeri Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğru düzensiz göç hareketidir.

Bu süreci incelerken, Erdoğan'ın basına verdiği demeçleri ve Avrupa Birliği tarafından açıklamaları göz önünde bulundurabiliriz. Deutsche Welle (2016) haberine göre, AB Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini Twitter hesabından 'AB, yetkilileri hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve tüm şartlar altında temel özgürlüklere saygı duyma çağrısı yapıyor' yazdığı bir paylaşımında bulunmuştur. Türkiye'nin insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne aykırı davranması ile ilgili Avrupa Birliği yetkililerince yapılan sosyal medya paylaşımı Türkiye'nin aleyhine bir eylem olmuştur. Sosyal medyada Türkiye'ye karşı olumsuz algı oluşması dış politika karar alıcıları tarafından dikkate alınmalıdır.

VOA (2018) haber kanalına göre, Avrupa Parlamentosu oturumunda Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Komisyon Başkanı Johannes Hahn,

"Ülkenin travmasını anlıyoruz, darbeyi ve terör saldırılarıyla ilgili travmayı gayet iyi anlıyoruz. Türkiye'nin orantılı yanıt ve önlem almasını sorgulamadık. Türkiye'de alınan önlemler orantısız olarak gözlenmiştir. 500 kadar mahkeme devam ediyor. Bu suçlamaların ne kadar zayıf unsurlara dayandığını görünce tepkimiz artıyor. Son derece ağır yargılar verilmektedir. Suçsuzluk karinesinin uygulanması gerekmektedir. Kişiler ve aileler için son derece ağır sorunlar getirilmektedir. Terörle mücadele yasasında genel tanımlamalar var ve bu da keyfi uygulamalara yol açmaktadır. Bu tür mevzuatın değişmesini özellikle vize serbestisi çerçevesinde bunların yapılması gerektiğini söyledik"

diye konuştu. Türkiye'nin uluslararası mahkeme kararlarını tanımaması hukukun üstünlüğüne aykırı olmakla birlikte dış politikadaki başarısız ilişkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. AB'nin yetkili isimlerin olumsuz yöndeki görüşleri dünya üzerinde adil olmayan, insan haklarını ihlal eden Türkiye imajı ortaya çıkarmaktadır.

BBC (2018) haber sitesinde yer alan habere göre, Türkiye'den AB'nin İlerleme Raporu'na ilk tepki ise dönemin Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Bekir Bozdağ:

"Avrupa Birliği Türkiye'ye karşı maalesef bugüne kadar objektif, eşit, adil olmadı. Biz buna rağmen AB hedefinden vazgeçmedik. Bundan sonra da vazgeçmeye niyetimiz yok. Ancak maalesef Türkiye ile aynı ekonomik şartları, aynı siyasi ve hukuki şartları taşımayan, Türkiye'den çok geri olan pek çok ülkeyi Avrupa Birliği'ne tam üye yaptıkları halde ısrarla Türkiye'ye karşı olumlu adımlar atmamakta direniyorlar."

açıklamalarını yapmıştır. Hükümet sözcüsü Bozdağ Avrupa Birliği'nin Türkiye'den ekonomik siyasi ve hukuki bakımdan daha düşük ülkelerin AB'ye üyeliğini eleştirirken, Türkiye'nin AB'ye üye olma hususundaki dış politika stratejisine devam edildiğini bildirdi. Türkiye Avrupa Birliği'nin yaptırımlarına uymaya devam ederek ikili ilişkilerde olumsuz havayı devam ettirmektedir.

Habertürk (2018) internet sitesinde yer alana habere göre,

"2018 yılında kapatılan Avrupa Birliği Bakanlığı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Dışışleri Bakanlığı'na bağlandı ve Avrupa Birliği Başkanlığı ismini aldı. Dışışleri Bakanlığı çatısı altında çalışacak olan AB Başkanlığı, merkez ve yurt dışı olmak üzere iki ayrı teşkilata sahip olacak. Dışışleri Bakanı tarafından belirlenecek bakan yardımcılarında birisi Avrupa Birliği Başkanlığı görevini yürütecek ve AB'de sağlanan katılım öncesi mali yardımlara ilişkin Ulusal Yardım Koordinatörü olarak görev yapacak."

Avrupa Birliği Bakanlığının kaldırılması dış politika teşkilat yapısında değişimlere sebep olmuştur. Avrupa ile ilişkilerin Dışışleri Bakanlığının denetiminde olması karar alıcılardan olan Dışışleri Bakanının stratejik yaklaşımları çok boyutlu değerlendirmesinin önünü açmıştır.

3.3. Türkiye ile Libya ilişkileri ve basında yer alan haberler

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de komşusu olan Libya siyasi iç karışıkları ile dünya gündeminde yer almaya devam etmektedir. Askeri darbeye yönetimi ele geçiren Kaddafi'nin 42 yıl süren egemenliği sonrası 2011 yılında Libya'da başlayan iç karışıklıklar ve Kaddafi'nin öldürülmesi sonucunda, yeni yönetim süreci başlamıştır. 2014 yılındaki Halife Hafter'in darbe girişimi sonucu; BM destekli Trablus merkezli 'Ulusal Mutabakat Hükümeti' ile Bingazi merkezli 'Temsilciler Meclisi' arasında yönetimsel ayrıklı bir Libya yönetimi olmuştur. Bununla birlikte, Hafter, Ulusal Ordunun hakimiyetini elinde tutarak önemli bir güç elde etmiştir

Hafter'e karşı askeri mücadelelerde Serrac hükümetinin yanında olan Türkiye, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Öyle ki, yapılan anlaşmayla Türkiye petrol arama faaliyetlerinde bulunabilecektir. Enerji talebinin Doğu Akdeniz'i kapsayan bölgede küresel ölçekte hızla arttığı günümüzde, devletlerin yeni enerji kaynakları bulabilecekleri deniz alanlarına verdiği önem de hızla büyümektedir (Yüksel ve Baran, 2020:546). Doğu Akdeniz'deki enerji potansiyeli devletlerin birbirleriyle uluslararası rekabete girmesine yol açmıştır.

Deutsche Welle (2020) haberine göre; Erdoğan ile Putin arasındaki görüşmede Libya'daki gelişmeler hakkında iki liderin de Çavuşoğlu,

"Temennimiz buralar boşaltılsın ve siyasi sürece, kalıcı bir ateşkesle gidilsin. Ama bu ateşkesin bu sefer kalıcı ve bağlayıcı olması lazım. Kalıcı bir ateşkes yapabiliriz, bu, kalıcı bir ateşkestir deriz fakat bağlayıcı olması, ateşkes bozulunca bozan tarafa müeyyidelerin uygulanması demektir. Bunun mutlaka garanti altına alınması gerek"

İfadesini kullanan Çavuşoğlu, Türkiye'nin Libya ateşkesine verdiği desteği vurgulamıştır. Bu ateşkesle Türkiye ile Rusya'nın ortak desteği iki ülkenin de Doğu Akdeniz'de çıkarları olduğunu göstermektedir. Rusya yapılacak ateşkeslere olumlu bakarak Libya enerji kaynaklarının Rusya enerji kaynaklarının önüne geçmesini engellemeye yönelik strateji izlemektedir (Birgin, Binici ve Koç, 2020:9).

Gazete Duvar (2019)'da yer alan haberde, Dışışleri Bakanlığı, 'Libya'da Haftere bağlı illegal milis güçler tarafından altı vatandaşımızın alıkonulması haydutluk ve korsanlık niteliğinde bir eylemdir. Vatandaşlarımızın derhal serbest bırakılmalarını bekliyoruz. Aksi takdirde Hafter unsurları meşru hedef haline gelecektir' açıklamasında bulunmuştur. Hafter yanlısı güçlerin açık hedef haline geleceğinin açıklamasının ardından tutuklanan Türkler serbest bırakılmıştır. Libya'daki iki başlı hükümetten Serrac hükümetine destek veren Türkiye'nin dış politikadaki aldığı tavrın bir sonucu olarak Türk vatandaşı olduğu için Doğu Akdeniz sularında alıkonulması stratejik hamlelerin yarattığı beklenmedik bir olaydır.

Habertürk (2020) tarihli haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan Serrac ile görüşmede, 'Türkiye Libya'nın Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tanınan meşru hükümeti ile dayanışma içerisinde olmaya devam edecektir. Türkiye'nin önceliği Libya'nın siyasi birliği ve toprak bütünlüğu korunarak bir an önce istikrarı sağlamaktır' ifadelerini kullanılmıştır Türkiye ile Serrac arasındaki görüşmelerin devam etmesi ortak çıkarların sürdüğünün göstergesidir. Erdoğan, karar alıcı olarak dış politikadaki stratejik hamlelerine devam ederek ikili ilişkileri güçlü tutma yönünde strateji sergilemektedir. Seufert (2020:6)'e göre, Türkiye ile Libya anlaşması ve Türk askerlerinin Libya'da konuşlanmasının ardından hem Doğu Akdeniz'de hem de Libya'da gerilim tırmandırmıştır.

Yenişafak (2020) internet sitesinde yer alan haberde, Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, Twitter'dan yayınladığı mesajda, 'Yunanistan'ın Hafter'i ülkesine çağırması ve kendi ulusal gündeminde bu sorunu ön plana çıkarması Libya'ya barış getirme yönündeki çabaları sabote ediyor. Bu beyhude çabaların bir sonuç vermeyeceğini, boşa kürek çektiklerini Yunan dostlarımıza hatırlatmak isteriz" dedi. Çavuşoğlu Yunanistan'ın stratejik hamlesinin fayda sağlamayacağını vurgulamıştır. Libya'daki Hafter yönetimine Yunanistan'ın vereceği destek Türkiye ile Yunanistan ilişkilerini zedeleyecektir. Kıta ve deniz sahanlığı hususunda ortak mutabakata varılamaması, Kıbrıs meselesi sebebiyle bozulan ilişkiler Libya üzerinden yen bir tartışma ortamı yaratacaktır.

Türkiye, Libya ile varılan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması anlaşması, ABD desteğiyle Yunanistan, Güney Kıbrıs, Mısır ve İsrail tarafından geliştirilen Doğu Akdeniz Doğal Gaz Forumu oluşumuna karşı stratejik hamledir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin faaliyetlerine tepki göstermesinin ardından Doğu Akdeniz, uluslararası politikada bir çatışma alanıdır. Libya, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesinde jeopolitik önemi nedeniyle kritik bir konumdadır. Türkiye'nin Libya'yı bir müttefik olarak koruma çabasında olduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2010-2020 YILLARI ARASINDA TÜRK DİŐ POLİTİKASI KRİZLERİNDE KARAR ALICILARIN SİYASAL İLETİŞİMİ

1. Türk DıŐ Politikası Krizlerinde Karar Alıcıların Siyasal İletišimi ve Medya

Medya, hedefe iletilmek istenen mesajın aktarılmasında etkin olan radyo, televizyon, gazete, dergi, internet gibi araçların tümüdür. Medya, karar alıcıların dış politika yapım sürecinde işlevsel olan kitle iletişim aracıdır. Dış politika ise ülkelerin kendi ulusal çıkarlarını gözeterek diğer uluslara karşı yürüttüğü stratejilerdir. Dış politikada ikili ilişkileri yürütmeye medyanın rolü ve gücü kullanılmaktadır. Medya aracılığıyla bilgilere ulaşılabilirlik ve şeffaflık artmaktadır. Ayrıca, dış politikayı takip etmek için kolaylık sunan medya kanalları kamuoyu oluşturmada etkilidir. Böylece, medya aracılığıyla duyurulan dış politika kararlarına yönelik toplum algısı objektif biçimde görülmektedir.

Medyaya yansıyan söylemler üzerine karar alıcıların stratejilerine yön vermesi etki tepki sürecini ortaya koymaktadır. Dış politikada ulusal çıkarları korumaya yönelik oluşturulan stratejiler medya kanalıyla iletilmektedir. Diplomasi sürecini doğru yönetmek medyanın etkin kullanımı gerektirmektedir. Karar alıcıların yürüttüğü stratejileri hedef kitle olan topluma aktarımını medya kanalıyla ilettiğinden, iletişim sürecinde kitle iletişim araçları aktif kullanılmaktadır. Gerek halkı bilgilendirmek gerekse kamuoyu oluşturmak amaçlı verilen demeçler politik düzlemde stratejik önem taşımaktadır. Son yıllarda yeni medyanın ön plana çıkmasıyla siyasi ve toplumsal tartışmalar yükselişe geçerek toplumsal gündem konusu haline gelmiştir (Şener, Emre ve Akyıldız , 2015:75).

Dış politikada medyanın etkinliği küreselleşmenin etkisiyle artmıştır. Küreselleşmeyle tüm dünyada insanların birbirleriyle ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel bakımdan etkileşimini artmıştır. Ayrıca, küreselleşme ile dış politikanın ülkeler için önem teşkil ettiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, ülkeler arası ticaretin hız kazanması uluslararası ilişkilerinin önemini ortaya koymuştur.

Diğer yandan, küreselleşme olgusu dış politikaya yön verirken ulusal güvenlik tehdidine karşı önlemler alınmasını gerektirmiştir. Bu sebeple, komşu ülkelerle işbirliğinin sağlanması dış politika stratejilerinden biridir. Dış politikada doğru stratejiler geliştirmek için çok yönlü analizler yapılmaktadır. Özellikle, değişen ve gelişen teknoloji ve iletişim kanallarıyla birlikte, karar alıcıların dış politika yapım sürecinin hızlı ilerleyişi gözlemlenmektedir.

Dış politika ile medya ilişkisine bakıldığında, karar alıcılar kendini ifade edebilmek için medyaya ihtiyaç duymaktadır. Pınar, (2018:1907)'e göre, idari sistemlerde hükümetler medyaya hakim olmak ister ve hakimiyet için çaba gösterirler. Medyanın işlevselliğinden faydalanan karar alıcılar kamuoyunu bilgilendirmek için kitle iletişim araçlarını kullanırlar. Medya aracılığıyla, halkla iletişim kurmak ve toplumsal algıyı ölçmek kolaylaşmaktadır.

Dış politika krizlerinin yönetiminde medyaya yansıyan haberlerin aktarım şeklide önem taşır. Özellikle, siyasi olarak iki ülke ilişkilerini zedelememek için medya organları tarafından aktarılan haberlerde dil ve üsluba dikkat edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, karar alıcıların basına verdiği demeçlerde, kamuoyunda infial yaratacak açıklamalara yer verilmemelidir.

Diğer yandan, medyada çıkan haberler karar alıcılar ile kamuoyu ilişkisini doğrudan etkileyebilmektedir. Diplomatik krizlerin oluşmaması için, karar alıcılar medya yönetimine önem vermeli. 2010-2020 yılları arası Türk dış politikası krizlerine yönelik toplumsal algının incelenmesiyle, karar alıcıların siyasal iletişimi üzerine değerlendirmeler yapılabilir.

Krizlerin yönetim süreci, karar alıcıların uluslararası ilişkilerde etkinliği gibi birçok konuda bilgi edinme medyada yer alan haberler aracılığıyla olmaktadır. Türkiye’de televizyon, gazete ve diğer basın yayın organları toplumu dış politika haberleriyle bilgilendirir. TRT’nin son 10 yıl içinde birçok dilde yayın yapması tüm dünyada izleyicisinin oluşmasına katkı sunmuştur. TRT kuruluşundan günümüze olan süreçte hem iç politikada hem dış politikadaki gelişmelere bağlı olarak kurumsal değişikliklere gitmektedir (Emiroğlu, 2017:111).

Bununla birlikte, dış politika yapım sürecinde, karar alıcılara güç sağlayan medya ve kamuoyudur. Erdoğan (2013:38)’e göre, dış politika konularının değerlendirmeye açık olduğu görüşü dış politikada kamuoyunun önemini vurgular. Halkın desteğini almak için medya yönetimin doğru kullanmak ve toplum algısını olumlu yönde etkilemek önemlidir. Kışkırtıcı söylemler ve baskıcı tutum ikili ilişkileri olumsuz etkilerken toplumu kutuplaştırmaya sebep olmaktadır. Her türlü ayrıştırıcı dilden kaçınmak medya yönetim stratejilerinin temelini oluşturmaktadır.

1.1. Karar alıcıların iletişim dilinin sosyal medyaya yansımaları

Ülkenin doğal kaynakları, jeopolitik konumu, etnik ve dini kimliği göz önünde bulundurularak karar alıcılar tarafından stratejiler belirlenmektedir. Dış politika yapım sürecinde, amaç ve hedefler belirlenirken, muhtemel çıktılarda göz önünde bulundurulur. Her bir senaryoya karşı risk analizleri yapılır.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı sayfasından edinilen bilgilere göre, Karar alma sürecinde, Cumhurbaşkanı, danışman ve müsteşarları, Milli Güvenlik Kurulu, Dışışleri Bakanlığı, TBMM ve komisyonları ortaklaşa çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca dış politika stratejileri yürütülürken bürokratik model kullanılmaktadır. Türk dış politikasında Kıbrıs sorunu, Terörizm, Avrupa Birliği, Düzensiz Göç, Uluslararası İş Birliği gibi temel konular işlenmektedir. Sosyal medyada TT(trend topic/trend konu) olarak adlandırılan çok tartışılan meselelerden olan Göç, terör, mülteci, Arap Baharı çok tartışılan dış politika konularındandır.

Sosyal medya, insanlar arasında iletişimin anlık ve kolay biçimde sağlandığı iletişim ortamı ve aracıdır. Bireyler sosyal medya aracılığıyla kendi ilgisini yansıtan kanallardan siyasal gündemi takip etmektedir (Arklan, 2016:623). Yeni medya olarak adlandırılan sosyal medya bireysel nitelik taşırken, geleneksel medya olarak kabul edilen gazete, televizyon kanalları kurumsal nitelik taşımaktadır. Yeni medya sosyal etkileşimde siyasilerle vatandaş arasındaki iletişimi arttırarak sosyal medyanın işlevselliğini ortaya koymuştur (Arıcı, 2015:51).

Dijital medya unsuru olarak kabul edilen sosyal medya, hızlı iletişim sağlama yönüyle bürokrasi tarafından hem bildiri yapmak hem de propoganda aracı olarak kullanılmaktadır. Küresel ısınma, yoksulluk, ekolojik kriz, göç gibi dış politika sorunları sosyal medya aracılığıyla tartışılmaktadır. Sosyal medya, herkesin bireysel fikrini özgürce ifade edebilmesiyle çok yönlü bakış açısını ortaya koyar ve demokratik bir ortam sağlar.

Diğer yandan, Türk dış politikasının sorunlarından biri olan uluslararası göçün artışı, sınır güvenliğinin sağlanması hususunda önemli yükümlülükler getirmiştir. Sosyal medyada tartışılan göç sorunu ile ilgili görüşler, karar alıcılar tarafından dikkate alınıp karar yapım sürecine yön vermektedir. Ayrıca Türk Dış politikası sorunları değerlendirildiğinde, Türkiye’de 2016 yılında başlayan OHAL sürecinin AB ile ilişkilere olumsuz etkileri ve İsrail ile Mavi Marmara yardım gemisi üzerinden çatışma sosyal medya yönetiminin soğukkanlılıkla yönetilmesi gerekli olduğunu göstermiştir.

İsrail ile Türkiye arasındaki diplomatik kriz, sosyal medyada yankı uyandırmıştır ve sosyal medya kanalı ‘Twitter’ aracılığıyla ‘#israileboykot’ trendtopic adı altında Filistine destek mesajları yayınlanmıştır. Sosyal medyada boykot, örgütlenme gibi etkinliklerin iyi gözlemlenip ulusal çıkarları tehdit edici unsur haline gelmesini önlemek gerekmektedir. Bu yüzden, karar alıcılar toplumu birleştirici rol üstlenmeli ve sosyal medyanın olumsuz etkilerine karşı stratejiler geliştirmelidir. Diğer yandan; sosyal medyadaki söylemlerin diplomatik krizleri tetikleyebileceğini göz önünde bulundurularak her türlü önlem alınmalıdır. Billington ve Billington (2012:11)’a göre, sosyal medyanın toplumda hakim etkisi ve yaygın kullanımı liderlerin teknolojileri uyum sağlamasını gerektirmiştir ve sosyal medya siyasiler için avantajlı bir ağıdır.

Sosyal medyanın 2010-2020 yılları arasında etkin oluşu, diplomatik krizlerin yönetilmesi sürecinde sosyal medyanın rolünün önemini ortaya koymuştur. Böylelikle, Türk dış politikasında karar alıcılar, hem toplumsal algıyı ölçmek hem de açıklamalarını tüm dünyaya anlık olarak duyurmak için sosyal medyayı etkin biçimde kullanmaktadır. Sosyal medya stratejileri geliştirerek dış politika sürecini doğru yönetmek liderlerin başarısını arttırıcı bir unsurdur.

TÜİK (2019) verilerine göre; Türkiye’de 2010 yılında %40,1 oranında olan internet kullanımı 2020 yılında %75,3 e yükselmiştir. We Are Social (2020) sitesinde yayınlanan ‘Digital in 2020’ raporuna göre Türkiye’de en çok Facebook ve Twitter kullanan 10 ülke arasına girmiştir. Bu veriler ışığında, Türkiye’de sosyal medyanın etkin biçimde kullanımı, karar alıcıların sosyal medya kanalıyla stratejilerini yürütmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Diğer yandan, 2010-2020 yılları arasında Türkiye ile Suriye ilişkileri olumsuz yönde seyretmiştir. Diplomatik krizlerin doğru yönetilmesi için stratejiler geliştirilmiştir. Arap Baharı’nın Suriye’de yarattığı iç savaş dalgası sonucu, Türkiye sınır güvenliğini korumayı temele alan dış politika stratejileri geliştirmiştir. Sosyal medyada sıklıkla tartışılan Suriye ile Türkiye arasındaki diplomatik krizin büyümemesi için karar alıcıların toplumsal algıyı doğru yönetmesi gerekmektedir.

1.2. Karar alıcılar ve Uluslararası iletişim üzerine incelemeler

Uluslararası iletişim, 21. yüzyılda kitle iletişim araçlarıyla kolaylıkla yürütülebilen ve ikili ilişkilerin sağlıklı yürütülmesi için uygulanan stratejileri kapsamaktadır. Uluslararası ilişkiler; kimlik, egemenlik ve karşılıklılık olarak üç temele dayanmaktadır. Kendi ulusal kimliğiyle ilişkiler yürüten devletler ulusal çıkarlarını koruyarak hareket etmelidir. Ayrıca, egemenliğini tehdit edecek hamlelerden kaçınarak uluslararası siyaset yürütmelidir. Uluslararası etkileşimde kullanılan dil ve üslupta etkileşimi olumlu yönde ilerletecektir. Uluslararası ilişkilerde önem taşıyan bir unsur da kamu diplomasisidir. Kamu diplomasisi, halkın desteğini sağlayacak stratejiler geliştirmek olarak tanımlanmaktadır.

Kamu diplomasisi ile karar alıcılar tarafından şekillenen stratejiler ülkenin geleceğini şekillendirmektedir. Kalın (2011:18)'a göre, kamu diplomasisi, dünyaya yeni 'Türk hikayesi'nin kapsamlı iletişimini yansıtmayı gerektirmektedir. Ülkelerin iyi ilişkiler yürüttüğü müttefikler ve mücadele yürüttüğü karşı devletler stratejik tutumların bir göstergesidir. Ulusal çıkarlar gözetilerek oluşturulan işbirlikleri, tehdit unsuru yaratan durumlarda bozulabilmektedir. Bu sebeple uluslararası ilişkilerde daimi ortaklıkların bozulabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Kamu diplomasisinin halkın beklentisi ve istekleri üzerine çalışmalar yürütmesi yönüyle geleneksel devletlerarası diplomasiden ayrılır. Bireylerin birbirleriyle etkileşimde olması ve sosyal medya aracılığıyla örgütlenebilmesi, toplumsal algının gözlemlenmesi gerektiğini göstermiştir.

Ayrıca karar alıcılar uygulayacakları stratejiler hususunda, hem halkı bilgilendirmeli hem de ikna sürecine girmelidir. Böylelikle, kamuoyu oluşturularak konularda uzlaşma sağlanması uluslararası ilişkilerin yönetilmesinde kolaylık sağlayacaktır. Diğer yandan, diplomatik kriz yaşanan konularda toplumun galeyana gelmemesi için doğru bilgilendirilmeler yapılmalı ve uzlaştırıcı dil kullanılmalıdır.

İsrail ile Türkiye ilişkileri değerlendirildiğinde, Mavi Marmara gemisinin İsrail askerleri tarafından ateşlenmesi Türkiye'de yankı uyandırmıştır. Bu olay, ideolojik bir takım eylemlerde beraberinde getirmiştir. Kamu diplomasisini doğru yönetmek ülkede iç karışıklıkların önüne geçmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda, Türkiye'de yaşayan azınlıklarında tehdit altında kalacağı her türlü durumdan kaçınmak oldukça önemlidir. Dış politikada yürütülen kamu diplomasisiyle devletler, maddi desteğe ve diplomatik müzakerelere gerek kalmadan dış politika hedeflerine ulaşabilmektedir (Şahin, 2019:19). Karar alıcılar kamu diplomasisini dikkate alarak diplomatik krizlere neden olan olaylarda halkı tedirgin edecek her türlü olaya karşı önlem almalıdır.

Kamu diplomasisi ile stratejik iletişimin sağlandığı ve ikili ilişkilere olumlu katkıları olduğunu görmekteyiz. Uluslararası ilişkilerin son yıllarda önem kazanmasının sebebi iletişim stratejilerinin ülkelere olumlu katkılarıdır. Kamu diplomasisi ülkenin gelecek stratejilerini şekillendirmesi yönüyle önem taşımaktadır.

Diğer yandan, kamu diplomasisini doğru uygulamak için karar alıcıların doğru medya yönetimi sağlamaları gerekmektedir. Türkiye ile AB ilişkilerinin sekteye uğramasında bir etkende Avrupa nezdinde yanlış Türkiye algısı oluşmasıdır. 2016 Türkiye'deki darbe girişim sonrası OHAL ilan edilmesi ikili ilişkileri sekteye uğramıştır. Bu süreçte, karar alıcılar kamu diplomasisi yürüterek diplomatik krizlere yol açabilecek oluşumları engellemiştir. Küreselleşen dünyada kamu diplomasisi yürütülmesinin önemi anlaşılmıştır.

1.3. Karar alıcıların siyasal iletişimi ve kamuoyu

Siyasal iletişim bir iletişim türü olarak kamuoyunun beklentilerini karşılamak amaçlı siyasiler tarafından yürütülmektedir. Siyasal iletişimde olaylara karşı stratejik tutum sergilemek önem taşır. Bu sebeple, siyasal iletişim sürecinin doğru yönetilmesi için toplum algısının da ne yönde olduğu saptanmalıdır. Ayrıca, alınan kararlarda ulusal çıkarları ön planda tutan karar alıcılar kamuoyunun beklentilerini dikkate almaktadır.

Karar alıcılar, toplum algısını ölçmek için araştırma anketlerindeki çıktıları değerlendirmeye almalıdır. Karar alıcıların ve danışmanlarının araştırmaları sonucu siyasal iletişim stratejileri belirlenmelidir. Bu stratejilerin amacı kamuoyunun desteğini alabilmektir. Haugom (2019:214)'a göre, Türkiye'de parlamenter sistemden güçlü başkanlık sistemine geçişle, karar alma gücü lider olarak Erdoğan'ın başkanlığındadır.

Siyasal iletişimde kamuoyu desteği almak dijital çağın başlamasıyla kolaylaşmıştır. Özellikle siyasal iletişim sürecine etkisi olan sosyal medya, karar alıcılar tarafından etkin kullanılmaktadır. Özellikle, 2010-2020 yılları arasında etkin olan sosyal medya aracılığıyla her birey düşüncelerini özgürce tüm insanlara aktarabilmektedir. Bu süreç, dijitalleşen dünyanın siyasal hayata etkisi olduğunu göstermektedir. Kamuoyu yoklamaları sosyal medyada yapılarak halkın beklentilerine cevap verme amaçlanmaktadır. Karar alıcıların sosyal medyayı takip ederek toplumun nabzını tutması ve bu mecrada bildirimler yaparak halka ulaşması siyasal iletişim sürecinin işlevselliğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra, siyasal iletişim ile amaçlanan kamuoyu oluşturmada medyanın etkisi de büyüktür. Televizyonun hayatımıza girmesiyle siyasi söylemlerle medyanın ikna edici işlevi etkin kullanılmıştır (Demir, 2018:95). İletişim ağında medya siyaset ilişkisini incelendiğinde, karar alıcıların dijital dünyadaki değişimlere ayak uydurması gerektiğini görmekteyiz. Televizyon siyasiler tarafından propoganda amaçlı kullanılan bir iletişim aracıdır (Balcı ve Bor, 2015:51).

Bu minvalde, dış politikada siyasal iletişimin yalnız devletlerarası değil karar alıcılar ile toplum arasında geliştiğini söyleyebiliriz. Diplomatik krizlerin nasıl bir yaklaşımla irdelendiği, karar alıcıların ileri sürdüğü fikirler üzerine bilimsel somut araştırma yapmak ve bu ıktıları her yaş grubuna ulaştırmak fayda sağlayacaktır (Kılıbeyli, 2019:148). Siyasal iletişime dijital dünyanın kolaylaştırıcı etkisi yadsınamaz.

Bununla birlikte, kamuoyu algısını ölçmek içinde takip edilen sosyal medya çıktıları ikili ilişkileri yönetirken karar alıcılara yol gösterir. Ayrıca, dış politika krizlerinin yönetiminde medyada yer alan haberlerin objektif biçimde yayınlanması toplum algısının doğru oluşumuna katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, dış politikada ulusal çıkarları korumak için basına yansıyan haberlerin iki ülke arasında gerilime sebep olmamasını sağlamak, karar alıcıların görev ve sorumluluğudur. Erdoğan, kriz yönetiminde etkili bir liderdir. Erdoğan, diplomatik krizlerde söylemleriyle ve hitabetiyle halkın desteğini kazanmıştır (Küçük, 2015:142).

Siyasal iletişim sürecine katkı sunan diğer önemli bir gelişme Türkiye'nin 2015 yılında CİMER'i kurmasıdır. Kamuoyunun talep ve beklentilerini özgürce ifade etmesinin önünü açan CİMER bir halkla ilişkiler uygulamasıdır. Gelişen dijital dünyaya ayak uyduran Türkiye, CİMER uygulaması ile doğrudan Cumhurbaşkanlığı ile iletişim imkanı sağlamıştır. CİMER halkın çoğunluğundan gelen tepkileri dikkate alarak bu hususta gereken tedbirlerin sağlanmasında rol oynamaktadır. Siyasal iletişimin etkili kullanılmasında kamuoyunun beklentilerini karşılamak önemli bir unsur olduğundan, CİMER hem iç politikada hem dış politikada halkın beklentilerinin açığa çıkmasını sağlar.

2. Lider olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın siyasal iletişimi

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın politik dili hem iç politika da hem dış politikada tartışılmaktadır. Özellikle İsrail ve Suriye ile diplomatik krizlerde söylemleriyle gündem olan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın medyaya yansıyan demeçlerini inceleyeceğiz. Dış politikayı bir ülkenin diğer devletlerle yürüttüğü iletişim olarak tanımlayabiliriz. Bu yüzden karar alıcıların iletişim dilini iyi kullanması devletin temsilinin en iyi şekilde yapılması için önem taşımaktadır. Dış politikada iletişim dili üzerine incelemelerde bulunmak o ülkede yürütülen stratejileri de ortaya çıkarır.

Karar alıcıların etkili bir dil kullanmasının yanısıra, eleştirilere karşı öngörülerde bulunarak, dış politika stratejilerine yön vermesi gerekmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2002'den bu yana iktidarda olarak hem seçmen olarak hem de kurmayları olarak destekçisinin çok olduğu görülmektedir. Benavides (2012:20)'e göre, Lider bir amaç için kendine inanan ve fikirlerinin peşinden giden kişiler olmazsa başarılı olamayacaktır. Erdoğan lider olarak gücünü yalnız ulusal arenada değil tüm dünyaya ispatlamıştır. Bu durum kitlelerin şartsız peşinden gitmesinde etkindir. 2017 Referandum'da anayasa değişikliği teklifinin oy çokluğuyla onaylanması 2018'de Erdoğan'ın Başkanlık sisteminde tek başlı liderliğinin yolunu açmıştır. Böylelikle, kararların hızlı uygulanabilmesi sağlanırken Erdoğan'ın karar alıcı olarak en çok söz sahibi olduğu görülmektedir. Aras (2019:10)'e göre, Erdoğan Davutoğlu'ndan dış politikayı devraldığı ve son karar verici olduğu mesajını dünyaya vermiştir.

Erdoğan ve AKP'nin bütünleşmesi, lider olarak siyasi hayattaki başarısını ortaya koymaktadır. Yurteri (2019:188)'ye göre, AKP'nin mecliste çoğunlukta olması ve Erdoğan'ın dış politikaya ilgisi, dış politika yapım sürecinde etkin rol almasına sebeplerindedir. Erdoğan, siyasal kimliğiyle uluslararası ilişkilerde güçlü işbirlikleri sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Ortadoğu ve Doğu Akdeniz üzerindeki dış politika stratejileri Erdoğan döneminde etkili olmuştur.

Karar alıcı olarak söz sahibi olan Erdoğan dış politikada evrensel hukuk kurallara uygun stratejiler yürütmektedir. Birçok ülkeyle diplomatik temaslar yapan Türkiye, güçlü imajını güçlü lideriyle sağlayabilmektedir. Dış politikadaki her bir strateji Erdoğan tarafından gözden geçirilmektedir. Embel (2015:146)'e göre, Dış politika hukuksal ve siyasal sistem içerisinde liderin denetiminde bulunmaktadır.

Diğer yandan dış politikada etkin rol üstlenen Erdoğan, diplomatik krizlerde yürüttüğü stratejilerle ilgili seçmeni tarafından nadiren eleştirildiği görülmektedir. Suriye iç savaşı ve göç dalgası, sınır güvenliği gibi birçok kriz lider Erdoğan liderliğinde yönetilmektedir. Erdoğan lider olarak halkla geliştirdiği olumlu bağ ile her güçlükten kurtarıcı tek lider olarak görülmektedir (Kantar, 2016:97).

Cumhurbaşkanının siyasi başarısında en önemli etken halkın içinden gelerek sorunların farkında olması ve vatandaşların isteklerine cevap verecek stratejiler geliştirmesidir. Ayrıca, Erdoğan'ın anlaşılır bir dil ve samimi üslup kullanması halkın desteğini kazanan bir lider olmasında etkilidir. Erdoğan hitabet yeteneğini siyasal iletişimde önemli ölçüde kullanmaktadır (Göksu, 2019:1071). Erdoğan'ın uluslararası arenada güçlü bir lider olmasında etkili diksiyonunun rolü vardır.

Türk dış politikasında karar alıcıların yaklaşımları siyasal iletişim dilini belirlemektedir. 2010-2020 yılları arası dış politika krizlerinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemlerinin uluslararası siyasete nasıl yön verdiği ve toplumun stratejik yaklaşımlara yönelik bakış açısını bu alanda yapılan anket çalışmalarıyla inceleyeceğiz.

2010-2015 yılları arası Ortadoğu'da oluşan Arap Baharının etkisi ile yürütülen dış politika siyaset yaklaşımı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemlerine de yansımıştır. Türkiye'ye Suriye üzerinden gelen göçmen dalgası sonucu toplumsal kargaşa yaşanmaması için barışçıl bir söylem geliştirmiştir. 2015 sonrası askeri güce ağırlık veren bu hususta yatırımlarına devam eden lider Erdoğan, uluslararası siyasette askeri gücünü vurgulayan demeçlerde bulunmuştur.

Çarıkçı ve Göktaş (2016:22) çalışmasında; 1980-1999 yılları arasında doğan ve Türkiye'nin geleceğinde etkin rol oynayan Y kuşağının siyasi liderlik ve iletişim tarzına yönelik beklentisini incelemiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitelerinden 1220 öğrenciye uygulanan anket çalışmasında; %31,8'i siyasi liderin dünya görüşünün en önemli olduğunu düşünmekte iken, %22,6'sı yapacağı işlerin, 19,4'ü halkla iletişiminin, %17,4'ü eğitim durumunun, %2,2'si fiziksel özelliğinin, 2,1'i ise dini söylemlerinin önemli olduğunu belirtmiştir (s878). Bu çalışma Türkiye'deki genç nüfusun siyasi liderden beklentileri ortaya koymuştur. Siyasi liderin dünya görüşünün yapacağı politikalar üzerinde etkisi olacağı görüşü hakimdir. Liderin yapacağı işlerin genç kuşak tarafından takip edildiği ve buna göre tutum sergilediği görülmektedir. Ayrıca bir diğer önemli hususun halkla iletişim olduğu görülmüştür. Liderin halka yönelik tutum ve davranışları iletişim üslubunu ortaya koymaktadır. Liderden beklenen olumlu iletişim yaklaşımları kamuoyunun beklentisine cevap verecektir. Ayrıca, liderin dini söylemlerinin en az öneme sahip olması Y kuşağının olaylara daha realist bir perspektiften baktığını göstermektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dış politika krizlerinde sergileyeceği ideolojik söylemler ve olumlu iletişim üslubunun Y kuşağı tarafından dikkate alınacağı görülmektedir.

Ekmekçi (2009)'e göre, Dünya Değerleri Anketi'nde güçlü lidere bağlı toplumsal güven artması ile ilgili kurulan bağıntıya 556 ülkede ortalama % 38,1 sonucu çıkarken Türkiye'de % 58,9 sonucu ulaşması, toplumsal güven arttırmak için çözüm yolu olarak 'iyi niyetli despotizm' yaklaşımının ortaya çıktığını göstermiştir. Türkiye'de otokratik liderliğin son 10 yıl içerisinde sıklıkla tartışılması dış politika krizlerinde karar alıcıların sert söylemleri olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın güçlü liderlik algısı çerçevesinde antidemokratik söylemlerde bulunması muhalif medyanın sık eleştirdiği bir noktadır.

Polat ve Kültür (2008:42)'e göre, niversite öğrencilerin siyasal liderden beklentilerine yönelik yaptığı çalışmada, lider özelliklerinden öncelikli beklentiler standart sapma, ortalama gibi istatistiki değerlerle tespit edilmiştir. Buna göre; sırasıyla liderin dürüstlüğü, yolsuzluk ile ilgili tutumu, problem çözme yeteceği, katılımcı ve demokratik yönetim tarzı, toplumun ihtiyaçlarını, önceliklerini belirleme yeteceği, toplumun hedeflerini dikkate alması, ahlaklılığı, işsizlik ile ilgili tutumu, davranış söz ve eylemlerinde tutarlılığı, toplumun değerlerine saygılı olması Ankara'da ki niversite ğrencilerinin siyasi liderden beklentilerini oluşturmaktadır. Liderin dürüstlüğünün başlıca önem taşması ve bunun yanısıra yolsuzluk ile ilgili tutumun başlıca beklentilerden olması gençlerin liderin güvenilirliğinin sorgulandığını göstermektedir. Aynı zamanda, toplumun ihtiyaçlarının ve hedeflerinin dikkate alınmasının istenmesi noktasında liderin politikalarının realist yaklaşımla ele alınması gerektiğini vurgular. Öyle ki, toplumdaki sorunların tespit edilerek buna yönelik politikaların geliştirilmesi gerekliliği genç kuşağın bilimsel ve tutarlı yaklaşımlara verdiği önemi göstermektedir. Dış politikada, liderin karar alma sürecinde demokratik lider tutumuyla toplumun hedeflerini dikkate alarak toplumsal değerlere saygılı tutum sergilemesi genç kuşağın beklentilerini karşılayacaktır.

Aykanat (2010:80)'e göre, Ardahan ilindeki kamu kuruşlarında uygulanan anket çalışmasında likert tipi ölçekle rgt Kültürü ve karizmatik liderlik ile ilişkiyi ortaya koyulmuştur. Katılımcıların %49,3 yüksek lisans mezunudur ve çoğunluğu 1-5 arası iş deneyimine sahiptir. Oluşturulan hipotezlerden kabul alan 'Karizmatik liderin kişisel risk üstlenmesi ile çalışanların örgüt kültürünü benimsemeleri arasında pozitif bir ilişki vardır.' önermesi liderden beklenen doğru kriz yönetimini göstermektedir. Liderin aldığı risklerin asları tarafından olumlu olarak görülmesi krizlere karşı ortak tutum sergilemenin önemini göstermektedir. Dış politika krizlerinde karar alıcılardan Cumhurbaşkanı, dışışleri bakanı, genelkurmay başkanı ortak karar alarak süreci yönetmeleri, dış politika karar alım sürecinde örgütsel şemanın liderinin kararlarını benimsemesi açısından gereklidir.

Lider, örgütsel şemadaki ilişkileri yönetmesi ve kararları ele almasıyla hedeflere ulaşmada yönetici konumuyla iletişim süreçlerini yönetmektedir. Liderlik davranışıyla toplumsal norm arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için Bicioğlu, Özmen ve Taş (2009:25) anket çalışmasını 10-11 Nisan 2009 tarihleri arasında Dünya Türk Girişimciler Kurultayı'na katılan girişimcilere uygulanmıştır. 70 farklı ülkeden gelen 1809 kişinin uluslararası düzeyde liderlik algısını ortaya koyan bir çalışmada kabul edilen hipotezlerden biri 'Liderlik davranışı ile liderin mesleki deneyim süresi arasında ilişki vardır.' olmuştur. Liderin tecrübesinin artması dış politikadaki söylemlerini ve icraatlarını olumlu etkilemektedir. Erdoğan'ın 2011 sonrası dış politika söylemlerinde etkin rol üstlenerek uluslararası arenada Türkiye'nin gücünü vurgulayıcı konuşmaları liderlik tecrübesinin getirilerindedir.

Demir, Yılmaz ve Çevirgen (2015:93) tarafından yapılan araştırma anketi 9000'e yakın iktisadi ve idari bilimler fakültesi ve mühendislik fakültesi öğrencilerine liderlik tarzlarına yönelik eğilimlerini ortaya çıkarmak için uygulanmıştır. Anket sonucunda; 'Örgütsel değişim kaçınılmazdır, Örgütler iyi bir değişim yönetimi stratejisi ile onu okuyup ona uyum sağlama konusunda kendilerini zorlamalıdır.' hipotezine Mühendislik öğrencileri %48.4 iktisat öğrencileri tarafından %67'lik oranla ortak olumlu cevap verildiği gözlemlenmektedir. Örgütsel yapının değişim stratejilere uyumunun önemi dış politika yapım sürecinde dikkate alınmalıdır. Dış politika yapım sürecinin yöneten örgütsel yapının alacağı kararlarda stratejik hesaplar yaparak değişim sürecini göz önüne almalıdır. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Libya ile yakınlaşarak EASTMED projesine karşı atak geliştirmesi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın stratejik değişim hamlesi olarak kabul edilebilir.

2.1. Davutoğlu dđnemi dış politika krizlerinde siyasal sđylem

Türkiye'nin dış politika stratejilerinde Davutoğlu dđnemindeki uygulamaları ve diplomatik dili irdeleyeceğiz. Dış politika ũlkenin özellikle komşu ũlkeleri ile ortak aidiyeti olduğu ũlkelerle yũrũttũđu stratejiler bũtũnũdũr. Komşu ũlkelerde olan iç savaş tehdidini, sınır gũvenliđi mũlteci sorunu gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Kũreselleřme ile birlikte, ũlkeler arası etkileşimin gerek toplumsal çıkarlar gerekse ekonomik çıkarlar sebebiyle arttığı gđrũlmektedir. Yeni dũnya dũzeni olarak adlandırılan ve meydana gelen değişimler Türkiye dış politikasını etkilemektedir.

Davutoğlu Dđnemi'ni incelediğimizde, Arap Baharı sũrecinde Türkiye, 'model ũlke' olarak dış politikada gũvenliđi sağlamaya yđnelik stratejiler geliştirmiştir. Bakan Davutoğlu, toplumu ayrıştırıcı dil kullanmamaya ũzen gđstererek komşu ũlkelerle iyi ilişkilerde olmaya çalışarak ekonomik işbirliklerinin oluşmasında fayda sağlamıştır. Türkiye ikili ilişkilerde medeniyet sđylemleri ve yumuşak gũ siyasetini kullanmıştır (Keskin, 2014:11).

Diğer yandan Davutoğlu dđneminde, Türkiye yđnũnũ sadece Batı'ya değil Tũrki Cumhuriyetler, Ortadoğu, Asya gibi bđlgelere çevirmiştir. Bđylelikle, ekonomi ve ticari ilişkiler batıdan doğuya doğru geniş bir alana yayılmıştır. Dışişleri Bakanlığı (2011) 3. Bũyũkeliler Konferansı'nda Davutoğlu 'Tũrkiye akil ũlkedir. Dũnyayı Avrupa merkezli dũřũnemeyiz. Yeni bir dũzeni biz kuracağız' sđylemiyle çok yđnlũ siyasi ilişkiler için stratejiler yaptığı gđrũlmektedir. Dışişleri bakanı Davutoğlu Arap Baharı'nın olumsuz etkilerine rağmen Ortadoğu ilişkilerine devam ederek Türkiye'nin bđlgedeki gũ olduğu algısını tũm dũnyaya gđstermiřtir. Davutoğlu, Türkiye'nin bđlgede sđz sahibi olması için konuşmasında gũlũ ifadelere yer verdiği bir iletişim dili kullanmaktadır.

Bununla birlikte, Davutoğlu dış politika döneminde, 2011’de Arap Baharı etkisiyle yaşanan Suriye’deki ayaklanmalar Esad tarafından askeri gerle bastırılmaya çalışılmıştır. Halka ateş açılması sonucu, Türkiye ile Suriye ilişkileri bozulmuştur. Sınırını korurken aynı zamanda sınır hattında yer alan Süleyman şah Türbesinin taşınması konusu Türkiye’de gündem maddesi olmuştur. Davutoğlu, Süleyman şah Türbesi’nin vatan toprağı olduğunu dile getirmiştir (Tarcan, Akgller ve Işık, 2018:264). 2012 yılında Türkiye’ye ait savaş uçağının Suriye tarafından Akdeniz’de düşürülmesi ve Suriye’den yapılan saldırının Akçakale’yi etkilemesi iki ülke arasında gerilimi arttıran olaylardandır.

Diğer yandan, İsrail ile Türkiye ilişkileri üzerinden değerlendirmeler yapıldığında, Filistin’e yardım için Türkiye’den yola çıkan Mavi Marmara adlı gemiye saldırıda bulunması İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkileri sekteye uğratmıştır. Hürriyet (2011) haberine göre, Davutoğlu ‘İlişkilerimiz normalleşemez. BM raporunu tanımıyoruz’ ifadesiyle sert eleştiride bulunmuş ve tepkisini ortaya koymuştur. Hazırlanan BM raporunda İsrail’in haklı görünmesi Davutoğlu tarafından eleştirilmiştir. Davutoğlu’nun Türkiye aleyhine saldırılarda milli üstünlüğü koruyucu dil kullanmıştır.

2.2. avuşoğlu dönemi dış politika krizlerinde siyasal syem

Dış politikada önemli rolü olan dışişleri bakanı ve heyeti stratejileriyle uluslararası ilişkilere yön vermektedir. 2014 yılından beri Türk dış politikasında aktif rol oynayan Mevlüt avuşoğlu’nun stratejilerini ve medyaya yansıyan haberleri ele alacağız. Komşularla sıfır sorun politikasının Davutoğlu döneminde yürütülmesine karşın, 2011 Arap Baharı’nın sonuçları bu stratejiden uzaklaşılmasına sebep olmuştur.

Arap Baharı ile uzun süreli iktidarda kalan isimlerin devrilmesi sonucu birçok ayaklanmalar olmuştur. Suriye’de Esad rejiminin devrilmesi ve mülteci sorununu beraberinde getiren çatışmalar, Türkiye’nin askeri gücünü sınır güvenliğini koruma amaçlı kullanması gerektiğini göstermiştir. Dış politikada, Çavuşoğlu karar alıcı olarak askeri gücü ön plana çıkaran stratejiler yürütmüştür. 2014 yılında göreve gelen dışişleri bakanı Çavuşoğlu karar alıcı rolüyle ulusal çıkarları gözeten söylemleriyle medyada yer almıştır. Karar alıcı rolüyle Çavuşoğlu dış etmenlerden etkilenmiştir. Karar alma sürecini etkileyen çevresel etkiler dış faktörler karar alıcıları da etkilemektedir (Bayram, 2011:70).

Bakan Çavuşoğlu, Suriye iç savaşı sonucu oluşan göç dalgasının Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit edecek duruma gelmemesi için, İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç idaresi Genel Müdürlüğünü işlevsel hale getirmiştir. Böylece ülkeye giren mülteciler kayıt altına alınmış ve bu kişilerin kontrolü kolaylaşmıştır. Ayrıca, Türkiye 2014 yılından itibaren İHA ve SİHA’ları üreterek aktif biçimde sınır güvenliğini korumaya yönelik adım atmıştır. Diğer yandan, Türkiye’nin askeri teknolojileri geliştirerek güç kazanması uluslararası stratejilerdeki siyasi iletişim dilini etkilemiştir.

2016’daki 18 Mart Mutabakatı ile Avrupa Birliği ile mülteci meselesi ile ilgili kararlar alınmıştır. Hürriyet (2021) haberinde Çavuşoğlu ‘AB’nin 18 Mart Mutabakatı çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmesini vurguladık. 18 Mart mutabakatına göre düzensiz göçmenlerin iadesi, Suriyeli mülteciler için AB tarafından maddi yardım, Türk vatandaşlarına AB vize muafiyeti uygulanması, Türkiye-AB tam üyelik müzakerelerinin yeniden başlaması, Gümrük Birliği anlaşmasının yeniden gözden geçirilmesi gibi kararlar alınmıştır. Ancak hiçbirinin uygulamaya geçmemesi mülteci sorununun Türkiye’de ciddi problemler oluşturmasına sebep olmuştur.’ açıklamalarında bulunmuştur. Çavuşoğlu’nun ifadelerine göre, AB’nin mülteciler için verdiği sözleri tutmaması, Türkiye’nin yalnızlaştırılmaya çalışıldığının göstergesidir.

Milliyet (2020) haberinde; Çavuşoğlu, Türkiye'nin zorluklara rağmen verdiği mücadeleyi 'Bugün Suriye'de masada ve sahada bu denli güçlü olmasaydık, cephe hattı bizzat ülkemiz olurdu. Bugün Libya dosyasında bu denli aktif olmasaydık, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de küçük bir alana sıkıştırmayı hedefleyen oyun bozulamazdı. Çok taraflı platformlarla aktif olmasaydık, ülkemize hasım çevrelerin aleyhteki faaliyetleri sonuçsuz bırakılamazdı' ifadeleriyle vurguladı. Dış politikada Türkiye'yi temsil eden Çavuşoğlu başarılı politik stratejileri ve askeri başarıyı basın demeçleriyle tüm dünyaya duyurmaktadır.

3. BÖLÜM

2010-2020 YILLARI ARASI TÜRK DIŞ POLİTİKA KRİZLERİNE YÖNELİK TOPLUM ALGISI: ANKETLERİN ANALİZİ

1. Toplumun dış politikaya genel tutumunun anketlerle incelenmesi

Toplumdaki bireylerin dış politika krizlerine algısı anketler aracılığıyla değerlendirilecektir. Dış politikadaki alınan kararlara ve ikili ilişkilere yönelik bakış açısının tespiti için, araştırmalarda toplumun dış politikayı ne ölçüde ve nasıl takip ettiğini ortaya çıkarmalıyız.

Ertem ve Korhan (2019:35)'ın anket araştırmasında, 'Dış politikaya dair görüşlerini oluştururken sosyal medya platformlarındaki paylaşımların bir etkisi var mıdır?' ile ilgili soruya %62 'evet', %38 'hayır' yanıtı verilmiştir. Bu sonuç, dış politikaya stratejilerinin oluşumunda sosyal medyanın toplumun olaylara karşı tutumunu önemli ölçüde etkilediğini görmekteyiz. Bu durum, Türk dış politika krizlerine yönelik toplum algısının doğru yönetilmesinde sosyal medyanın karar alıcılar tarafından incelenmesi gerektiğini ortaya koyar. Toplumdaki bireylerin özgürce kendini ifade ettiği sosyal medyada yer alan tartışılan konular karar alıcılar tarafından dikkate alınmalıdır. 'Siyasi liderlerin sosyal medya paylaşımlarının dünya siyasetinin gidişatında etkili midir?' görüşüne Kısmen %40, Tamamen %41 yanıtı verilmiştir. Twitter'daki siyasi liderlerin etkinliği ve önemli mesajları yalnız kitlelere değil tüm dünyaya aynı anda verdiği görülmektedir. Genç kuşağın olayları en çok sosyal medyadan takip etmesi karar alıcılar tarafından sosyal medya kullanımını zorunlu hale getirmiştir.

Seçim (2016:60)'ın anket çalışmasında, Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinin sosyal medyayı siyasal iletişim aracı olarak kullanıyor musunuz? sorusuna yönelik, öğrencilerden gelen anket sonuçlarının istatistiksel verileri toplanmıştır. Araştırmadaki örneklem 'Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrenim gören 150 öğrencidir. Öğrencilerin siyasal olayları en çok takip ettiği iletişim aracı olarak cep telefonu %52,6 ile öne çıkmıştır. Sırasıyla %23,3 İnternet (bilgisayar-tablet), televizyon %15,3, gazete-dergi %7,3, Siyasi mitingler toplantılar %1,3, Radyo 0,6 oranları ortaya çıkmıştır. 'Katılımcıların sosyal medyayı kullanma amacı' ile ilgili anket sorusuna 'Sohbet %40,0' 'Haber edinmek' %36,7 belirlenmiştir. Sosyal medyayı gündemden haberdar olmak için kullananların artması siyasilerin bilgi akışını eş zamanlı hem medya hem sosyal medya ile paylaştığı görülmektedir. 'Siyasal haberleri ve yeni gelişmeleri, kendi takipçilerinizle ya da arkadaşlarınızla ile sosyal medya aracılığı ile paylaşıyor musunuz?' sorusuna yönelik 'Evet, paylaştım %83,3'lük istatistik veri ortaya çıkarmıştır. Sosyal medyada takip sistemiyle toplum Türk dış politika gelişmeleri takip edilmekte ve sosyal medya tartışma platformunda bu hususta paylaşımlar yapmaktadır.

Aydın ve diğerleri (2021:34) yapılan belirlenen 26 ildeki vatandaşların örneklem kabul edildiği dış politika genel bakış anketinde, 'Sizce Türkiye'de dış politikanın yapım sürecine en çok hangi kişiler etkide bulunuyor?' sorusuna %59 oranıyla Cumhurbaşkanı öne çıkarken, geçen yıl aynı soruya %69 oranla Cumhurbaşkanı dış politika yapım sürecinde en etkili olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. 2020 yılı araştırmasına kıyasla, dışişleri bakanı 44,5'ten 47,5'e, MİT Başkanı ise %10'dan %29,9'a yükselmiştir. Genelkurmay Başkanı %13,8 oranıyla süreçte en az etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanlığı kabinesinin yıllara göre dış politika başarısının değerlendirildiği grafikte, 2013, 2015, 2016, 2019 yıllarında 'Başarısız buluyorum' görüşü ön plana çıkmıştır. 2017, 2018, 2020, 2021 yıllarında 'Başarılı buluyorum' görüşü hakimdir (Mustafa ve diğerleri 2021:37). Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde krizler ve problemler yaşadığı dönemde toplumun Cumhurbaşkanlığının dış politika stratejilerine yönelik olumsuz değerlendirmelerde bulunduğu görülmektedir.

Aydın ve diğeri (2019:45) tarafından geliştirilen ankette, ‘Türk dış politika haberleri için hangi bilgi kaynağına danışıyorsunuz?’ sorusuna Televizyon %87,4, Sosyal Medya %45,7, Haber siteleri %44,8 olarak tespit edilmiştir. Türk Dış politika yapım Sürecinde en etkili kişi kimdir? sorusuna Cumhurbaşkanı Erdoğan %72,2 oranla öne çıkmıştır. Bu sonuçlar, internet ortamındaki bilgi akışından televizyona kıyasla daha çok yararlanıldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca dış politikada karar alıcı olarak Erdoğan’ın etkili olduğu görüşü genel kanıdır.

Erhan ve diğeri (2010:15) araştırmasında, kamuoyu ve Türk dış politikası arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ve Ankara, İstanbul, Adana, Erzurum, Artvin, Nevşehir, Diyarbakır, Konya ve İzmir illerini kapsayan anket çalışmasında ‘Türk Dış Politikasında En Doğru Görüşleri Kim Dile Getirmektedir?’ sorusuna katılımcıların %23,7’si ilk sırada üniversite öğretim üyelerinin, ikinci sırada %22,1 ile hükümetin Türk dış politikası konusunda en doğru görüşleri ifade ettiğini belirtmiştir. ‘Dış Politika Konuları Hakkında Ne Kadar Bilgisisiniz?’ Sorusuna %44,6 oranla dış politika ile ilgili “az bilgili” olduğunu belirtmiş, “bilgiliyim”, oranı %43,1 olarak belirlenmiştir. Çok bilgiliyim” oranı %7,1 iken “hiç bilgi sahibi değilim” en az oranla %5,2 olarak ortaya çıkmıştır.

2. AB Türkiye ilişkilerine yönelik toplum algısının anketlerle incelenmesi

Türkiye, 1999 yılındaki Helsinki zirvesiyle Avrupa Birliği’ne girmek için aday ülke sürecinden tam üyelik sürecine, 2004 yılındaki Brüksel Zirvesi sonucu 2005 yılında müzakerelere başlama kararı ile girmiştir. 3 Ekim 2005 tarihli Hükümetlerarası Konferansla Türkiye’nin Kopenhag kriterlerine uyarak müzakere çerçevesi çizilirken tam üyelik için müzakere süreci başlamış ve 35 fasılın müzakere sürecinde gerçekleşmesi ön koşul olarak öne sürülmüştür.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Avrupa Konseyi tarafından Türkiye ile ilgili yayınlanan olumsuz içerikteki İlerleme Raporları uluslararası siyasal iletişime zarar vermiştir. AİHM'in uluslararası hukuka uygun olarak Türkiye'deki dava süreçlerini değerlendirdiği fakat bu kararların Türk yargı sisteminde son 5 yıllık süreçte dikkate alınmadığı görölmektedir. Türkiye'nin insan hakları ve özgürlüklere karşı ihlalleri olduğunun Avrupa Konseyi temsilcileri tarafından gerek sosyal medya da gerek basında dile getirilmiştir. Türk toplumunun Avrupa Birliğine üye olma sürecine karşı algı ve tutumunu ortaya koyan araştırmalar incelendiğinde Türk kamuoyunun AB'ye tam üyelik sürecine yönelik bakış açısı ortaya çıkacaktır.

Sağlam'ın (2019) 'Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Dair Kamuoyunun Tutumu'nu incelerken 2008'den 2017'e yer alan toplumsal algı değişimini iki araştırma anketi ile ortaya koymuştur. Araştırmacının çalışmasında, 2008'de Türkiye'nin AB'ye girmesi ile ilgili ne düşünöyorsunuz? sorusuna 'Girse daha iyi olur' düşünöcesi %40 ile en çok desteklenen görüşken 2017'deki 'Türkiye'nin AB'ye Tam Üye Olmasını Destekliyorum' önermesine en çok %25 ile Kesinlikle Katılmıyorum cevabı verilmiştir. Türkiye'nin üyelik sürecine yıllar içinde desteğin azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır ve dış politikada Avrupa ile Türkiye ilişkilerinin olumsuz yönde seyretmesinin toplum algısını değiştirdiği gözlemlenmiştir.

Sağlam (2018) araştırmasında Türkiye gazetelerinin internet sayfalarındaki Avrupa Birliği ve Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerini ele alan 2016 yılına ait köşe yazılarını taramıştır. Araştırmanın ikinci kısmındaki okur araştırmasında, katılımcıların Avrupa Birliği algısı ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecine olan destek oranı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Örnekleme; İstanbul'da yaşayan, en az lise eğitim seviyesinde ve 18 yaşın üzerindeki 300 kişi oluşturmaktadır. Katılımcılar en çok %64'ü siyaset haberlerini, %52'si dış haberleri, %44'ü ekonomi haberlerini takip etmektedir. Dış politikaya ilgiyi ortaya koyan ankette, katılımcıların %23'ünün Türk medyasında AB ve Türkiye'nin müzakere süreci ile ilgili haberlerin yeterince yer aldığını ve %19'unun Türk medyasında AB ve Türkiye'nin müzakere sürecinin halka doğru ve tarafsız anlatıldığını düşünmesi oransal olarak düşük yüzdeler dilimi göstermektedir. Okurların AB ile Türkiye ilişkilerinin şeffaf biçimde basında yer almadığı görüşüne hakim olması medya yönetiminde objektiflik ve tutarlılık ilkelerinin ihlal edildiğinin ve ikili ilişkilere karşı güven eksikliğinin göstergelerindedir.

Akdemir (2018) Kamuoyu yoklaması için anketlerinin ilk ikisini Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi bünyesinde diğerini ise Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü ile gerçekleştirmiştir. Ankete göre, "Sizce Türkiye AB'ye Ne Zaman Tam Üye Olabilir?" sorusuna katılımcıların çoğunluğu %32,8 oranıyla tam üyeliğin "hiçbir zaman" gerçekleşmeyeceği yönünde görüş belirtmişlerdir. Sizce AB Türkiye'ye karşı güvenilir ve samimi davranıyor mu?" 'hayır' diyenlerin oranı, yüzde 48, 'kesinlikle hayır' diyenlerin oranı yüzde 35,9'dur evet yanıtı ise yüzde 11,6'dır. "Türkiye-AB ilişkilerinde sizce en büyük sorun nedir?" sorusuna, katılımcıların yüzde 32,4'ü, din ve kimlik farklılığı cevabını vermiştir. Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği görüşünün yüksek oranda çıkması, toplumun AB ile ilişkilerde bir aşama kaydedilemeyeceğini düşündüğünü göstermektedir. Anket sonucunda ilişkilerdeki en büyük sorunun din ve kimlik farklılığı olarak ortaya çıkması, ortak aidiyetin olmamasının uluslararası ilişkileri olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Ercan (2012) araştırmasında yöneltilen ‘Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyeliğini Neden Desteklemiyorsunuz?’ sorusuna en çok verilen cevap % 24.09 yüzdesiyle ‘AB Türkiye’ye adil davranmadığı için’ olmuştur. Avrupa Birliği Türkiye’ye Karşı Adil ve Samimi Davranıyor Mu? Araştırma sorusuna, Hayır %73.13 Evet %6.06 olmuştur. ‘Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde Türkiye’nin karşısına çıkan sözde Ermeni Sorunu, Kıbrıs Sorunu ve Kürt Sorununun çözülmesi neticesinde Türkiye, Avrupa Birliği’ne girebilir mi?’ sorusuna yanıtlar incelendiğinde %53’lük gibi bir çoğunluk çözümlerin AB’ye girebilmesi için yeterli olmadığını düşünmektedir. Diğer yandan, ‘Avrupa Birliği İçinde Türkiye’nin Tam Üyeliğine En Çok Engel Çıkaran Üç Ülke Hangisidir?’ sorusunda Fransa % 27,23 ile en çok sorun teşkil eden ülke iken, bu sırayı Yunanistan %21.26 ve Güney Kıbrıs %18,09 ile takip etmiştir.

Türkiye’nin AB’ye üyeliğinin destekleyen ülkeler Almanya, Hollanda Belçika olarak öne çıkmıştır. Türkiye-AB ilişkilerine yönelik toplumun bakışı incelendiğinde, AB üyeliğinin desteklenmemesinin ardında yatan sebep Türkiye’ye yönelik adil olmayan samimiyetsiz yaklaşımlardır. AB’ye üyeliği destek vermeyen Fransa, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Türkiye ile AB arasında yaşanan krizlerde tehdit unsuru olabilecek ülkelerdendir.

Yazgan ve Aktaş (2012) tarafından yürütülen anket çalışması 2012 yılında Çankırı ilinde 400 kişiye uygulanmıştır. Çankırı ili örnekleme, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne yönelik kamuoyu tutumunu ortaya koyacaktır. Herhangi bir eğitim seviyesindeki 18-65 yaş arası katılımcılara 20 adet soru yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunu üniversite ve lisansüstü eğitim mezunu katılımcılar oluşturmaktadır. “Sizce Avrupa ne anlama geliyor?” sorusuna en çok verilen cevap 17,3'lük bir oranla Avrupa'yı “ekonomik ve teknolojik bir güç” olduğudur. Katılımcıların AB ile ilgili haber ve bilgileri takip edip etmediklerine dair soruya verdikleri yanıtlarda ise, AB ile ilgili haberleri takip ettiklerini söyleyenlerin oranı % 57,9, takip etmediklerini söyleyenlerin oranı ise %42'dir. “Sizce Türkiye Avrupa Birliği'ne üye olursa bunun Türkiye'ye/Türk halkına ne gibi faydaları olabilir?” sorusuna katılımcıların en çok yanıtladığı cevap % 21 ile “faydası olmaz” cevabı olmuştur. Bu cevabı %18'lik bir oran “ekonomik ve eğitim açısından faydası olabilir” cevabı izlemiştir.

AB'nin teknolojik gücü toplum tarafından en çok göze çarpan özellik olurken AB ile ilgili haberlerin yüksek katılım olmasa da takip edildiği görülmektedir. Ancak AB'ye girmenin Türkiye'ye önemli ölçüde katkı sunmayacağı görüşü hakimdir. Türkiye ile AB arasında uzun süredir yaşanan üyelik ile ilgili krizler, toplumun AB'ye girmeyi avantaj yerine dezavantajlı bir durum olarak algılamasında sebebiyet vermiştir.

Alkan (2013) üniversiteli gençlerin Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği hakkındaki görüşlerini ve Türkiye'nin Avrupa Birliği dışındaki seçenekleriyle ilgili değerlendirmeleri anket yoluyla incelemiştir. 'Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklemiyorsanız nedeni nedir?' sorusuna olumsuz cevap veren üniversite öğrencileri, neden olarak 'Türk kültür ve kimliğinin yok olacağı' görüşünü ileri sürmüşlerdir. Hayır cevabı veren %30,1 oranındaki öğrenci gerekçe olarak 'Avrupa Birliği'nin zaten Türkiye'yi üye olarak almayacağını' göstermiştir. Türk kamuoyunda Avrupa Birliği algısı ile ilgili olarak Türkiye neler yapmalıdır? sorusuna, üniversite öğrencilerinin %35,4'ü daha özgüvenli bir politika yürütülmesi şeklinde cevap vermiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği dışında seçeneği var mı? sorusuna Evet %70,3 Hayır %29,7 Türkiye'nin özellikle son yıllarda izlemiş olduğu çok yönlü dış politikada daha özgüvenli bir şekilde hareket etmelidir. Türkiye Avrupa Birliği dışında birliklere üye olarak yönünü Doğu Akdeniz'e Türki Cumhuriyetler'e çevirdiği dış politika stratejilerinde görülmektedir. Toplumun AB'ye üyelik yerine başka devletler ilişkileri sürdürebileceği görüşü anket sonucuyla ortaya konmuştur.

3. 2010-2020 yılları arası Türkiye ile İsrail ilişkilerinde toplum algısı ile ilintili anketlerin analizi

Türkiye'nin ortak dini benimseyen Filistin'e yardım süreci sonrası İsrail ile ilişkilerde yaşanan problemler ile ilgili toplum algısının ne yönde olduğu tespit edilecektir. Gündem belirlemede sosyal medyanın rolü ve sosyal medyada yer alan paylaşımların ikili ilişkilere etkiside görülecektir.

Erdoğan (2013:26) araştırmasında Davos Krizinde siyasi parti tercihlerine göre, ‘Erdoğan’ın yaptığı Tamamen Doğruydı’ önermesine yaklaşımlar değerlendirdiğinde kişilerin %78’i Erdoğan’ın davranışını doğru bulurken, yanlış bulanların oranı %17’dir. Siyasi düşünce farklılıkların uluslararası politikada ortak yargının oluşmasının önünde bir engel teşkil etmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Liderin diplomatik çerçevede Türkiye’nin gücünü göstermesi ve etkin rol üstlenmesi toplumun her kesimi tarafından destek görmektedir.

Büyükçiçek (2016:95) çalışmasında Mayıs 2016 tarihli Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine uygulanan internet anketi çalışması 453 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ankette, Türk dış politikası gündeminde basında yer alan konular ele alınmıştır. ‘Sizce en çok hangi ülke veya ülkeler Türkiye’ye tehdit oluşturmaktadır?’ sorusuna katılımcıların öncelikli olarak %37,72 ile İsrail’i, %27,54 ile ‘ABD’, sırasıyla %13,44 “Suriye”, %11,87 “Ermenistan”, %6,13’ü “İran”, % 3,26’sı ise “İrak” yanıtını vermiştir. İsrail’in toplum nezdinde Türkiye için tehdit unsuru oluşu diplomatik ilişkilerin olumlu seyrinde ilerlememesiyle açıklanabilir. Mavi Marmara sürecinde ve Alçak Koltuk krizinde İsrail ile Türkiye ile ilişkilerin zayıflaması kamuoyunun bakış açısının olumsuz seyrinde ilerlemesinde etken rol oynamıştır.

Aydın ve Poyraz (2020:18) çalışmalarında Mavi Marmara saldırısı sonrası Türkiye'nin yürüttüğü kamu diplomasisinin etkilerini ölçmek için benzer sosyo ekonomik statüye ve sosyal hassasiyete sahip 100 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışma alanı olarak sosyal medya mecrası Twitter seçilmiş ve anket bu yolla 100 kişiye uygulanmıştır. 'İsrail'in Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırıdan haberdarım.' önermesine %40 Tamamen Katılıyorum %21 Katılıyorum seçeceğinin en çok yanıtlanması kamuoyunun dış politika olaylarını takip ettiğini göstermektedir. 'Mavi Marmara saldırısı hakkında yeterince bilgilendirmiştir.' ifadesine Tamamen Katılmıyorum %14,0 Katılmıyorum %55,0 oranı ortaya çıkmıştır. 'Türkiye saldırı sonrasında kullandığı diplomatik araçlarla uluslararası kamuoyunu tatmin etmiştir.' ifadesi için en yüksek yanıt %41 ile Kararsızım olarak görülmektedir.

Bu sonuç; Mavi Marmara saldırısından sonra Türk dış ilişkilerinde kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkili olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Kamu diplomasisinin işlevsel olabilmesi için halkı stratejiler konusunda bilgilendirmek ve halkın desteğini kazanarak kriz durumlarını en iyi şekilde yönetmek gerekmektedir. Topluma bilgilerin şeffaflıkla bildirilmesi olayların anlaşılabilirliğini arttırarak olumlu tutum ve güven ortamının oluşması sağlanacaktır.

4. Arap Baharı sonucu oluşan mülteci krizi Suriye ile Türkiye ilişkileri üzerine anket çalışmalarının irdelenmesi

2011 yılında başlayan Arap Baharı olarak nitelendirilen siyasi hareketin Ortadoğu'da yarattığı infial ve buna bağlı olan göç hareketleri Türkiye'nin dış politika sorunlarından biridir. Bu süreçte medyada yer alan haberler ve mültecilere karşı bakış açısı incelenecektir. Ayrıca Suriye iç savaşı ile ilgili medyaya yansıyan haberler etkisi araştırma anketleri aracılığıyla incelenecektir. Toplum algısını ortaya koyan anket çalışmaları önemli verileri ortaya koyacaktır.

Koçak ve Küçük (2020:282) tarafından yapılan araştırmalarda, Suriyeli sığınmacılar ile ilgili medya algısı değerlendirildiğinde; İnternet ve Sosyal Medyada Suriye Sığınmacılara Yönelik Olumsuz Haberlere Rastlama ile ilgili 1 ile 10 arasında puan verilmiş 1: Hiç rastlamam, 5: Bazen rastlarım, 10: Çok rastlarım ve araştırmaya katılan 247 katılımcının verdiği yanıtlar incelendiğinde, 6.79 değeri ortaya çıkmıştır. Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz bakış açısında medyada yer alan olumsuz haberlerin etkisi olduğu görülmüştür. Olumsuz haberlerin oluşturduğu negatif algı durumu 6.70 olarak yüksek düzeyde çıkmıştır. İnternet ve sosyal medyanın Suriyeli sığınmacılarla ilgili olumsuz haberlerin onlara yönelik bakış açısını etkilediğini göstermiştir. Medyanın toplumu etkilediği görülmektedir ve olumsuz yansıyan haberlerin sıklığı toplumsal algıyı olumsuz yönde etkilemektedir. ‘Medya Araçlarında Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Olumsuz Haberler İle Karşılaşma Durumu’ istatistiki sonuçlarına göre oran 3.75 ile en çok Sosyal Medya sonrasında internet 3.43 olarak belirlenmiştir. Televizyon, gazete, radyo gibi kitle iletişim araçlarına kıyasla sosyal medya ve internet portallarında daha çok Suriyeliler ile ilgili olumsuz haberler olması toplum algısını etkilemektedir.

Suriyeliler ile ilgili olumsuz algının oluşmasında bir diğer faktör düzensiz göçlerin yoğun biçimde Türkiye’nin demografik yapısını ve ekonomisini etkilemesinde kaynaklıdır. Bir yandan Suriyelilerin neden Türkiye’yi birincil göç merkezi olarak seçtiği tartışılırken, diğer yandan, güneydoğuda azımsanmayacak bir çoğunlukta olmaları bölge halkı ile iletişim sürecinin gözlemlenmesini gerektirmektedir.

Dal ve Tokdemir (2021:428) tarafından geliştirilen ankette, 24 Aralık 2016 ve 22 Ocak 2017 tarihleri arasındaki dönemde, 18 yaşını geçmiş İstanbul, Gaziantep, Diyarbakır ilindeki 1,136 katılımcı örnekleme oluşturur. 31 anket görevlisi tarafından her sokaktan rasgele seçilen iki haneden röportaj yapılmıştır. Çalışmaya göre, 2018 yılı verilerinde Suriyeli göçmenlerin oranı Gaziantep'in toplam nüfusunun yaklaşık %20'si İstanbul %5 ve Diyarbakır'da %2 olarak belirlenmiştir. 'Aracılı Temasın Algılanan Tehdit Üzerindeki Doğrudan Temasa Bağlı Etkisi' ile ilgili araştırmada göçmenlerle daha çok bir arada olan Gaziantep halkının Diyarbakır ve İstanbul'a kıyasla göçmenleri daha az tehdit unsuru olarak gördükleri tespit edilmiştir. Araştırma bulgusunda, sosyal temasın artması mülteciler ile ortak yaşam alanında uyumluluğu önemli ölçüde arttırdığı görülmektedir. Türkiye'de toplumun mültecilere yaklaşımının olumlu olması oluşabilecek önyargıları da engelleyeceğini göstermektedir.

Gençlerin dış politika algılarını ve Ortadoğu'daki olarak hareketlilik hakkındaki tutumları ölçmek için bilgisayarlı anket uygulaması Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Bilgisayar laboratuvarlarında 800 öğrenci katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Katılıyorum, Katılmıyorum, Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum şeklindeki tutum ölçeğinde, Türkiye Ortadoğu'da lider olmalıdır görüşe %72'lik 'katılıyorum' cevabı verilmiştir. Sırasıyla, 'Türkiye Balkanlarda lider olmalıdır görüşü : %61, Türkiye Orta Asya ülkeleri ile birlikte olmalı: %57 Türkiye İslam Birliğinin lideri olmalıdır %54 iken Türkiye AB'ye Katılmalı görüşü %45 ile en az görüş olarak ortaya çıkmıştır (Çiftçi, Ertugay, 2011:56). Ortadoğu'daki Arap Baharı'nın etkisiyle Türkiye ile Suriye ilişkilerde yaklaşma toplum nezdinde desteklenmektedir. Türkiye'nin bölgedeki güç olarak öne çıkması beklenmektedir.

Hoş, Bakır ve Birol (2021:112) medyada Suriyeli sığınmacılara ilişkin yer alan haber ve yorumların, algı ve tutumların büyük ölçüde medya tarafından şekillendirildiğini düşünerek anket çalışmasında deney grubu ve kontrol grubu oluşturmuşlardır. Deney grubuna Suriyeli çocuklara yönelik toplumsal farkındalık sağlamak amacıyla İngiliz sivil toplum kuruluşu ‘Save the Children’ tarafından hazırlanan ‘Second A Day’ videosu izletilirken, kontrol grubuna ise anket formu video izletilmeden uygulanmıştır. Videoda İngiliz bir kız çocuğunun Londra’da olası bir iç savaşın etkileri, İngiliz kız çocuğu üzerinden aktarılırken aslında olay örgüsü Suriyeli çocukların yaşamından bir kesittir. Videonun amacı Suriye iç savaşının çocuklar üzerinde yarattığı tramvayı göstermektir. Kız çocuğunun elektrik kesintisi sonrası annesiyle evinden kaçarken savaş ortamına düşmesi aktarılmaktadır. “Second A Day” videosunu izleyen Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi ve İktisadi İdari Bilimler Fakültesi’nden 203 öğrencinin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutum ifadelerinin likert tipi anket ile incelenmesi sonucu, video izleyenlerden oluşan deney grubunun olumlu ifadeler toplamı %46 iken, video izlemeyen kontrol grubunun olumlu ifadeler toplamı %39,8 olarak belirlenmiştir (ss.189) Suriyelilere yönelik önyargılı tutumu ortaya çıkaran bu çalışma, toplum algısını doğru yönetmenin önemini göstermektedir. Toplumda varolan Suriyeli algısı ya da Suriye iç Savaşı değerlendirildiğinde birçok olumsuz içeriğin hem medya hem sosyal medya yoluyla paylaşıldığı görülmektedir. Suriyelilerin yaşadığı iç savaşın Türkiye’ye etkisine bakıldığında sosyolojik, ekonomik, siyasi birçok sorun yaşanmaktadır. Bu krizi aşmanın yolunun, empatik bakış açısıyla Suriyelilerin yaşadıklarını değerlendirmek olduğu anketin temel çıkış noktasıdır.

Samur ve Cihangir (2019:230) araştırmasında Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki dört şehirde (Batman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa) 18 yaşın üstündeki 731 Suriyeliye uygulanan 25 soruluk ankette Suriye krizinin sorumluları ve krizin çözümüne yönelik düşüncelerini açığa çıkarmayı hedeflemiştir. Suriyelilerin genel olarak Kürt ve Arap kökenli olması aynı ortak kimlikte bulunan güneydoğuda yaşayan vatandaşlarla birlikte yaşamalarında etken olmuştur. 20 Ekim-20 Aralık 2018 tarihleri arasında uygulanan ankette katılımcıların çoğunluğu %58,4 ile ortaöğretim mezunu iken, yüzde 18,1'i üniversite, yüzde 11,2 ilkokul mezunudur. Okur-yazar olanlar yüzde 6,3 iken, diğer bir yüzde 6'luk kesimin ise hiç okur-yazarlığı yoktur. 'Türkiye'nin Suriye Sorununa Yönelik Politikası Nasıl Olmalıdır? Sorusuna 'Hiç Karışmamalı' görüşünün 50.9 ile öne çıktığı görülmüştür. 'Yerleşme imkanı verilmesi durumunda Türkiye'yi tercih etmenizin ana sebebi nedir?' sorusuna en çok cevap Din %29.2 Güvenli ülke %18.6 sonucuyla ortaya çıkmıştır. Suriyelilerin ortak etnik kimliğe sahip oldukları güneydoğu bölgesine yerleşmişlerdir. Türkiye'nin Suriye sorununa yönelik politikasında hiç karışmayan nötr bir strateji izlemesi beklenmektedir. Birincil olarak din faktörü Suriyeli mültecilerin Türkiye'yi tercih etmesinde etken olduğunu görmekteyiz.

SONUÇ

Bu çalışmayla birlikte 2010-2020 yılları arasında Türk dış politikasındaki krizlere yönelik karar alıcıların tutumu medya yoluyla gözlemlenirken, anketler aracılığıyla toplumun görüşleri açığa çıkmıştır. Karar alıcıların medya yönetimi medyada yer alan haberler aracılığıyla birinci bölümde yansıtılmıştır. Bu incelemede medya aracılığıyla uluslararası ilişkilerdeki krizler tartışılmıştır. Krizlere karşı karar alıcıların sergilediği siyasal iletişimin uluslararası ilişkilere etkileri ortaya çıkarılmıştır. Türkiye yalnız bölgesel değil küresel sorunlar yaşamasına sebep olan ‘mülteci sorunu’ ve ‘sınır güvenliği tehdidi’ gibi sorunlar krizlerin çok boyutlu etkisini ortaya koymuştur. Karar alıcıların yürüttüğü dış politika stratejilerini ve siyasal iletişim dilini yansıtmak için hem ulusal hem uluslararası basında yer alan haberler içeriğe yansıtılmıştır. Teorik bilgi kısmında medya yönetim metotları ortaya konmuştur. Karar alıcıların hem ortaya Arap Baharı’nın Türk dış politikasına olumsuz etkileri arasında yer alan mülteci krizi ve sınır güvenliği tehditinin olumsuz etkileri gözlemlenmiştir. Türkiye’nin İsrail, Rusya, Suriye, Libya ve AB ile ilişkileri ve diplomatik krize sebep olan konuların değerlendirmeleri medyada yer alan haberler aracılığıyla yapılmıştır. Bu bağlamda, incelenen basın haberleriyle karar alıcıların verdiği demeçler ortaya konmuştur. İki ülke arasındaki siyasal iletişim dili liderlerin kullanmış olduğu ifadeler üzerinden değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, karar alıcıların Türk dış politika krizlerinde rolü ve krizleri yönetimdeki kullandığı tavır ve tutumlar ‘siyasal iletişim’ başlığı altında incelenmiştir. Ayrıca karar alıcıların yürüttüğü kamu diplomasisiyle halkın beklentilerine cevap veren bir iletişim dili kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, uluslararası ilişkilerde karar alıcıların ulusal çıkarları üstün tutan ve Türkiye’nin dünya üzerinde gücünü niteleyen ifadelerle yer verildiği saptanmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü, toplumdaki bireylerin 2010-2020 yılları arası Türk dış politika krizlerine yönelik algısını ortaya konmuştur. Böylelikle, krizlere karşı karar alıcıların tutumunun toplum nezdinde nasıl yankı bulduğu gözlemlenecektir. Anket sonucuna göre, yaşanan krizlerin sebep olduğu temel sorunların ne olduğu ve uluslararası ilişkilerde sorun teşkil eden ülkeler açığa çıkmıştır. Bu minvalde, karar alıcılar halkın krizlere karşı tutumunu ön planda tutarak uluslararası stratejilerine yön verebilir. Karar alıcıların toplumsal güveni sağlaması, dış politika krizlerinin yönetiminde başarısını ortaya koyacak bir etkidir. Bu çalışma, karar alıcılarının medya söylemlerinin uluslararası diplomaside ülkenin itibarı üzerinde etkisi olacağını göstermiştir. Türkiye'nin demokratik ülke imajınının yolu, krizlerdeki medya yönetiminin başarısından geçmektedir.

Ayrıca, 2010-2020 yılları arasında aktif rol oynayan sosyal medyanın karar alıcılar tarafından gençlere ulaşmak ve kamuoyunun olaylar karşısındaki algısını saptamak amaçlı kullanıldığını görmekteyiz. Dijitalleşen dünyaya ayak uydurmak için karar alıcıların teknolojik gelişmelerden faydalandığını ve sosyal medyayı aktif kullandığını görmekteyiz.

2017 yılındaki referandumdaki Evet oyları çoğunluğuyla 2018 yılında Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş ve kuvvetler birliği anlayışının getirilmesi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın karar alıcı olarak dış politikada etkinliğini arttırmıştır. Kamu diplomasisine önem veren Erdoğan, 2015 yılında CİMER'i kurarak vatandaşların fikirlerini özgürce ve doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na iletilmesini sağlamıştır. Böylelikle, toplumdaki bireylerin diplomatik krizlere yönelik algısı verilerle saptanmıştır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Erdoğan uluslararası diplomaside Türkiye'nin her sorunun üstesinden gelebileceği mesajını vermektedir. Sosyal medyayı etkin biçimde kullanan Erdoğan'ın amacı gençlere ulaşmak ve onların beklentileri cevap vermektir.

Karar alıcılar diplomatik krizlere yol açan etkenleri yönetmek için askeri teknolojik gelişmeler sağladığı ve devlet kurumları şekillendirdiğini görmekteyiz. Bu süreçte, Türkiye'nin siyasal iletişim dilinde ulusal çıkarları göz önünde bulundurarak her türlü sorunla başa çıkılacağına imajı verilmektedir. Uluslararası ilişkileri yönetmede karar alıcıların siyasal iletişim dili incelenmiştir. Davutoğlu Dönemi ile Çavuşoğlu dönemi dış politika stratejilerine ve varolan krizlere bağlı olarak siyasal iletişim dilinin farklılıkları gözlemlenmiştir.

Davutoğlu dönemi dış politikada Suriye ve İsrail ile ilişkilerin diplomatik krizlere yol açtığı görülürken, Çavuşoğlu dönemi dış politikada mülteci krizine bağlı AB ilişkilerinde olumsuz yönlü seyir ve Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarında ortaklı hedeflerine bağlı Libya ile ilişkiler gündem olmuştur. Ayrıca, Çavuşoğlu dönemine denk gelen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ve İHA'ların askeri alanda kullanımı Türkiye'nin stratejik hamlelerinden kabul edilmektedir. Dış politikadaki yeni stratejiler doğrultusunda 2014 yılında İHA Bayraktar şirketi tarafından üretilerek Genelkurmay Bakanlığı'nın hizmetine sunulmuştur. Türkiye'nin askeri teknolojisini geliştirmesindeki en önemli etkenlerden biri Suriye'deki İç Savaş sürecinde sınır güvenliğinin tehdit altında olmasıdır. Türkiye'nin askeri alandaki gelişimi dış politika stratejilerinin bir ayağını oluşturmaktadır.

Ayrıca, Suriye iç savaşının etkisiyle oluşan düzensiz göç dalgası AB ile Türkiye arasında gerilimlere sebep olmuş ve göç politikaları oluşturmanın gerekliliğini göstermiştir. Türkiye, 2014 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün faaliyete başlamasıyla mülteci sorununun çözülmesine yönelik adımlar atmıştır. Bu hususta Avrupa Birliği ile Türkiye arasında 18 Mart Mutabakatı imzalanmış ve mülteci kriziyle ilgili AB tarafından adımlar atılması istenmiştir. Ancak bu krizin Türkiye'nin çözümüne bırakılması ikili ilişkileri olumsuz etkilemiştir.

KAYNAKÇA

AA (2020), **Türkiye-Libya arasındaki deniz yetki alanları anlaşması, Doğu Akdeniz'de dengeleri değiştirdi**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-libya-arasindaki-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-dogu-akdenizde-dengeleri-degistirdi/2057661> Erişim: 27/11/2020

AA (2021), **Mavi Marmara saldırısının üzerinden 11 yıl geçti**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/mavi-marmara-saldirisinin-uzerinden-11-yil-gecti/2259240> Erişim:31/05/2021

ACAR, M. (2010) ‘Avrupa Birliği Üyeliği’ne Tepkiler:Türkiye’nin Daha İyi Bir Alternatifi Var Mı?’ **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, ss.115-119

AKCAN, M. (2016). ‘Türk Dış Politikasında Davutoğlu Etkisi ve Suriye Krizi’. **DN - Dış Politika**. Cilt:16, Sayı:5.

AKDEMİR, E. (2018). ‘Türkiye’de Kamuoyunun AB’ye Bakışının Genel Seyri (1987-2017)’. **Ankara Üniversitesi Basımevi**, ss.381-405.

AKSU, M. (2012). ‘Türk Dış Politikası Karar Alma Mekanizmasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Etkinliği ve 2003 Sonrası Değişim’. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:3, ss.441-465.

AKSU, F. ; H.S. Ertem (2018). ‘Analyzing Foreign Policy Crises in Turkey’. **Cambridge Scholars Publishing**.

ALJAZEERA (2014) **Davutoğlu ‘Arap Baharları’nı değerlendirdi**, ‘Çevrimiçi’ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/davutogluarap-baharlarini-degerlendirdi> Erişim: 25/01/2014

ARICI, A. (2015). ‘Yeni Medya Çağında Siyasal İletişim: Siyasal Partilerin ve Siyasal Parti Liderlerinin Sosyal Medya Performansları Üzerine Araştırma’. **Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 15, ss. 49-67

ARKLAN, Ü. (2016). ‘Sosyal Medyanın Siyasal Amaçlı Kullanımı:Ağ Kuşağının Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma’. **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2.

AYDIN, A.; E. POYRAZ (2020). ‘Mavi Marmara Saldırısı Sonrası Süreçte Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri’. **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:9 Sayı:1.

AYDIN, M.; ve diğerleri (2021). ‘Research on Public Perceptions on Turkish Foreign Policy’. **Center for Turkish Studies Kadir Has University**

AYDIN, M.; ve diğerleri (2019). ‘Research on Public Perceptions on Turkish Foreign Policy’. **Center for Turkish Studies Kadir Has University**

AYDIN M.; YAZGAN K. (2013). “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Akademisyenleri Eğitim: Araştırma ve Uluslararası Politika Anketi – 2011”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 9, Sayı 36, s. 3-44.

AYKANAT Z, ‘Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Uygulama’. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi S.B.E, Karaman, 2010, ss.82.

ALKAN, N. (2013) ‘Türkiye’deki Üniversite Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı’. **Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.**

BALCI, Ş.; BOR, T. (2015). 'Siyasal Bilgilenmede Televizyonun Önem Düzeyi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme'. **Global Media Journal TR Edition**, Cilt:5 Sayı:10

BAYRAM, Y. (2011). 'Liberal Demokrasilerde Medya ve Kamuoyunun Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi'. **Erciyes İletişim Dergisi "akademia"**. Cilt: 2, Sayı: 2, ss.68-80 .

BBC (2013), **Mavi Marmara: İsrail, Türkiye'den özür diledi**, 'Çevrimiçi' https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130322_israil_turkiye_ozur Erişim:22/3/2013

BBC (2015), **Erdoğan: Rus uçağı olduğunu bilseydik farklı davranırdık**, 'Çevrimiçi' https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151126_erdogan_rusya_suriye Erişim: 26/11/2015

BBC (2015), **Putin: Atatürk mezarında ters dönmüştür**, 'Çevrimiçi' https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151217_putin_turkiye Erişim, 17/12/2015

BBC (2018), **AB İlerleme Raporu: Türkiye üyelikten hızla uzaklaşıyor, gecikmeksizin OHAL'i kaldırmalı**, 'Çevrimiçi' <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43795058> Erişim: 17/4/2018

BENAVIDES C. (2012). 'Innovation and Leadership in the Media Industry'

BLOOMBERG HT (2018), **Avrupa Birliği Bakanlığı artık yok**, 'Çevrimiçi' <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2138818-avrupa-birligi-bakanligi-artik-yok> Erişim:15/7/2018

BILLINGTON P.J., BILLINGTON, M.G.(2012). 'Social Media Tools for Leaders and Managers', **Journal of Leadership, Accountability and Ethics**, Vol: 9, Number: 6

BİCİOĞLU H., ÖZMEN H., TAŞ S. (2009). ‘Liderlik Davranışı ve Toplumsal Norm İlişkisi:Ampirik Bir Çalışma’, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:2, ss.1-23.

BÜYÜKÇİÇEK, M. (2016). ‘Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Algısı: Selçuk Üniversitesi Örneği’, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, Cilt:19, Sayı:41, ss.169-179

CHRISTOPOLUOU, N. ‘The Impact of Media on the Formulation of Foreign Policy in Turkey and Greece’. MA Thesis, Istanbul Bilgi University Institute of Social Sciences, İstanbul, 2011.

CNNTURK (2011), **Kendini yaktı devrimin sembolü oldu!**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.cnnturk.com/2011/dunya/01/20/kendini.yakti.devrimin.sembolu.ordu/603903.0/index.html> Erişim: 22/01/2011

CNNTURK (2014), **“Kobani’de katliam yaşanabilir”**, 2014, ‘Çevrimiçi’ <https://www.cnnturk.com/video/dunya/kobanide-katliam-yasanabilir> Erişim:8/10/2014

Cohen, B.C. (1963). ‘The Press and Foreign Policy’. **Princeton University Press**.

ÇİFTÇİ S., ERTUGAY F. (2011). ‘Türkiye’nin Dış Politikası Bağlamında Ortadoğu’ya Yönelik Tutumlar: Üniversite Öğrencilerinin Algıları Hakkında Bir Alan Araştırması’, **Uluslararası Hukuk ve Politika** , cilt:7, sayı: 28, ss.1-26.

DALACOURA, K. (2017). ‘A new phase in Turkish foreign policy: expediency and AKP survival’. **Istituto Affari Internazionali (IAI)**.

DAL A.; TOKDEMİR E. (2021). ‘Siyasi Haber Alma Pratiklerinin Suriyeli Göçmenlerle İlgili Tehdit Algıları Üzerindeki Etkileri’, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2.

DEMİR, M.İ. (2018). ‘Siyasal İletişim: Kavramsal Bir Derleme’, **Near East University International Journal of Art, Culture&Communication**, Cilt:1, Sayı:1.

DEMİR, C.; YILMAZ, M.K.; ÇEVİRGEN, A. (2010). ‘Liderlik Yaklaşımları ve Liderlik Tarzlarına İlişkin Bir Araştırma’. **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1. ss.129-152

DEUTCHE WELLE (2016), **AB’den OHAL sonrası Türkiye’ye çağrı**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.dw.com/tr/abden-ohal-sonrası-türkiyeye-çağrı/a-19419794> Erişim: 21/07/2016

DEUTCHE WELLE (2017), **Türkiye yeniden AKPM denetiminde**, 2017, ‘Çevrimiçi’ <https://www.dw.com/tr/türkiye-yeniden-akpm-denetiminde/a-38581153> Erişim: 25/4/2017

DEUTCHE WELLE (2020) **Kremlin: Erdoğan güvence verdi**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.dw.com/tr/kremlin-erdoğ-an-güvence-verdi/a-54163540> Erişim:13/7/2020

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2011) **Dışışleri Bakanı Sn. Ahmet Davutoğlu’nun IV. Büyükelçiler Konferansı** , ‘Çevrimiçi’ https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sn_-ahmet-davutoglu_nun-iv_-buyukelciler-konferansi-acis-konusmasi_-23-aralik-2011.tr.mfa Erişim:23/12/2011

DİNÇ, C.; YETİM, M. (2012). ‘Transformation of Turkish Foreign Policy Toward the Middle East : From Non-Involvement to a Leading Role’. **Alternatives Turkish Journal of International Relations** Vol: 11, No: 1

EKMEKÇİ, F. (2010). ‘Marazi bir durum olarak Türkiye’de niyet siyaseti: Türkiye’de toplumsal güven eksikliği ve bunun siyasal sonuçları’. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**. 7:2.

EMBEL E.; ERHAN Ç.(2015). ‘Türk Dış Politikasında Karar Vericileri Yönlendiren Yapısal Faktörler’. **bilig** , Sayı: 72

EMİROĞLU, E. ‘Yeni Türk Dış Politikası Bağlamında Türk Kamu Diplomasisi: Batı Balkanlar Örneği’. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi S.B.E., İstanbul, 2017

ERCAN, M. (2012). ‘Bilecik Üniversitesi Avrupa Birliği Anketi Türk Kamuoyu AB’ye nasıl bakıyor?’, **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1

ERDOĞAN, E. (2013). ‘Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamuoyunun “Davos Krizi” ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri’. **Uluslararası İlişkiler**, Cilt:10, Sayı:37, ss. 37-67.

ERDOĞAN, E. (2013). ‘Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamuoyunun ‘Davos Krizi’ ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri’, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt: 10, Sayı: 37, ss. 37-67.

ERHAN Ç.; ve diğerleri (2010). ‘Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi’. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi

ENTMAN, M. R. (1991). “Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents”. **Journal of Communication**. Volume:41, Number:4 , p.6-27.

ERTEM, H.S., KORHAN S. (2019). ‘Sosyal Medya ve Dış politika İlişkinine Yakından Bakmak: Türkiye’de Üniversiteli Genç Yetişkinler Örneği’, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:15, Sayı 2.

EURONEWS (2019), **Çavuşoğlu: Libya ile yapılan anlaşmanın devamı gelecek, 'Çevrimiçi'** <https://tr.euronews.com/2019/11/28/cavusoglu-libya-ile-yap-ilan-anlasmanin-devam-gelecek> Erişim: 28/11/2019

FİŞNE, M. (2016). 'Yeni Türk Dış Politikasını Etkileyen Etik Dış Politika Yaklaşımlarının İncelenmesi', **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 2, 153-169.

GAZETE DUVAR (2019), **Libya'da kaçırılan altı Türk vatandaşı serbest, 'Çevrimiçi'** <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2019/07/01/libyada-kacirilan-alti-turk-vatandasi-serbest> Erişim:1/7/2019

GEORGE, A. (1969). 'The "Operational Code": A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making'. **International Studies Quarterly**, 13:2, 190-222.

GÖKSU, O. (2019). 'Siyasal Liderlikte Yeni Bir Model Önerisi: Recep Tayyip Erdoğan Örneği,'. **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 18:3, p.1058-1080

GÖKTAŞ, P., İ.H., ÇARIKÇI (2016). 'Siyasi Liderlerden Beklenen Liderlik ve İletişim Tarzları: Y Kuşağı Üzerine Bir Araştırma'. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. Cilt: 71, No. 3, s. 855 - 888.

GÜDER, S.; M. H. MERCAN (2012). '2000 Sonrası Türk dış politikasının temel parametreleri ve Orta Doğu politikası'. **İnsan ve Toplum**, Cilt:2, Sayı:3, ss. 57-92.

GÜLEÇ, C. (2018). 'Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci ve Karar Verme Modelleri'. **ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, ss. 79-102

GÜNTAY V. (2016). 'Türk Dış Politikasında 2000 Sonrası Eksen Kayması Tartışmalarının Nedensel Boyutları'. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 9 Sayı: 45

HABERMAN, J. (1984). The theory of Communicative Action. Boston: Beacon Press

HABERTÜRK (2015), **Erdoğan: Hava sahamızı ihlal eden Rusya'dan özür dilemeyeceğiz**, 'Çevrimiçi' <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1158956-erdogan-hava-sahamizi-ihlal-eden-rusyadan-ozur-dilemeyecegiz> Erişim:27/11/2015

HABERTÜRK (2020) **Cumhurbaşkanı Erdoğan, Serrac'ı kabul etti**, 'Çevrimiçi' <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-cumhurbaskani-erdogan-serrac-i-kabul-etti-haberler-2795186> Erişim:6/9/2020

HATİPOĞLU, Emre; ve diğerleri (2016). 'Sosyal Medya ve Türk Dış Politikası: Kobani Tweetleri Üzerinden Türk Dış Politikası Algısı'. **Uluslararası İlişkiler**, Cilt: 13, Sayı: 52, ss. 175-197.

HAUGOM, L. (2019). 'Turkish foreign policy under Erdogan: A change in international orientation?', **Comparative Strategy**, 38:3, p.206-223.

HOVLAND, C.I.; I.L. JANIS,; H.H. KELLEY, (1953). 'Communication and persuasion'. Yale University Press.

HÜRRİYET (2011), **Mavi Marmara raporu resmen açıklandı**, 'Çevrimiçi' <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mavi-marmara-raporu-resmen-aciklandi-18637673> Erişim:03/09/2011

HÜRRİYET (2011), **Erdoğan: Arap Baharı demokrasiye geçişte ivme yarattı**, 'Çevrimiçi' <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-arap-bahari-demokrasiye-geciste-ivme-yaratti-19404022> Erişim: 6/12/2011

HÜRRİYET (2011), **Türkiye-İsrail ilişkilerinde tarihi karar**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-israil-iliskilerinde-tarihi-karar-18632049>
Erişim:3/9/2011

HÜRRİYET (2021), **AB göç mutabakatı yükümlülüklerini yerine getirmedi**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ab-goc-mutabakati-yukumluluklerini-yerine-getirmedi-41764606> Erişim:14/3/2021

HÜRRİYET (2016), **Erdoğan’dan Mavi Marmara çıkışı: Günün başbakanına mı sordunuz**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogandan-mavi-marmara-cikisi-gunun-basbakanina-mi-sordunuz-40123952> Erişim:29/06/2016

JANIS, I.L. (1991). ‘Victims of Groupthink’. **Political Psychology**, 12:2

JERVIS, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics: New Edition*. Princeton; Oxford: Princeton University Press.

INNIS, H. A. (2008). *The bias of communication*. Toronto: University of Toronto Press.

KALIN İ. (2011). ‘Soft Power and Public Diplomacy in Turkey’. **Perceptions**, Volume: XVI, Number:3, p. 5-23.

KANTAR, G. ‘Türk Siyasetinde Politik Dil Kullanımı: Recep Tayyip Erdoğan’ın Miting Konuşmalarının Söylem Dilinin İçeri Analiziyle İncelenmesi’, Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi S.B.E., İstanbul, 2015

KATZ, E., & LAZARFELD, P. F. (1955). ‘Personal influence: the part played by people in the flow of mass communications’. Free Press.

KESKİN, A. ‘Yumuşak Güç Unsuru Olarak Türk Dış Politikasında Medeniyet Söylemi’. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, İstanbul, 2014

KILIÇ, A. ‘Avrupa Kimliği İnşa Süreci ve Türkiye-AB İlişkileri’. Yüksek Lisans Tezi, Başken Üniversitesi S.B.E., Ankara, 2019

KILIÇBEYLİ, E.H. (2019). ‘Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi Fuat Aksu’. Kitap İncelemesi

KOÇ, M.; C.F. BİRGİN.; D. BİNİCİ, ‘Libya Krizinin Dünü – Bugünü ve Yarını: Doğu Akdeniz Çanağından Bir Bakış’. Araştırma Makalesi

KOÇAK M.C.; O. KÜÇÜK (2020). ‘İnternet ve Sosyal Medya Haberlerinde Ötekinin (Suriyeli Sığınmacılar) Konumlandırılışı: Konya Örneği’. **Journal of Humanities and Tourism Research**, 10:2, sS. 275-288.

KURBAN, V.; H. CABBARLI,(2019). ‘Türkiye-Rusya İlişkileri ve Uçak Krizinin Rus-Türk Kamuoyundaki Yansımaları’. **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**. Cilt: 10, Sayı:2, ss. 105-118.

KÜÇÜK, A. ‘Türkiye İsrail İlişkilerinde Mavi Marmara Krizi: Kriz Yönetimi Açısından Bir İnceleme’, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi S.B.E., İstanbul, 2015.

LASSWELL, H. D. (1948). ‘The structure and function of communication in society’. In L. Bryson (Ed.), *The communication of ideas*, New York: Harper and Row. (pp. 37-51).

LEITES, N. (1951). ‘The Operational Code of the Politburo’

LEVY, J.S. (1983). 'Misperception and the causes of war: Theoretical linkages and analytical problems'. **Cambridge University Press**. Vol:36 Issue:1, 76-99

MARCUSE H. (1964). 'One Dimensional Man'. UK by Routledge & Kegan Paul

MCLUHAN M. (1964). 'The Medium is the Message'. Free Press

MİLLİYET (2020), **Bakan Çavuşoğlu: Yerli ve milli bir dış politika izliyoruz**, 'Çevrimiçi' <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bakan-cavusoglu-yerli-ve-milli-bir-dis-politika-izliyoruz-6350426> Erişim:9/11/2020

ORAN, F.Ç. (2018). 'Türkiye-AB İlişkilerinde Yeniden Canlanmadan "Hedef Değişimine" Doğru'. **Yönetim Bilimleri Dergisi**. Cilt: 16, Sayı: 31, ss: 427-442

PINAR, L.(2018). 'Dış Politika Yapım Sürecinde Medyanın Rolü', **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 3, ss. 1904-1916

POLAT, C.; B. Kültür (2008). 'Genç seçmenler gözüyle siyasal ürün (siyasi lider) özellikleri: Ankara'daki üniversite öğrencileri üzerine bir çalışma', **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 5:1.

SAĞLAM, H.(2009). 'Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Dair Kamuoyunun Tutumu ile Medyanın Genel Yayın Politikası Arasındaki İlişi: 2008'den 2017'ye Bir Karşılaştırma'. **Erciyes İletişim Dergisi**, Cilt:6, Sayı:2, ss:1269-1290.

SAĞLAM, H. (2018). 'Türk Medyasının Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Yaklaşımının Okurlarının İlişkilerine Yaklaşımının Okurların Tutum ve Kanaatleri Üzerindeki Etkileri'. **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:17, No: 2, ss. 389-430

SAMUR H., M. Cihangir(2019). ‘Suriye Krizi Hakkında Suriyelilerin Düşünceleri: Aktörler, Sorumlular ve Çözüm Yolları’. **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 216 - 240

SEÇİM M. Ö. (2016). ‘Sosyal Medyanın Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak Kullanılması: Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma’. **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6 Sayı:2, 422-434

SEUFERT, G. (2020). ‘Turkey Shifts the Focus of Its Foreign Policy’. **SWP Comment 6**

SINGER, J. (1961). The Level-of-Analysis Problem in International Relations. **World Politics**, 14:1, 77-92.

SNYDER, R. C.; W. BRUCK; B. SPAIN (1954). ‘The Decision-Making Approach to the Study of International Politics’ (Foreign Policy Analysis Series No. 3.). **Princeton University Organizational**.

STOESSINGER, J.G. (1974). ‘Why nations go to war?’.

ŞAHİN, B. (2020). ‘Ahmet Davutoğlu ve Mevlüt Çavuşoğlu’nun Dış Politika Perspektifinden Türk-İran İlişkileri’. **Econder International Academic Journal**. 4:1, 169-189.

ŞAHİN, F. G. ‘Adalet ve Kalkınma Partisi Döemi Türk Dış Politikası’nda Diplomasinin Dönüşümü: Diaspora Diplomasisi Örneği’, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E., İstanbul, 2019

ŞEN, Y.F.; G. ÖZKORUL, (2016). ‘Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme’. **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2 , ss. 86-119

ŞENER, G.; P.Ö. EMRE; F. AKYILDIZ (2015). ‘Türkiye’de Sosyal Medyanın Siyasi Katılıma Etkileri’. **Dergipark**. Cilt: 21, Sayı: 83, 75 - 98

TARCAN B.; H. AKGÜLLER; K. IŞIK (2018). ‘Ahmet Davutoğlu Dönemi Türk Dış Politikası’. **Econder Uluslararası Akademik Dergi**, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 250-271

TRT HABER (2020), **Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türk askeri Libya'ya peyderpey gidiyor**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turk-askeri-libyaya-peyderpey-gidiyor-451868.html> Erişim: 6/1/2020

TÜİK (2019) **Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması**, 2019, ‘Çevrimiçi’ [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574) Erişim:27/8/2019

TWITTER (2015) <https://twitter.com/RT Erdogan/status/614914193742004224>

TWITTER (2014) <https://twitter.com/hdp genelmerkezi/status/519198247081218048>

ÜZÜM, İ. (2018). ‘Dış Politikada Medyanın Rolü’. **Lectio Socialis**. Cilt: 2, No:2, ss.153-161

ÜZÜM, İ. ‘Arap Baharı ile Birlikte Değişen Türkiye-Suriye İlişkileri:Sosyal İnşacı Bir Analiz’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E., İstanbul, 2019

VOA (2010), ‘İsrail Özür Dilemeli, Tazminat Ödemeli’, ‘Çevrimiçi’ <https://www.amerikaninsesi.com/a/israil-ozur-dilemeli-tazminat-odemeli-104980574/888260.html> Erişim:14/10/2010

VOA (2011), **Erdoğan: “Suriye İç Meselemiz, Gereğini Yapmak Durumundayız”**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-suriye-ic-meselemiz-geregini-yapmak-durumundayiz-127078293/898713.html> Erişim:7/8/2011

VOA (2018), **AB Komisyonu: ‘OHAL’de Adil Seçim Yapılamaz**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.amerikaninsesi.com/a/ab-komisyonu-ohal-de-adil-secim-yapilamaz/4377637.html> Erişim: 4/5/2018

WE ARE SOCIAL (2020), **Digital in 2020**, ‘Çevrimiçi’ <https://wearesocial.com/digital-2020> Erişim: 3/2/2020

WEAVER, D.H. (2007). ‘Thoughts on Agenda Setting, Framing, and Priming’. **Journal of Communication**: Vol:57, Issue:1.

YENİŞAFAK (2020), **EastMed hayali suya düştü**, ‘Çevrimiçi’ <https://www.yenisafak.com/dunya/eastmed-hayali-suya-dustu-3522355> Erişim 19/1/2020

YURTERİ H. (2019). ‘AK Parti Dönemi Türk Dış Politikasında Cumhurbaşkanlarının Rolü’. **Ortadoğu Etütleri**, Cilt: 11, Sayı:1

YÜKSEL, C.; D. BARAN (2020). ‘Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi’. **DergiPark**, Cilt: 40, Sayı:1, 519 - 556